

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME
ANABİLİM DALI

**FİNANS SEKTÖRÜNDE KAMUNUN AYDINLATILMASI
VE TÜRKİYE UYGULAMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Ayşe Nur CANBALOĞLU

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME
ANABİLİM DALI

**FİNANS SEKTÖRÜNDE KAMUNUN AYDINLATILMASI
VE TÜRKİYE UYGULAMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Ayşe Nur CANBALOĞLU

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Kadir GÜRDAL

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME
ANABİLİM DALI

FİNANS SEKTÖRÜNDE KAMUNUN AYDINLATILMASI VE TÜRKİYE UYGULAMASI

Yüksek Lisans Tezi

Ayşe Nur CANBALOĞLU

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Kadir GÜRDAL

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Doç. Dr. Kadir GÜRDAL

Yrd. Doç. Dr. Yiğit ÖZBEK

Yrd. Doç. Dr. Mustafa DOĞAN

Tez Sınavı Tarihi: 14.04.2011

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	4
KAMUNUN AYDINLATILMASI	4
1.1. Kamunun Aydınlatılması Kavramı	4
1.1.1. Kamunun Aydınlatılması Kavramı ve Kurumsal Yönetim İlkeleri	4
1.1.2. Bilgi Asimetrisi	10
1.1.3. İhtiyaç Duyulan ve Kullanılan Açıklamaları Etkileyen Faktörler	11
1.1.3.1. İçsel Faktörler.....	12
1.1.3.2. Dışsal Faktörler	14
1.2. Kamunun Aydınlatılması Uygulamasında Tarihsel Gelişim	15
1.3. Kamunun Aydınlatılmasında Taraflar.....	21
1.3.1. Kamuyu Aydınlatmakla Yükümlü Taraflar	21
1.3.2. Bilgi Kullanıcıları ve Bunların Bilgiye Erişim Düzeyleri.....	22
1.4. Kamunun Aydınlatılması Süreci	25
1.4.1. Kamuya Açıklanacak Bilgilerin İçeriği ve Türleri.....	27
1.4.2. Kamuyu Aydınlatma Araçları	30
1.5. İçeriden Öğrenenlerin Ticareti, Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Kamuyu Aydınlatma İlkesi	31
1.6. Kamuya Açıklanan Bilgilerin Denetimi, Bağımsız Denetimin Kamunun Aydınlatılmasındaki Rolü	34
1.6.1. Bağımsız Denetimin Önemi ve Yararları.....	35
1.7. Kamuyu Aydınlatma Yükümlülüğüne Aykırılığın Sonuçları	39
1.8. Finans Sektöründe Kamunun Aydınlatılması Kavramı ve Önemi.....	39
1.8.1. Finans Sektörünü Oluşturan Aktörler ve Fonksiyonları	39
1.8.2. Finansal Krizler ve Şeffaflık	43
2. BÖLÜM	49
KAMUNUN AYDINLATILMASI İLE İLGİLİ ULUSLARARASI DÜZENLEMELER.....	49
2.1. Uluslararası Muhasebe, Raporlama ve Denetim Standartları Oluşturmakla Yetkili Kuruluşlar ve Bu Kuruluşların Kamuyu Aydınlatmaya İlişkin Düzenlemeleri	50
2.1.1. International Financial Reporting Standards Board (IFRSB) ve International Accounting Standards Board (IASB)	50
2.1.2. Financial Accounting Standards Board (FASB).....	52
2.2. International Federation of Accountants (IFAC)	55
2.3. International Organisation of Securities Commissions (IOSCO)	56
2.4. ABD’de 1933, 1934 Kanunları, SEC ve Sarbanes Oxley Kanunu	57
2.4.1. 1933, 1934 Kanunları ve SEC’in Kuruluşu	57
2.4.2. Sarbanes-Oxley Yasası.....	59
2.5. Avrupa Birliği Direktifleri	61
2.5.1. 1 nolu Direktif	63
2.5.2. 4 nolu Direktif	63

2.5.3. 7 nolu Direktif	64
2.5.4. 8 nolu Direktif	64
2.5.5. 2006/43/EC nolu Direktif.....	65
2.6. OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri.....	66
2.7. Basel Komitesi ve Düzenlemeleri.....	67
2.8. Diğer Yetkili Kuruluşlar ve Düzenlemeler	68
2.8.1. Birleşmiş Milletler (United Nations)	68
2.8.2. Inter-American Accounting Association (IAA).....	68
2.8.3. Federal Financial Institutions Examination Council (FFIEC)	69
2.8.4. Federation des Experts Comptables Europeens-the Federation of European Accountants (FEE).....	69
2.8.5. The Committee of European Banking Supervisors (CEBS).....	69
3. BÖLÜM	71
TÜRKİYE’DE FİNANS SEKTÖRÜNDE KAMUNUN AYDINLATILMASI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER VE BUNLARIN ULUSLARARASI DÜZENLEMELERLE UYUMU	71
3.1. Bankacılık Sektöründe Kamunun Aydınlatılması.....	72
3.2. Banka Dışı Finansal Kuruluşlara İlişkin Kamunun Aydınlatılması.....	74
3.3. BDDK Düzenlemeleri	75
3.3.1. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu	75
3.3.2. Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik	76
3.3.3. Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğ.....	77
3.3.4. Bankalarca Yıllık Faaliyet Raporunun Hazırlanmasına ve Yayımlanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik	78
3.3.5. Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik.....	78
3.3.6. Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik	78
3.3.7. Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ ile Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ	79
3.3.8. Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik	79
3.3.9. BDDK’nın Diğer Düzenlemeleri	80
3.4. T.C. Başbakanlık Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Düzenlemeleri.....	82
3.4.1. 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu	82
3.4.2. Sermaye Piyasası Kanununa Tabi Ortaklık ve Kuruluşların Mali Tablo ve Rapor Düzenleme, Kamuya Duyurma ve Bağımsız Denetleme Yükümlülüklerinin Belirlenmesine İlişkin Genel Açıklama Tebliği (Seri: XII, No: 1)	85
3.4.3. Aracı Kuruluşların Kamuyu Aydınlatma Esaslarına İlişkin Tebliğ (Seri: V, No: 77)	86
3.4.4. Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 1)	87
3.4.5. Sermaye Piyasasında Ara Mali Tablolara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 3)	88

3.4.6. Menkul Kıymetler Yatırım Fonları Mali Tabloları ve Raporlarına İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 6).....	89
3.4.7. Sermaye Piyasasında Konsolide Mali Tablolara ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 21)	90
3.4.8. Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 20)	90
3.4.9. Sermaye Piyasasındaki Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik	91
3.4.10. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ (Seri: X, No:22).....	91
3.4.11. Bilgi, Belge ve Açıklamaların Elektronik Ortamda İmzalanarak Kamuyu Aydınlatma Platformuna Gönderilmesine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: VIII, No: 61).....	92
3.4.12. Özel Durumların Kamuya Açıklanmasına İlişkin Esaslar Tebliği (Seri: VII, No:54)	93
3.4.13. İhraç Ettiği Sermaye Piyasası Araçları Bir Borsada İşlem Görmeyen Ortaklıkların Özel Durumlarının Kamuya Açıklanmasına İlişkin Esaslar Tebliği (Seri: VIII, No: 57).....	94
3.4.14. SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri	94
3.4.15. Diğer Düzenlemeler	96
3.5. Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK), Türkiye Denetim Standartları Kurulu (TÜDESK) ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK).....	96
3.6. 6762 ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunlarında Kamunun Aydınlatılması....	98
3.7. Maliye Bakanlığı 1 Sayılı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği	100
3.8. 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu.....	100
3.9. T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Düzenlemeleri	101
3.10. 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Malî Müşavirlik ve Yeminli Malî Müşavirlik Kanunu ve İlgili Diğer Düzenlemeler.....	103
3.11. 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik	103
3.12. Türkiye'deki Mevcut Düzenlemelerin Değerlendirilmesi, Türkiye Uygulaması ile Uluslararası Uygulamalar Arasındaki Farklılıkların Tespiti ve Giderilmesine İlişkin Çözüm Önerileri	104
SONUÇ	107
ÖZET.....	109
ABSTRACT	111
EKLER.....	113
KAYNAKÇA	136

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

a.g.e.: Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

AICPA: American Institute of Certified Public Accountants

a.k.: Aynı kaynak

APB: Accounting Principles Board

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BM: Birleşmiş Milletler

C: Cilt

CEBS: The Committee of European Banking Supervisors

FAF: Financial Accounting Foundation

FASB: Financial Accounting Standards Board

FEE: Federation des Experts Comptables European - Federation of European Accountants

FFIEC: Federal Financial Institutions Examination Council

IAA: Inter-American Accounting Association

IAASB: International Audit and Assurance Standards Board

IAESB: International Accounting Education Standards Board

IASB: International Accounting Standards Board

IAS: International Accounting Standards

IASC: International Accounting Standards Committee

IASCO: International Organization of Securities Commission

ICAEW: Institute of Chartered Accountants in England and Wales

IESBA: International Ethics Standards Board for Accountants

IFAC: International Federation of Accountants

IFRIC: International Financial Reporting Interpretations Committee

IFRS: International Financial Reporting Standards

IFRSB: International Financial Reporting Standards Board

IPSASB: International Public Sector Accounting Standards Board

İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KAP: Kamuyu Aydınlatma Platformu
NYSE: New York Stock Exchange
OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development
RG: Resmi Gazete
S: Sayı
s.: Sayfa
SPK: Sermaye Piyasası Kurulu
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TFRS: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSPAKB: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
TTK: Türk Ticaret Kanunu
TÜDESK: Türkiye Denetim Standartları Kurulu
TÜRMOB: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
UBPR: Uniform Bank Performance Report
UNSAS: United Nations System Accounting Standards
USGAAP: US Generally Accepted Accounting Principles
US SEC: United States Securities and Exchange Commission

GİRİŞ

1990'lı yıllardan itibaren, bilgilendirme eksikliği ve yetersiz denetim faaliyetleri nedeniyle dünya çapında muhasebe ve denetim skandalları yaşanmış, şirket batmaları ve finansal krizler ortaya çıkmıştır. Bu nedenle; kamunun zamanında, gerçeğe uygun ve güvenilir bir biçimde bilgilendirilmesi, mali tablo ve raporların iyi bir biçimde denetlenmesi konularındaki düzenleme ve denetleme eksikliklerinin giderilmesine ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır.

Bununla birlikte sermaye piyasalarının entegrasyonu, uluslararası alanda faaliyet gösteren şirketlerin ve ülkeler arası ticari faaliyetlerin hızla artması ile bilgilendirmenin yeterli, güvenilir, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir, gerçeğe uygun ve standart bir şekilde yapılmasının önemi giderek artmıştır.

Bu çerçevede, ulusal ve bölgesel otoriteler ile uluslararası düzeyde muhasebe, raporlama ve denetim konularında düzenleme ve uygulama oluşturmakla yetkili kuruluşlar; şirket ortakları ve diğer menfaat sahiplerinin işletmelerle ilgili menfaatlerinin korunması amacıyla, çeşitli düzenleme ve uygulamalar geliştirmeye başlamıştır. Söz konusu otorite ve kuruluşlar bu düzenleme ve uygulamaların uluslararası düzeyde kabul görmesi ve geliştirilmesi için gerekli çalışmaları halen sürdürmektedir.

Bu konuda, ülkelerin bir kısmında düzenleme ve denetleme yetkisi olan kuruluşlar, küreselleşme sürecine uyum sağlamak amacıyla kendi düzenlemelerini bölgesel ya da uluslararası düzenlemelere paralel hale getirmeye çalışmış ya da bu düzenleme ve uygulamaları aynen kabul etmiştir. Bazı ülke uygulamalarında ise hala uluslararası muhasebe, raporlama ve denetim standartlarına tam olarak uyum sağlanamamıştır.

Türkiye'de çok yakın geçmişe kadar uluslararası düzeyde geçerli muhasebe, raporlama ve denetim standartları tam olarak uygulanmamaktaydı. Ancak, finans sektöründe düzenleme ve denetleme yetkisi olan kuruluşların (BDDK, SPK) uluslararası düzenlemelere paralel düzenlemeler yapması, TMSK'nın kuruluşu ve uluslararası muhasebe ve raporlama standartlarına uyumlu standartlar oluşturması, denetim standartlarına uyum sağlanması bakımından ilgili kuruluş ve meslek

birliklerinin çalışmalarının devam etmesi, TMSK'nın yayınladığı standartların finans sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlar tarafından kullanımının ilgili otoriteler (BDDK, SPK) tarafından zorunlu tutulması, 13 Ocak 2011'de yasalaşan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu çerçevesinde Türkiye Muhasebe Standartlarına ve uluslararası finansal raporlama standartlarına 2013 yılından itibaren geçişin hükme bağlanması ile uluslararası alanda geçerli düzenleme ve uygulamalara uyum büyük ölçüde sağlanmış olacaktır. Diğer taraftan, Türkiye'de faaliyette bulunan işletmelerin gözetim ve denetimini yapan otoritelerin kendi faaliyet ve amaçları çerçevesinde talep ettiği ilave tablo, rapor ve bilgiler farklı şekil ve standartlarda olmakla birlikte, bu kuruluşlar arasındaki bilgi paylaşımı protokolleri çerçevesinde mükerrer olan bilgi talepleri azaltılmaya, bilgilerin belli bir kaynaktan toplanıp diğer kuruluşlara ulaştırılması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bilgi aktarımı ve paylaşımına ilişkin kanalların, teknolojik imkânların artması ile menfaat sahiplerinin ihtiyaç duydukları bilgilere erişimi daha kolay ve hızlı olmaya başlamıştır. Ancak, bilgi kaynaklarının ve kanallarının artışı, işletmeler arasındaki artan rekabet nedeniyle zaman zaman doğru olmayan, gerçeğe uymayan, yanıltıcı ya da ihtiyaç duyulmayan bilgiler de kamuya sunulmaya başlanmıştır. Öte yandan; bilgiye erişimin kolaylaşması, herkesin bilgiye erişim konusunda eşit imkânlarla sahip olmaması gibi nedenlerle bilgi asimetrisi de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bilgi asimetrisi de işletmeyle ilgili bilgilere farklı kaynaklardan, farklı içerik ve zamanlarda erişme imkânı olan kişilerin bu durumu kendi lehlerine kullanarak haksız kazançlar elde etmesinin yolunu açmış, kişiler arasındaki kaynak dağılımını adaletsiz hale getirmeye başlamıştır. Bu nedenle, kötü niyetli kişilerin ve suistimallerin önlenmesi, sermaye piyasalarının etkin bir biçimde işlemesi ve finansal istikrara katkı sağlanabilmesi için yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Ulusal, bölgesel ya da uluslararası düzeyde yapılan düzenleme ve uygulamaların temel amacı; işletme ortakları ve işletmeyle ilgili tüm menfaat sahiplerinin yeterli bir biçimde bilgilendirilmesini sağlayarak, bu kişilerin eksik ya da yanlış bilgilendirilmesinden dolayı karşı karşıya kalacakları risk ve zararları

azaltmak, sermaye piyasalarının etkin bir biçimde işleyişine katkı sağlamak ve genel olarak ülke ve dünya ekonomisinde büyüme ve ilerlemeler kaydetmektir.

Bu çalışmanın Birinci Bölümünde kamuyu aydınlatma kavramına, tarihsel gelişimine, kamuyu aydınlatma sürecine; İkinci Bölümünde uluslararası düzenleme ve uygulamalara yer verilecektir. Çalışmanın Üçüncü Bölümünde ise kamuyu bilgilendirmeye ilişkin olarak Türkiye'deki düzenleme ve uygulamaların neler olduğuna, bunların uluslararası düzenlemelerle uyumuna bakılarak Türkiye için önerilerde bulunulmaya çalışılacaktır.

1. BÖLÜM

KAMUNUN AYDINLATILMASI

1.1. Kamunun Aydınlatılması Kavramı

1.1.1. Kamunun Aydınlatılması Kavramı ve Kurumsal Yönetim İlkeleri

Kamuyu aydınlatma kavramı, kurumsal yönetim (corporate governance) ilkelerinden biri olan şeffaflık (transparency) ilkesine uygun olarak ilgili otoritelerin zorunlu tuttuğu finansal bilgilerin ve bu bilgilerin dışında kalan diğer finansal ve finansal olmayan bilgilerin işletmeler tarafından zorunlu ya da gönüllü olarak, belli bir biçim ve içerikte, belirli dönemler itibarıyla ya da özel durumlarda kamuya açık ve anlaşılır bir şekilde, zamanında, eş anlı ve eşit bir biçimde sunulmasıdır.¹

Kamunun aydınlatılmasına ilişkin olarak genel olarak kabul gören tek bir tanım bulunmamaktadır. “Yatırımcıları ilgilendiren ekonomik bilgilerin kamuya açıklanması ya da yatırım kararı alınırken yardımcı olan ölçümler”² şeklinde sadece yatırımcıları içeren dar tanımlar olduğu gibi; yatırımcıları, kredi verenleri, devleti, müşterileri, ekonomistleri, analistleri, tedarikçileri ve diğer farklı iş çevrelerinden ilgili kişileri de kapsayan geniş tanımlar da yapılmaktadır.

Şeffaflık ilkesi, işletmenin ticari sırları dışında kalan tüm finansal ve finansal olmayan bilgilerin zamanında, doğru, anlaşılır, gerçeği yansıtan, kapsamlı, karşılaştırılabilir ve kolayca analiz edilebilir bir biçimde sunulmasını ifade etmektedir. Şeffaflık kavramı, kamunun bilgilenme ihtiyacı/talebi ile işletmenin ticari sırlarını saklama hakkının kesişme noktasında yer almaktadır.³ Kamunun bilgilenme ihtiyacı, menfaat sahiplerinin; işletmenin mevcut finansal durumu, yönetimi, faaliyetleri, strateji ve politikaları, geleceğe ilişkin hedef ve planları ile ilgili bilgilenmesi anlamına gelmektedir. İşletmenin sır saklama hakkı ise, işletme

¹ İbrahim Bülent TOKGÖZ, “Kurumsal Yönetim Uyum Raporu”, SPK, Sunum

² Turgut ÇÜRÜK, *An Analysis of Factors Influencing Accounting Disclosure in Turkey*, İstanbul, İMKB, 2001, s. 15

³ Aylin POROY ARSOY, “Kurumsal Şeffaflık ve Muhasebe Standartları” *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C.X, S II, 2008, s. 20

ile ilgili tüm bilgilerin işletmenin faaliyetlerini aksatmayacak ve rekabet gücünü zayıflatmayacak şekilde toplanmasının, kullanımının ve açıklanmasının kontrolünü elinde tutması anlamına gelmektedir.

Şeffaflık ilkesi, adillik ilkesinin tamamlayıcısıdır. Bir şirketin tüm kararlarında adil olduğunun saptanabilmesi için; işletmenin aldığı tüm karar ve faaliyetlerinin zamanında, doğru ve eksiksiz biçimde kamuya duyurulması, diğer bir ifadeyle şirketle ilişki içinde olan herkesin bu bilgilerin tümüne kolayca erişebilmesi gerekir. Bir şirket ne kadar şeffaf olursa o şirkete olan güven o kadar artar.⁴

Kurumsal yönetim ilkelerinden bir diğeri olan hesap verebilirlik ilkesine göre, şirketlerin, pay sahiplerine hesap vermeleri yasal zorunluluktur. Bir şirketin aldığı kararları ve yürüttüğü faaliyetleri zamanında, doğru ve eksiksiz biçimde ilgili taraflara bildirmesi gerekmektedir. Ancak hesap verebilirlik ilkesi, şirketlerin yönetim kurullarının, sadece pay sahiplerine değil, şirketle ilişkisi olan tüm taraflara da hesap verebilirliği anlamına gelmektedir. Böylece şirkete olan güvenin artması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Ayrıca, muhasebenin temel kavramlarından biri olan sosyal sorumluluk ilkesi gereği; muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenerek sunulmasında, kamuyu aydınlatma anlamında, tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi ve muhasebenin işlevini yerine getirmesi konusunda yöneticilerin görevlerini dürüst, adil ve tarafsız olarak yapmalarının sağlanması gerekmektedir.

Kamuyu aydınlatma düzeyi, işletmelerin menfaat sahiplerine sağladıkları bilginin doğruluğu, anlaşılabilirliği ve erişilebilirliği ile belirlenir. Bilginin doğru olması; kapsamlı, yeterli ve ilgili bilgiler ile işletmenin durumunun güvenilir olarak sunulması anlamına gelmektedir. Kapsamlı bilgi; işletmenin sahiplik yapısı, performansı ve yönetimi ile ilgili tam bilginin sağlanması demektir. Yeterli ve ilgili bilgi; menfaat sahiplerine istedikleri bilgilerin ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde sunulmasını ifade etmektedir. Bilginin erişilebilir olması ise, bilginin menfaat

⁴Arzu Meltem DİNLER, “Kurumsal Yönetişim”, **PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi**, 2009, Yıl 5, S.2, s. 3

sahipleri tarafından kolaylıkla elde edilebilirliği anlamına gelmektedir. Yöneticiler, yasal düzenleyiciler, analistler, yatırımcılar ve sermaye piyasası verilere daha kısa sürede ulaşmayı istemektedir. Geleneksel olarak kâğıt ortamında kamuya sunulan bilgiler, zaman içerisinde herkesin kolayca erişebileceği kanallar üzerinden kamuya duyurulmaya başlamıştır. Özellikle, internet ortamında finansal raporlama her geçen gün yaygınlaşmaktadır. İnternet, finansal bilginin sunumu ve bu bilgiye ulaşımı kolaylaştırmakta, ilgililere zengin seçenekler sunarak bilgiye ulaşma hızını artırmaktadır.⁵ Bilginin anlaşılabilir olması da önemlidir. Düşük kaliteli bilginin açıklandığı veya kamunun açıklamayı yorumlayacak kapasitede olmadığı durumlarda kamuyu aydınlatma yeterli düzeyde olmayacaktır.

Kamunun aydınlatılması temel olarak işletmenin pay sahiplerini de içeren menfaat sahiplerinin işletmeden kaynaklanan haklarının korunmasına dayanmaktadır. Bu nedenle, işletmelerin finansal tablolarında ve açıkladıkları diğer bilgilerde şeffaflık ilkesi gereği, işletmenin varlık ve yükümlülüklerini doğru, gerçeğe uygun bir biçimde göstermesi ve işletmenin performansını, finansal durumunu yansıtmaması gerekmektedir. Aksi halde, menfaat sahipleri şirketin nasıl yönetildiğine dair bilgi sahibi olamaz ve bu bilgilere dayanarak alınan kararlar menfaat sahiplerinin zarar görmesine neden olabilir. Bu açıdan bakıldığında şeffaflık, adillik, hesap verebilirlik, sosyal sorumluluk ilkeleri çerçevesinde kamunun aydınlatılması, yatırımcı ve menfaat sahiplerinin güveninin sağlanması bakımından oldukça önemlidir. Özellikle, işletmeye uzun vadeli kaynak sağlayan yatırımcıların güveninin tam olarak sağlanması, finans sisteminin bir parçası olan sermaye piyasalarının etkin bir biçimde işlemesine ve gelişmesine de katkı sağlayacaktır.

Kamunun aydınlatılması, menfaat sahiplerinin belirsizliklerden ve riskten tam olarak korunmasını sağlamaz. Ancak, bilginin mümkün olduğunca ilgili kişilere simetrik bir biçimde, yani eş anlı ve eşit olarak sunulmasına katkıda

⁵Süleyman UYAR ve Muhsin ÇELİK, “Sürekli Kamuyu Aydınlatma ve İnternet Ortamında Finansal Raporlama Sürecinde Kullanılan Diller”, **Ege Akademik Bakış: Ekonomi, İşletme, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Dergisi**, s. 93

bulunarak menfaat sahiplerinin eşit koşullarda değerlendirme yapmasına ve karar almasına imkân sağlar.⁶

Kamuyu aydınlatma ilkesinin “aydınlatıcı”, “koruyucu” ve “caydırıcı” olmak üzere üç temel işlevi bulunmaktadır. Aydınlatıcı olma işlevi; menfaat sahiplerinin işletmeler hakkında bilgilendirilmesi sonrasında daha sağlıklı karar verebilmeleri halinde ortaya çıkmaktadır. Kamuyu aydınlatmanın koruyucu işlevi; bilgilendirme sayesinde menfaat sahiplerinin piyasalarda karşılaşılabilecekleri hile ve suiistimallerden kendilerini koruyabilmeleri; caydırıcı işlevi ise muhtemel hile ve aldatmacaların cezai müeyyideleri olması nedeniyle, kötü niyetli kişilerin bunları yapmaktan baştan vazgeçmelerine neden olması ile ortaya çıkmaktadır.⁷

Kamuyu aydınlatma ilkesi çerçevesinde açıklanacak bilgilerin belli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz;

- Anlaşılabilirlik,
- Tamlık,
- Doğru ve gerçeğe uygun olması,
- Tarafsız olması,
- Mukayese edilebilirlik,
- Süreklilik,
- Denetimden geçmiş olması,
- Güncel ve eş anlı sunulması.

Diğer taraftan kamuyu bilgilendirmenin menfaat sahiplerin dışında genel ekonomiye, piyasaların işleyişine de birçok katkısı bulunmaktadır. Kamuyu aydınlatmanın sermaye piyasalarının işleyişine olan etkileri özetle sıralayacak olursak;⁸

⁶Uğur YAYLAÖNÜ,, “*Kamunun Aydınlatılmasında ve Hisse Senedi Değerlemesinde Nakit Akım Tabloları*” SPK Yeterlilik Etütleri (16. Dönem), 2004, s. 4.

⁷Zafer SAYAR, **Bankaların Halka Açılması ve Banka Yatırımcılarının Korunması**, SPK, Ankara, 2003, s. 73

⁸Richard B SMITH, “*Role of Disclosure in Corporate Governance*” US SEC Commission, <http://policy-tracc.gmu.edu/resources/publications/borgia01.pdf> ,s 6-7

- Kamuyu aydınlatma, yatırımcıların korunması için güçlü bir araçtır. Yatırımcıların yeterli düzeyde, doğru, kapsamlı, eş anlı ve eşit bir biçimde bilgilenmesi sermaye piyasasının etkinliğini artırır.
- Kamunun yeterli, zamanında ve doğru bir biçimde aydınlatılması mevcut fonların sermaye piyasasına çekilmesine ve piyasalara olan güvenin artırılmasına yardımcı olur.
- Kamunun yetersiz bilgiye sahip olması, sermaye piyasalarında etik olmayan davranışlara (spekülatif işlemlere) ve piyasa bütünlüğünün (market integrity) bozulmasına neden olur. Bu durum sadece şirketlere değil, bir bütün olarak ekonomiye de zarar verir.
- Yetersiz ve açık olmayan bilgilere sahip olan kişilerin ilave bilgilere sahip olmak için katlanacakları maliyetler sermaye maliyetini artırabilir.
- Güvenilir ve zamanlı bilgi, şirket bünyesindeki karar alıcıların güvenini artırır ve etkin bir piyasadan sağlanacak kaynak ile işletmenin büyümesinin ve karlılığının artırılmasını etkileyecek başarılı şirket kararları almalarını mümkün kılar.
- Açıklanan bilgiler, şirketin hisse senedi fiyatına yaptıkları doğrudan etkinin yanında, şirket dışındaki karar alıcıların (yatırımcılar, borç verenler vb.), şirket ile ilgili bilgi toplama inisiyatiflerine etki ederek fiyatı da dolaylı olarak etkiler.
- Açıklanan bilgilerin niteliği ve niceliği arttıkça, işletmenin değeri hakkındaki belirsizlikler ortadan kalkar.
- Daha kaliteli kamuyu aydınlatma ile şirket daha uzun dönemli yatırımcıları çekebilir, kaynak bulabilir, fon toplayabilir.
- Bilgilerin niteliğinin ve niceliğinin artması, daha geniş anlamda analiz imkânı sağlar, yönetimin kredibilitesini ve hesap verebilirlik düzeyini artırır.

- Kamuyu bilgilendirme ve şeffaflık, aynı zamanda uygun denetim ile işletmenin kurumsal yönetimine katkı sağlar, hile ve sahtekârlıkların azalması sağlanır.

Kamuyu bilgilendirmenin önemi son yıllarda oldukça artmıştır. Bu nedenle, işletmeler uluslararası alanda kabul görmüş muhasebe ve raporlama ilkeleri ile rehber niteliğindeki prensipleri izleyerek kurumsal şeffaflık derecelerini arttırmaya çalışmaktadır. Güvenilir, kapsamlı ve karşılaştırılabilir finansal tablolar ancak uluslararası alanda kabul görmüş muhasebe ve raporlama standartlarının benimsenmesi ile üretilebilir. Şeffaflık büyük ölçüde muhasebe uygulamalarıyla ilgilidir. Ancak, muhasebe ve raporlama standartlarını belirleyen kurumlar tarafından hazırlanan muhasebe düzenlemeleri çoğunlukla yatırımcıların ortak ihtiyaçlarına cevap verecek genel amaçlı ilkeleri belirlemede, diğer menfaat sahipleri için yeterli bilgi sağlamamaktadır. Bu nedenle, artan şeffaflık ihtiyacı birtakım ek finansal ve finansal olmayan bilgilerin de kamuya açıklanması ile karşılanmaya çalışılmaktadır. İşletmelerde şeffaflık kültürü geliştikçe, kamuya açıklanan bilgilerin niteliği ve niceliği de artmaktadır. Bununla birlikte, sermaye piyasalarında dünya çapında yaşanan entegrasyon hareketi ve uluslararası muhasebe ve raporlama konusundaki uyumlaştırma çalışmaları da kamuya açıklanan bilgilerin kalitesinin artmasını sağlamaktadır.

Kurumsal şeffaflığın benimsenmesi ve artırılması çabaları, sadece şirket düzeyinde değil, finansal raporlama sürecinde yer alan tüm taraflarca yürütülmektedir. Bu doğrultuda, bağımsız denetim şirketleri finansal raporların denetlenmesi için, daha gelişmiş metotlar geliştirmekte; düzenleme ve denetleme yetkisi olan kurumlar menfaat sahiplerine faydalı olacak bilgileri sağlayacak standartlar oluşturmakta, tüm tarafların üstlendikleri görevleri uygun olarak yerine getirmeleri konusunda çalışmalar yürütmektedir.⁹

Menfaat sahiplerinin çıkarlarının korunması için, bu kişilerin eş anlı ve eşit bir biçimde bilgilere erişmesi önem kazanmaktadır. Aksi halde, menfaat sahipleri arasında ortaya çıkacak bilgi asimetrisinden kaynaklanacak aşırı kazanç/kayıp ya da kar transferleri menfaat sahiplerinin işletmeye ve finansal piyasalara olan güvenini

⁹POROY ARSOY, a.g.m., s. 30

sarsacak, dolayısıyla piyasa işleyişinin bozulması, piyasaların etkin olmayan bir şekilde çalışması ve genel olarak ekonominin olumsuz etkilenmesi söz konusu olacaktır.

1.1.2. Bilgi Asimetrisi

Asimetrik bilgi yaklaşımı, finansal krizleri açıklamayı amaçlayan ve son yıllarda ortaya çıkmış olan modern bir teoridir. Literatürde yaygın olarak asimetrik bilgi, kredi piyasasının bir özelliği olarak tanımlanır. Asimetrik bilgi, finansal bir sözleşmedeki tarafların sahip oldukları bilginin farklı olması halinde ortaya çıkmaktadır. Asimetrik bilgi yaklaşımına göre finansal kriz, finansal piyasalardaki bilgi akışının aksadığı ve bu yüzden finansal piyasaların görevlerini yapamadığı bir durumdur.¹⁰

Menfaat sahiplerinin karar almalarında önemli olan bilgiye erişimleri; bilginin maliyetli olması, bilgiye ulaşmadaki zorluk ve teknolojik imkânlardaki farklılıklardan dolayı tüm katılımcılar için farklı düzeyde olabilmektedir. Başka ifade ile piyasada asimetrik bilgi söz konusu olabilmektedir.

Asimetrik bilgi dağılımı, finansal piyasalarda “ters seçim” ve “ahlaki risk” sorunlarını beraberinde getirmektedir. Bunlardan ters seçim; taraflar arasında kredi sözleşmesi yapılmadan önce borç verenlerin borç alanlar hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması nedeni ile meydana gelir.¹¹ Ters seçim problemi, kişilerin karar vermelerinden önce sahip oldukları bilgilerin farklı düzeyde olmasından kaynaklanan tercih etme ya da etmeme durumunun yaratacağı bir sorundur. Ters seçim problemi, literatürde “limon problemi” olarak da yer almaktadır. Ters seçim probleminin finansal piyasanın işleyişine nasıl etki ettiği George Akerlof’un ünlü makalesinde (The Market for “Lemons”: Quality, Uncertainty, and the Market Mechanism) anlatılmıştır.¹²

Ahlaki risk ise, karar vericilerin aldıkları karar gerçekleştikten sonra, taraflar arasındaki bilgi düzeyinin farklılaşmasından kaynaklanan durumdur. Finansal

¹⁰Ali ŞEN, “Asimetrik Bilgi- Finansal Kriz İlişkisi”, <http://sbe.dumlupinar.edu.tr/14/1.pdf>, s. 1

¹¹Aziz KUTLAR ve Murat SARIKAYA, “Asimetrik Enformasyon ve Marjinal Maliyet Fiyatlama Modeli Çerçevesinde Türkiye’de Kredi Tayınlaması ve Faiz Oranlarının Tahmini”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.4, S.1, 2003, s. 2

¹²ŞEN, a.g.m., s. 3

piyasalarda karşılaşılan ahlaki risk problemi; kredi sözleşmesi yapıldıktan sonra, borç veren tarafların, bu kredilerin borç alanlar tarafından nerede kullanıldığını gözlemleyememeleri sonucunda oluşmaktadır.¹³

Asimetrik bilgi dağılımı piyasada taraflar arasında haksız kazanç transferlerine sebep olmakta, fırsat eşitliğini bozmakta ve işlem maliyetlerini artırmakta; bu şekilde piyasa mekanizmasının başarısız olmasına ve yatırımların zarar görmesine yol açmaktadır.

Asimetrik bilgi dağılımını ortadan kaldırmanın en önemli yolu; piyasada enformasyonu arttırmaya yönelik kamu düzenlemelerinin yapılmasıdır. Düzenleyici otoritelerin finansal ve finansal olmayan bilgilerin belli standartlara göre hazırlanması ve periyodik olarak halka açıklanması konusunda gerekli düzenlemeleri yapması ve bunlara uyulup uyulmadığına ilişkin denetimler yapması gerekmektedir. Bunun dışında, menfaat sahiplerinin korunması amacıyla piyasada işlemlere aracılık eden kuruluşlara ve tüm piyasa ajanlarına ilişkin düzenlemeler de yapılmalıdır. Bu düzenlemelerin yapılmasındaki temel amaç, sermaye piyasasında çeşitli güven mekanizmalarının oluşturulmasıdır.

1.1.3. İhtiyaç Duyulan ve Kullanılan Açıklamaları Etkileyen Faktörler

Kamuyu bilgilendirmenin çerçevesini, kapsamını ve zamanlamasını etkileyen birçok neden vardır. Bu nedenlerin bir kısmı işletmelerin kendilerine özgü durumlarından kaynaklanabileceği gibi bir kısmı da dışsal, çevresel durumlardan kaynaklanır.

Kamuyu bilgilendirmeyi etkileyen faktörlere ilişkin 1960'lerden beri birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar, ülkeler arasındaki muhasebe politikası farklılıklarının nedenlerini açıklamaya ilişkin olmuştur. Bu çalışmalarda muhasebe sistemlerini etkileyen faktörler, içsel ve dışsal faktörler olarak ikiye ayrılmıştır. Uluslararası farklılıkların belirleyicisi olan faktörler genel olarak; siyasi, ekonomik, kültürel ve yasal sistemler, sermaye sahiplik yapısı, işletmelerin ölçek ve faaliyetlerinin farklılığı, finansman sağlayanlar, vergilendirme, enflasyon, ekonomik gelişme düzeyi, teori, dil, tarih, coğrafya, din ve eğitim gibi diğer

¹³KUTLAR ve SARIKAYA, a.g.m., s. 2

faktörlerdir. Her ülkenin muhasebe kalıbı kendine özgü koşullardan etkilenir.¹⁴ Diğer taraftan, ülkelerin muhasebe çevresi kendi sınırlarını aşar ve diğer ülkeleri de uluslararası ticaret ve finans alanında etkilemeye başlar. Uluslararası ilişkiler arttıkça, oldukça karmaşık olan ve bağımsızlaşan dünyada, gelişen teknolojinin de katkılarıyla muhasebe konuları, uygulamaları, düzenlemeleri, uygulayıcıları ve eğitimleri de gelişmeye ve hatta değişmeye başlar.¹⁵

1.1.3.1. İçsel Faktörler

1. **Ekonomik faktörler:** *Ekonomi tipi, ekonomik kalkınma düzeyi, sermaye piyasasının gelişmişlik düzeyi* muhasebeyi etkileyen faktörlerdir. Örneğin, kapitalist ekonomilerde, özel sektör yatırımlarının faaliyetlerinin devamı sadece mal ve hizmetlerin üretimine değil, yeterli bilgiyi yatırımcıdan kredi sağlayana dek tüm ilgili taraflar için üretmeye de bağlıdır. Ekonomik kalkınma düzeyi düşük olan ülkelerde ekonomik faaliyetler az olduğu için muhasebeleştirme işlemleri de azdır. Ülke ekonomisinde gelişmeler olduğunda, iş alanlarında da gelişmeler başlar ve sermaye ihtiyacı artar, böylece kamuya açıklama yapma ihtiyacını karşılamak için güvenilir bir muhasebe sisteminin ürettiği raporlar daha önemli hale gelir.¹⁶ Enflasyon, fon ve işletme sermayesi kaynakları, iş yenilikleri ve işin karmaşası, yönetim becerisi, uluslararası iş faaliyetleri de muhasebeyi etkileyen diğer ekonomik faktörlerdir.

2. **Siyasi faktörler:** Ekonomiyle yakından bağlantılı olarak, siyasi sistem de muhasebe ve kamuyu aydınlatmayı etkileyen diğer bir faktördür. Ekonomi ve siyaset birbiriyle bağlantılıdır. Örneğin, siyasi düzeyde gerçekleşen değişiklikler ekonomik değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olur. Bu nedenle siyasi sistemdeki değişikliklerin dolaylı bir etkisi vardır. Belkaoui'ye göre, raporlama ve kamuya açıklama konusunda muhasebesel özgürlük ile siyasi özgürlük arasında pozitif bir ilişki vardır. Siyasi özgürlük; ülkelerdeki siyasi hakların düzeyi, bireysel

¹⁴“Environmental factors in China’s Financial Accounting Development since 1949”, publishing.eur.nl/ir/repub/asset/1888/Chapter%202.doc

¹⁵ÇÜRÜK, a.g.e., s. 18

¹⁶“Environmental factors in China’s Financial Accounting Development since 1949”, publishing.eur.nl/ir/repub/asset/1888/Chapter%202.doc

özgürlükler ve siyasi sistemin tipine bağlıdır. Daha fazla siyasi özgürlüğün olduğu ülkelerde muhasebeleştirme de daha özgür olmaktadır.¹⁷

3. **Yasal faktörler:** Örf ve adet hukuku olan ülkelerde, kanunlar sınırları belirler. Örf-adet hukuku olaya özgü çözümler yaratmaya çalışır, gelecek için genel kurallar üretmez ve muhasebe uygulamaları daha uygulanabilir ve yenilikçidir. Diğer taraftan, yasaların geçerli olduğu ülkelerde hükümetler birçok konuya müdahale eder ve muhasebeleştirme işi de göreceli olarak genel, katı ve zayıftır. Muhasebe kuralları ulusal düzenlemelerle uyumludur ve muhasebe düzenlemeleri detaylı ve kapsamlıdır.¹⁸ Vergilendirme politikası da ülkelerin muhasebe uygulamalarına etki eden diğer bir yasal faktördür. Birçok ülkede vergi muhasebesi ile finansal muhasebe arasında fark yoktur (Almanya). Diğer ülkelerde (İngiltere, ABD ve Hollanda) vergilendirme ve muhasebe kuralları yatırım kararlarına göre belirlenir.

4. **Eğitim:** Muhasebecilerin karmaşık muhasebe konularını ele almaları ve finansal raporlama hazırlayabilmeleri, iyi bir muhasebe eğitimi almaları halinde gerçekleşebilir. Aynı zamanda, şirketlerin finansal raporlamalarını kullananların yeterli ve sofistike finansal raporlamalara olan talebi her alanda eğitim alınması ile mümkün olur. Muhasebe eğitim sisteminin iyi kurulması, muhasebenin ve kamuya yapılan açıklamaların gelişmesi için oldukça önemlidir. Gelişmekte olan ülkelerdeki az gelişmiş muhasebe sisteminin en önemli nedeni muhasebe alanındaki eğitim eksikliğidir.

5. **Kültür:** Çevresel faktörlerden en önemli olanıdır. Uluslararası uyumlaştırma/standartlaştırmayı sağlamada en önemli engel, hem ülkeler arasındaki muhasebe farklılıkları hem de kültürel farklılıklardır.

Muhasebe ile doğrudan ilgili olan birçok kültürel faktör vardır. Muhafazakârlık, gizlilik, iş alanlarına ve muhasebe alanına ilişkin tutum ve davranışlar en önemli faktörlerdendir.

Gelişmiş ülkelerin muhasebe sistemleri ile geliştirmekte olan ülkelerin muhasebe sistemlerinin uyumlu olabilmesi için, geliştirmekte olan ülkelere bu

¹⁷ ÇÜRÜK, a.g.e., s. 22

¹⁸“Environmental Factors in China’s Financial Accounting Development since 1949”, *publishing.eur.nl/ir/repub/asset/1888/Chapter%202.doc*

muhasebe sistemlerinin araç ve uygulamaları transfer edilirken muhasebe kültürünün de iyi bir biçimde adapte edilmesi gerekmektedir.

6. Muhasebecilik: Muhasebecilik muhasebeleştirmenin amacının, standartlarının ve uygulamalarının gelişmesinde önemli etkiye sahiptir. Muhasebenin gelişmesi için 3 unsur önemlidir: Bunlar; işin niteliği ve büyüklüğü, uzman birliklerinin varlığı ve işlevinin denetimidir.

Birçok gelişmekte olan ülkenin kendi uzmanlaşmış muhasebecilik sistemi yoktur, diğer ülkeleri model alırlar. Az gelişmiş ülkelerin kendi muhasebe sistem ve standartlarını kurmaları da diğer ülke uygulamalarını ya da uluslararası muhasebe standartlarını kendi ülkelerine adapte etmeleri de oldukça zordur.

1.1.3.2. Dışsal Faktörler¹⁹

1. Politik, Ekonomik Faktörler ve Diğer Ülkelerle Olan Bağlar: Muhasebe alınıp verilebilen bir teknoloji formudur ve politik, ekonomik ve diğer ülkelerle olan ilişkiler bu teknoloji formunun özellikle gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere olan hareketinde önemli bir rol oynayabilir.

İki ülke arasında güçlü bir bağ var ise, her iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi için göreceli olarak muhasebe alanında daha zayıf olan ya da kendi sistemi olmayan ülkenin diğer ülkenin muhasebe sistemini kendine adapte etme eğiliminde olduğu görülmektedir.

2. Milletlerüstü Ortaklıklar ve Uluslararası Ticaret: Milletlerüstü ortaklıklar muhasebe bilgilerinin uluslararası boyutta yayılmasını, özellikle de gelişmiş ülkelerdeki teknolojinin gelişmekte olan ülkelere aktarılmasını sağlayan en güçlü araç olarak kabul edilir. Diğer taraftan, büyüyen uluslararası ticaret ve çok uluslu ortaklıklar muhasebe verilerinin ulusal sınırları aşmasına sebep olmuştur.

3. Muhasebe Firmalarının ve Uzmanlarının Uluslararası Hareketleri: Muhasebe uzmanları birçok nedenle gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere hareket ederler. Örneğin, milletlerüstü ortaklıklar gelişmekte olan ülkelerde temsilcilik, şube, iştirak kurarlar. Finans ve iş alanında uluslararası kuruluş ve faaliyetlerin yaygınlaşması nedeniyle artan bilgi talebi uluslararası muhasebe

¹⁹ÇÜRÜK, a.g.e., s. 26-29

firmalarının ortaya çıkması için en temel nedenlerden biridir. Bu firmalar, hem kendi unvanları altında gelişmekte olan ülkelerde yeni ofisler kurmuş, hem de bölgesel muhasebe firmaları ile işbirliği yaparak yeni pazarlara girmeye başlamışlardır. Bu firmalar girdikleri pazarlarda muhasebe sistemlerini etkileyerek kendi ülkelerinin muhasebe gerekliliklerini empoze etmişlerdir. Uluslararası muhasebe uyumu/standartlaşması bu firmalara yarar sağlamıştır. Böylece kendi müşterilerinin veya faaliyet gösterdikleri ülkelerin muhasebe sistemlerinin düzenleme ve standartlara uyumu açısından baskı yapabilmişlerdir.²⁰

4. Uluslararası ve Bölgesel Uyum/Standartlaştırma Çabaları: Uluslararası faaliyetlerin dünya ölçeğinde gelişmesi ve sermaye piyasalarının birbiriyle ilişkilerinin artması gibi faktörler, ülkeler üzerinde uluslararası muhasebe perspektifine daha uyumlu olmaları bakımından baskı oluşturmaktadır. Özellikle son 40 yıldır, kurumsal finansal raporlamanın bölgesel ve uluslararası düzeyde standardize edilmesi ya da uyumlaştırılması için daha fazla çaba sarf edilmiştir.

Uluslararası uyum konusunda en temel kuruluş Avrupa Birliği (AB) ve dünya çapında faaliyet gösteren bir kuruluş olan IASC (International Accounting Standards Committee)'dir. AB, birçok direktif aracılığıyla uyumlaştırma ve standartlaştırma çabalarını sürdürmektedir. AB üyesi olmayan ülkeler de AB ülkeleri ile yürütülen ticari ve ekonomik ilişkiler nedeniyle bu direktiflere uyum sağlama konusunda çaba göstermektedir. IASC, uluslararası uyumun sağlanması konusunda çalışan en önemli kuruluştur. Bu komitede dünya çapında birçok ülkeden katılım sağlayan önemli muhasebe kuruluşları temsilcileri çalışmaktadır. IASC 1973 yılından başlayarak standartları yayınlamaya başlamıştır. AB direktiflerinin aksine, IASC standartları, uyma zorunluluğu olmayan, gönüllük esasına dayanan, kabul edilmesi için ekonomik ve sosyal baskıların olmadığı düzenlemelerdir.

1.2. Kamunun Aydınlatılması Uygulamasında Tarihsel Gelişim

Kamuyu aydınlatma ilkesi Anglo-Saxon hukuk sisteminde ortaya çıkmış, zamanla gelişmiş ve daha sonra Kıta Avrupası ülkelerinin hukuk sistemlerinde

²⁰“Environmental Factors in China’s Financial Accounting Development since 1949,” *publishing.eur.nl/ir/repub/asset/1888/Chapter%202.doc*

yerini almıştır. Kamuyu aydınlatma ilkesine hangi ülke hukukunun kaynaklık teşkil ettiğine ilişkin iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Birinci yaklaşıma göre kamuyu aydınlatma ilkesinin kaynağı ABD hukukudur. “Mavi Gök Kanunları (Blue Sky Laws)” olarak bilinen düzenlemeler, 1933 tarihli Menkul Kıymetler Kanunu ve 1934 tarihli Menkul Kıymetler Borsası Kanunu ile kamuyu aydınlatma ilkesi düzenlemelerde yer almaya başlamış, sonrasında SEC’in (United States Securities and Exchange Commission) kuruluşu ve Sarbanes-Oxley 2002 Kanununun yayınlanması ile menfaat sahiplerinin korunmasına ilişkin düzenlemeler daha da güçlendirilmiştir. İkinci yaklaşım ise, ilkenin İngiliz Hukukunda ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Buna göre 1800’lü yıllarda İngiliz Hukukundaki Şirketler Kanunu (1894) düzenlemelerinde bu ilke ortaya çıkmıştır. Kamuyu aydınlatma kavramının önce İngiltere’de ortaya çıktığı, daha sonra da diğer ülkelere ve ABD’ye ulaştığı konusunda yaygın bir görüş bulunmaktadır.²¹

1990’lı yıllardan itibaren dünyada yaşanan finansal krizler ve batan şirketlere ilişkin muhasebe skandalları, yatırımcıların hem finansal piyasalara hem de muhasebecilik mesleğine olan güvenini derinden sarsmıştır. Büyük yankılar uyandırarak faaliyetlerine son veren şirketlerin ortadan kalkmasının altında, yönetimlerin şirketleri asıl hak sahibi olan hissedarların yararına değil, kendi bireysel çıkarları yararına yönetmeleri yatıyordu. Bu durum, kişileri bu tür davranışlardan alıkoyacak yeterli denetim mekanizmalarının olmamasından kaynaklanıyordu.²² Bu nedenle muhasebe standartlarının oluşturulması, geliştirilmesi ve bu standartları oluşturacak kuruluşların gündeme gelmesi hızlanmıştır. Ayrıca, yatırımcılar için, şirketlerin daha şeffaf finansal raporlama yapması ve denetçilerin daha etik davranışlarda bulunması önem kazanmıştır.

Bunun üzerine OECD, 1998 yılında üye ülkelerin kurumsal yönetim konusunda görüşlerini değerlendirmek ve bağlayıcı olmayan bir takım ilkeler belirlemek üzere bir çalışma grubu oluşturmuştur. İlkelerin ortaya konmasındaki amaç, üye ülke hükümetlerin kurumsal yönetime ilişkin yapacakları yasal

²¹Mustafa İHTİYAR, **Sermaye Piyasası Hukukunda Kamuyu Aydınlatma İlkesi**, İstanbul, Beta, 2006, s. 9

²²Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği ve Deloitte, “*Nedir Bu Kurumsal Yönetim*”, Deloitte, Türkiye, 2006 s. 1

düzenlemeler ve diğer düzenleyici çalışmalar için yönlendirici bir platform oluşturmak idi. Raporda, ülkelerin kendi özelliklerini dikkate alarak hazırlayacakları düzenlemeleri teşvik etmek temel amaçlardan biri olmuştur. Sözü edilen ilkeler esasen hisseleri borsada işlem gören firmalara odaklı olmakla birlikte, bu ilkelerin borsada kayıtlı olmayan özel firmalar ve kamu sermayeli şirketlerde de uygulanmasının faydalı olacağı yine OECD'nin bu ilk çalışmasında vurgulanmaktaydı.²³

OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri, OECD tarafından 1999 yılında onaylanarak bu tarihten sonra dünya genelindeki karar alıcılar, yatırımcılar, şirketler ve diğer menfaat sahipleri açısından uluslararası bir referans kaynağı haline gelmiştir. Onaylandığı tarihten bu yana, bu ilkeler, kurumsal yönetim kavramını gündemde tutarken, hem OECD üyesi ülkeler, hem de diğer ülkelerdeki yasama ve düzenleme girişimleri için bir yol gösterici olmuştur.²⁴ OECD'nin kurumsal yönetim ilkelerinin dışında birçok ülkede farklı kuruluşlar tarafından da kurumsal yönetim ilkelerine ilişkin çalışmalar yürütülmüştür.

Kurumsal şeffaflık kavramında ortaya çıkan gelişmeler finansal raporlama süreçlerine de etkide bulunmuştur. Örneğin, 1998 yılında İngiltere ve Galler Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (Institute of Chartered Accountants in England and Wales - ICAEW) tarafından yayınlanan "21. Yüzyıl Yıllık Raporu" kurumsal şeffaflık anlayışı çerçevesinde, daha geniş ölçüde finansal performans göstergelerinin raporlanmasını ve menfaat sahiplerinin bilgi ihtiyaçlarına daha çok önem verilmesini hedefleyerek, bilginin daha hızlı ve doğru olarak iletilmesi için bilgi teknolojilerinin ve web tabanlı teknolojilerin kullanımını savunmuştur.²⁵

Dünyada yaşanan krizler ve şirket batmaları sonrasında muhasebecilik mesleğine olan güveninin kazanılması için ilk adım ABD'den gelmiştir. Sarbanes Oxley Act 2002 ile kamunun, hem denetçilere hem de denetlenenlere olan güveni kazanılmaya çalışılmış; aynı zamanda şeffaflık kavramı muhasebe dünyasında önemini artırmıştır. ABD denetim dünyasında bu gelişmeler yaşanırken, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants -

²³ a.k., s. 1

²⁴ a.k., s.1

²⁵ POROY ARSOY, a.g.m., s. 22

IFAC) Uluslararası Denetim Standartlarını (International Standards on Auditing) yayınlamış ve özellikle Avrupa ülkelerinde kabul görmesi için çalışmalarına hız vermiştir.²⁶

Avrupa Birliği'nin de muhasebe, raporlama ve bunların denetimine ilişkin çeşitli düzenlemeleri olmuştur. Avrupa Birliği'nin düzenlemelerinin ilki 9 Mart 1968 tarih ve 1 nolu Şirketler Hukuku Direktifidir. İkincisi ise 25 Temmuz 1977 tarihli Devredilebilir Menkul Kıymetler Üzerinde Yapılacak İşlemlerle İlgili Olarak Avrupa Çapında Uygulanacak Davranış Kuralları Hakkında Komisyon Önerisi'dir.²⁷ Avrupa Birliği'nin üye ülkelerinin uymak zorunda olduğu ve kamunun aydınlatılmasına ilişkin olan farklı düzenlemeler bulunmaktadır. İşletmelerin yıllık hesaplarına ilişkin 4 nolu Direktif, yıllık hesap ve faaliyet raporlarının yetkili kişiler tarafından denetlendikten sonra her üye devletin ilgili kanununa göre yayınlanmasından bahsetmektedir. Ayrıca yıllık hesap ve raporlarla birlikte denetim raporunun tam bir metninin yayınlanması gerektiğine de değinilmektedir. Avrupa Birliği'nin işletmelerin konsolide hesaplarına ilişkin 7 nolu Direktifi de ana ortaklık ve kontrolü altında olan ortaklıkların konsolide edilmiş bilgilerinin tek kişilik gibi sunulmasına değinmektedir. Avrupa Birliğinin 8 nolu Direktifi yıllık hesapların ve konsolide hesapların denetimine, 11 nolu Direktifi ise üye ülkelerin kamu ve özel sektör kuruluşlarının kendi ülkeleri dışında açacakları şubelerin açıklayacakları bilgilere, yıllık raporlara ilişkindir. 8 nolu Direktifte ayrıntılı denetim standartları belirlenmediği ve daha çok üye ülkelerin ulusal mevzuatına bırakıldığı için istenen uyum hedefine ulaşılamadığı düşünülerek, 8 nolu Direktifin yerine 2006/43/EC Direktifi getirilmiştir.²⁸

AB, Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 19.7.2002 tarihli ve (EC)1606/2002 sayılı tüzüğü ile belirli tipteki yaklaşık 7500 şirketin uluslararası muhasebe standartlarını uygulamasını istemiştir. Diğer taraftan AB Komisyonu (EC)1725/2003 sayılı ve 29.09.2003 tarihli düzenleme ile IAS 1-41 arasındaki standartları uygulamaya karar vermiştir. Bu düzenlemenin ekinde 41 adet IAS yer

²⁶POROY ARSOY, a.g.m., s. 18

²⁷İHTİYAR, a.g.e., s. 35

²⁸Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council Official Journal of the European Union, Haziran 2006, s. 87-107,
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:157:0087:0087:EN:PDF>

almıştır.²⁹ Finansal bilgilerin karşılaştırılabilirliğini sağlamak amacıyla, AB 2005 yılından itibaren tüm Avrupa komisyonu üyesi işletmelerin mali tablolarını Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi tarafından yayınlanmakta olan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) uyarınca hazırlanmasını zorunlu kılmıştır. AB ülkelerinde, IFRS'in halka açık olmayan şirketlerin konsolide finansal tabloları için uygulanması genellikle serbest bırakılmıştır. Yıllık finansal tablolar için uygulanması ise, ya tamamen yasaklanmış ya da isteğe bırakılmıştır.³⁰

Türkiye'de kamuyu aydınlatma ilkesinin ilk işaretlerini Türk Ticaret Kanunun'da (TTK) bulmak mümkündür. Muhasebe, yasal bir zorunluluk olarak 1850'de ilk kez yayımlanan Ticaret Kanunu (Kanunname-i Ticaret) ile Türk iş hayatına girmiştir.³¹ Bu Kanun, Fransız Ticaret Kanunun (1807) çevirisidir. Bu Kanun, farklı tipteki ortaklıklar ve şirketlerin tutması gereken muhasebe defterleri hakkında belli koşullar oluşturmuştur. 1850 tarihli Ticaret Kanunu 1926'ya kadar kullanılmış, yerine 865 sayılı Ticaret Kanunu getirilmiştir. Bu Kanun Alman ve İtalyan Ticaret Kanunlarını büyük ölçüde örnek almıştır. 1926 Kanunu defter tutma ve bilanço hazırlama kurallarını içermektedir. 1926 Kanununun yerine 1956'da 6726 sayılı üçüncü Ticaret Kanunu ve sonrasında 13 Ocak 2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 6102 sayılı TTK getirilmiştir.

6726 sayılı TTK'da işletmelerin kuruluşu, sermaye artırımı, nev'i değiştirmesi, sözleşme ve ortaklık değişiklikleri, iflası, şirket sonlandırması gibi durumlar için kamuya duyurulması gereken hususlara, tescil ve ilan işlemlerine, sirküler ve izahnamelerin yayınlanmasına, envanter ve bilançoların eksiksiz, açık ve kolay anlaşılır şekilde hazırlanması gerektiğine ilişkin hususlar yer almaktaydı.³²

6102 sayılı Kanunda ise kamunun yeterli bir biçimde aydınlatılması amacıyla bir önceki Kanunda yer verilen hususların yanı sıra, uluslararası alanda geçerli düzenlemelerle uyumlu muhasebe, raporlama, denetim standartlarının

²⁹Niyazi KURNAZ, "Muhasebe Standartları", Sunum

<http://www.niyazikurnaz.net/TMS/GENEL.pps#274,18>, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu

³⁰TMSK, "2009 Yılı Faaliyet Raporu", Nisan 2010, s. 21

³¹Yahya ARIKAN, "Uluslararası Muhasebe Standartları Türkiye Uygulaması", <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/36MaliCozum/08-YAHYAARIKAN60.doc>, s. 1

³²Muharrem KARSLI, *Sermaye Piyasası, Borsa, Menkul Kıymetler*, İstanbul, Alfa, 2004,

kullanımını zorunlu tutan, tescil ve ilan için uyulması gereken ilave kural ve ilkeleri belirleyen hükümlere yer verilmiştir.

Ancak kamuyu aydınlatma ilkesinin gerçek anlamda ilk defa Türk hukuk sistemine girişi 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile gerçekleşmiştir.³³ Sermaye Piyasası Kanunu'nun amaç maddesinde; "Bu Kanunun konusu, tasarrufların menkul kıymetlere yatırılarak halkın iktisadi kalkınmaya etkin ve yaygın bir şekilde katılmasını sağlamak amacıyla; sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını, düzenlemek ve denetlemektir" denilmektedir. Sermaye piyasasının açıklık içinde çalışması, kamuyu aydınlatma ilkesinin önemli bir özelliğidir. Sermaye Piyasası Kanunu'nun bu konudaki en önemli maddesi 16 ncı maddedir. 16 ncı maddede ihraççılar ve sermaye piyasası kurumlarının kendilerine ve özel durumlarına ilişkin bilgilerinin konsolide olanlar dahil kamuya açıklanacağı belirtilmiştir. Ayrıca Kanun'un 22 nci maddesinin (e) fıkrasında; kamunun zamanında, yeterli, doğru bir biçimde aydınlatılmasını sağlamak amacıyla, genel ve özel nitelikte kararlar alınması ve her türlü mali tablo ve raporlar ile bunların bağımsız denetimlerinin, sermaye piyasası araçlarının halka arzında yayımlanacak izahname ve sirkülerin ve araçların değerini etkileyebilecek önemli bilgilerin kapsamının, standartlarının ve ilan esaslarının düzenlemeler aracılığıyla belirlenmesi Sermaye Piyasası Kurulu'nun yetki ve görevleri arasında sayılmıştır.

Ayrıca, OECD'nin kurumsal yönetim çalışmalarını takiben Türkiye'de Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) çatısı altında Kurumsal Yönetim Çalışma Grubu oluşturulmuş ve 2002 yılında "Kurumsal Yönetim-En İyi Uygulama Kodu" çalışması hazırlanmıştır. Çalışma Grubu üyeleri, 2003 yılında Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği'nin temellerini atarak, konunun liderliğini yapmak üzere ilgili tarafları bir araya getirmeyi amaçlamıştır.³⁴

SPK, 2003 yılında OECD kurumsal yönetim ilkeleri ile uyumlu Kurumsal Yönetim İlkelerini ilk kez yayınlamış ve 2005 yılında yeniden gözden geçirerek gerekli güncellemeleri yapmıştır. Söz konusu ilkeler, başta halka açık işletmeler

³³Erol ÇELEN, "Bağımsız Denetimin Önemi, Yararları ve Kamuyu Aydınlatma İlkesi", İSMMO Yayınları - Mali Çözüm Dergisi, S.55, 2001, s. 5

³⁴Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği ve Deloitte,,a.g.m., s. 1

için geçerli olmakla birlikte, özel sektör ve kamuda faaliyet gösteren anonim şirketler için de uygulanabilir ilkelere sahiptir. Borsada işlem gören tüm işletmelerin Kurumsal Yönetim Uyum Raporu hazırlaması gerekmektedir. Rapor, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanan ve tüm borsa şirketlerinin faaliyet raporlarında ayrı bir bölüm olarak yer alması gereken bir rapordur. Bu raporda; SPK Kurumsal Yönetim İlkelerinde yer alan prensiplerden şirketçe uyulanlar ve uyulmayanlar belirtilecek, uyulmayanlar hakkında uymama gerekçeleri ile bu ilkelere tam olarak uymama dolayısıyla meydana gelen çıkar çatışmalarıyla ilgili bilgiler açıklanacaktır.³⁵

1.3. Kamunun Aydınlatılmasında Taraflar

1.3.1. Kamuyu Aydınlatmakla Yükümlü Taraflar

Kamunun bilgilendirilmesi konusunda, kimlerin kamuyu bilgilendireceğine ilişkin birçok farklı uygulama vardır. Şirketlerin kamuyu aydınlatmasında belirleyici olan hususlar;

- İşletmelerin halka açık olması ve sermaye piyasasında işlem görmesi,
- Sermaye piyasasından borçlanma aracılığıyla fon sağlıyor olması,
- Halka açık olmakla birlikte sermaye piyasasında işlem görmemesi,
- Halka açık olmamakla birlikte, fon toplama-kredi kullandırma yetkisine sahip bir kuruluş olmasıdır.

Kamuyu bilgilendirme konusunda sorumlu olan kişiler ise,³⁶

1. Şirketin üst düzey yöneticileri ve ortakları: Şirketin üst düzey yöneticileri ve ortakları, kamuya açıklanan bilgilerin sağlıklı bir muhasebe sisteminin ürettiği bilgiler olmasından, doğruluğundan, şirketin finansal durumu ve performansını gerçeğe uygun bir şekilde yansıtıyor olmasından sorumludur. Kamuya açıklanan bilgiler, menfaat sahiplerine sunulmadan önce hakim ortakların, üst düzey yöneticilerin, finansal işlerden sorumlu kişilerin ve iç denetçilerin denetim ve onayından geçmiş olmalıdır.

³⁵ www.tkyd.org.tr

³⁶ Veliye YANLI, **Sermaye Piyasası Hukuku Çerçevesinde Halka Açık Anonim Şirketler ve Kamunun Aydınlatılması**, İstanbul, Beta, 2005, s. 143-147

2. Bağımsız denetçiler: Kamuya sunulacak bilgilerin işletmenin kendi iç denetim ve onayından geçmesinden sonra, bağımsız ve tarafsız dış denetçiler tarafından denetlenmesi ve denetleme sonucunda ortaya çıkan mali tablo ve raporların kamuya duyurulması da menfaat sahiplerinin işletmeye olan güveninin artmasına neden olacaktır.
3. İşlem yapanlar: Sermaye piyasasında işlem gören ya da kamuya açıklama yapmakla yükümlü olan (banka gibi) kuruluşların ortaklık paylarının belli bir oranın altına düşmesi ya da üstüne çıkması, yahut hisse senetlerinin belli kişiler tarafından alınıp-satılması halinde kamuya bu durumun duyurulması konusunda işletme yönetimi kadar bu kişiler de sorumlu tutulmuştur.
4. Düzenleme ve denetleme yetkisi olan otoriteler: Zaman zaman düzenleme ve denetleme yetkisi olan otoriteler aracılığıyla da kamunun bilgilendirilmesi gerekmektedir. Örneğin, sermaye piyasasında işlem gören işletmelere ilişkin mali tablo ve raporlar ilgili düzenleme ve denetim otoritesine iletilmekte, iletilen bilgiler ilgili otorite tarafından kamuya sunulmaktadır.
5. Aracı kuruluşlar: Aracı kuruluşlar, aracılık faaliyetlerini yürütürken yatırımcıları yeterli düzeyde bilgilendirmeli, yatırımcıların sağlıklı karar alabilmelerine imkân sağlamalıdır.

1.3.2. Bilgi Kullanıcıları ve Bunların Bilgiye Erişim Düzeyleri³⁷

İşletmeyle ilgili tarafların, yani menfaat sahiplerinin kim olduğuna ve bunların işletmeyle ilgili bilgilere erişim düzeylerine bakacak olursak,

- Şirket yöneticileri ve hâkim ortaklar: İşletmeye ilişkin bilgileri yatırım, üretim, dağıtım, pazarlama vb. şirketle ilgili faaliyetlere ilişkin kararlarda kullanmaktadırlar. Diğer taraftan elde edecekleri temettü gelirleri hakkında fikir sahibi olabilmeleri için bilgiye ihtiyaç duyarlar. Bu kişiler bilgilere tam olarak ulaşabilmektedir.

³⁷ Cemal KÜÇÜKSÖZEN, **Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma**, Ankara, SPK, 2005, s. 14-16

İHTİYAR, a.g.e., s. 95-100

- Sermaye piyasası aracılığıyla işletmelere fon sağlayan mevcut ve potansiyel yatırımcılar: İşletmeye yaptıkları yatırımın anaparası ile faiz ve kar payı şeklindeki getirilerini zamanında alıp alamayacaklarını bilmek için bilgilendirilmeye ihtiyaç duyarlar. Bilgiye erişimleri kamuya açıklanan bilgi ile sınırlıdır.
- İşletme çalışanları ve sendikalar: Çalışanlar, sendika ve temsilcileri şirketin sürekliliği ve kârlılığı ile ilgili bilgilere ihtiyaç duyarlar. Sunulan bilgiler, çalışanların iş güvenliği ile ücret, sigorta, kıdem tazminatı vb. ödemelerin zamanında yapılıp yapılamayacağına, işlerinin devamlılığına ilişkin kaygıların giderilmesine yardım eder. Bu kişilerin bilgiye erişimi kamuya açıklanan bilgi ile sınırlıdır.
- Müşteriler: İşletmelerin ürettiği mal ve hizmetleri satın alan müşterilerin hangi işletmenin ürün ve hizmetlerini alacağına ilişkin kararlar almasında işletmelerin bilgilerine ihtiyaç duyarlar. Müşterilerin bilgiye erişimi kamuya açıklanan bilgi ile sınırlıdır.
- Tedarikçiler: İşletmelerin faaliyetleri için gereken hammadde, ilk madde, malzeme, yarı mamül ve mamülleri temin ettikleri tedarikçiler, şirketlere çoğu zaman vadeli satış olarak gerçekleşen ve cari hesap şeklinde işleyen bir kredi mekanizması sağlar. Bu nedenle, elde ettikleri bilgi çerçevesinde şirketin sürekliliği, finansal durumu ve faaliyet sonuçlarına ilişkin fikir sahibi olması ve buna göre şirketle ilişkisinin devam edip etmeyeceği kararını vermesi gerekir. Bu kişilerin bilgiye erişimleri kamuya sunulan bilgi ile sınırlıdır.
- İşletmeye kaynak sağlayanlar, kredi verenler: Mevcut veya potansiyel kaynak sağlayan taraflar, işletmeye sağladıkları fonların anapara, faiz ödemelerinin vadesinde ya da talebi halinde yapılıp yapılmayacağına ilişkin değerlendirme yapabilmek için bilgiye ihtiyaç duyarlar. Bu kişilerin bilgiye erişimleri kamuya açıklanan bilgi ile sınırlıdır.
- Banka ve benzeri kuruluşlara fon sağlayan kişiler: Söz konusu kuruluşlara belli bir faiz ya da kar payı beklentisi ile fon sağlayan gerçek

ya da tüzel kişilerdir. İlgili kuruluşların faaliyetlerinin devamına ilişkin tereddütlerinin giderilebilmesi ve yatırdıkları fonların güvence altında olduğuna emin olabilmeleri için bilgiye ihtiyaç duyarlar. İşletmeye ait bilgilere erişimleri kamuya açıklanan bilgiler ile sınırlıdır.

- Devlet ve ulusal düzenleyici ve denetleyici otoriteler: Hükümet ve düzenleyici otoriteler esas itibariyle bir ekonomideki kaynakların etkin bir şekilde kullanılması ve tahsis edilmesi amacı çerçevesinde şirket faaliyetleri ile ilgilenirler. Ayrıca, bazı şirketlerin faaliyetlerinin düzenlenmesi, yetkilendirilmesi, vergi alacağının ve vergi politikasının belirlenmesi, milli gelir ve diğer istatistikî bilgilerin derlenmesi gibi nedenlerle hükümet ve düzenleyici otoriteler şirketlerin finansal bilgilerini kullanırlar. Şirketlerin faaliyetlerinin düzenlenmesi, izlenmesi, gözetimi ve denetimi fonksiyonlarını üstlenmiş olmaları nedeniyle, hükümet ve düzenleyici otoriteler şirketler hakkındaki finansal bilgilere tam olarak ulaşabilmektedir.
- Analistler ve fon yöneticileri: Yatırımcıları ve müşterilerini yönlendiren finansal analistler ile şirket menkul kıymetlerine yatırım yapan fonların yöneticileri, finansal bilgilerin asıl kullanıcılarıdır. Analistler: iç ve dış analistler diye 2'ye ayrılır. İç analistler yöneticilere yardımcı olmak üzere ve şirketin bütün faaliyetlerini kapsayan bilgiler üzerinde analiz yapmak amacıyla istihdam edilen kişiler olmaları nedeniyle finansal bilgiye ulaşma düzeyleri tamdır. Dış analistler ise, banka ve aracı kurumlar tarafından istihdam edilen ya da bağımsız olarak çalışan ve şirketler tarafından kamuya açıklanan bilgileri analiz eden uzmanlar olduklarından bilgiye ulaşma düzeyleri sınırlıdır.
- Kamuoyu: Şirketler faaliyet gösterdikleri kamuoyunu birçok şekilde etkilemektedir. Şirketler faaliyetleri dolayısıyla istihdam ve gelir yaratmak yanında, sosyal sorumlulukları çerçevesinde içinde buldukları topluma çeşitli yardım ve bağışlarda da bulunurlar. Potansiyel ya da mevcut yatırımcılar dışındaki kamuoyu esas itibariyle şirketlerin finansal bilgileri ile pek ilgili değildir. Ama finansal bilgiler

medya aracılığıyla duyurulduğu için herkes haberdar olabilmektedir. Kamuoyunun bilgiye erişimi sınırlıdır. Ayrıca, şirketin faaliyet alanının yerel, ulusal ya da uluslararası olmasına bağlı olarak rakipler yanında ticari organizasyonlar da şirketler hakkındaki bilgilerden yararlanmaktadır. Bunların da bilgiye erişimleri sınırlıdır.

- Diğer bilgi kullanıcıları: İşletmelerin faaliyet alanına göre rakipler, yerel, ulusal ya da uluslararası kuruluşlar da işletmelere ait bilgileri kullanan taraflardır. Rakipler işletmelerin bilgilerine sınırlı erişim imkânına sahiptir, ancak ulusal ve uluslararası kuruluşlar görev ve yetki alanlarına göre bilgilere sınırlı ya da sınırsız erişebilmektedir.

Mali tablo kullanıcılarının bilgi ihtiyacını sadece mali tablolarla karşılamak mümkün değildir. Bu nedenle ilave bilgilere ve açıklamalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm taraflar açısından bilgiye erişimde önemli olan en temel amaç; işletmenin faaliyetini sürdürebilir olması ve gerekli ödemeleri yapabiliyor olmasıdır.

İşletme sermayesini temin eden ve dolayısıyla fonlarını riske eden yatırımcıların bilgi ihtiyacını karşılamaya yönelik bilgi ve açıklamalar büyük ölçüde işletme ile ilgili diğer kesimlerin de bilgi ihtiyacını karşılamaya yardımcı olmaktadır. Bu durumda, mali tablo kullanıcısı tanımı içerisinde yer alan çıkar gruplarından en önemlisi sermayede payı olan yatırımcılardır.

1.4. Kamunun Aydınlatılması Süreci

Kamunun aydınlatılması süreci, işletmenin faaliyetlerinin ve işlemlerinin sağlıklı bir muhasebe sistemi kullanılarak kaydedilmesinden başlayarak kamuya sunulmasına kadar geçen süreci ifade eder. Bu sürecin aşamalarına bakılacak olursa;

- İşletmenin finansal durumunu, performansını doğru ve gerçeğe uygun bir şekilde yansıtmasını sağlayan, genel kabul görmüş muhasebe ve raporlama standartlarına uygun muhasebe sistemlerinin kurulması,

- Yetkili otoriteler tarafından açıklanması zorunlu tutulan finansal ve finansal olmayan bilgilerin istenen kapsam ve içerikte, belirlenmiş zaman içerisinde hazırlanması,

- Hazırlanan bilgilerin işletmenin finansal durumunu ve gerçeği yansıtır yansıtmadığına ilişkin üst yönetimin onayından geçmesi,

- Sunulacak bilgilerin güvenilirliğinin artırılması amacıyla, iç (yıllık denetim) ve dış denetiminin (bağımsız dış denetim) yapılması,

- Onaylanmış ve denetlenmiş bilgilerin zamanında, eş anlı olarak, herkesin erişebileceği şekilde duyurulması, açıklanması, yayımlanması.

Şirketlerin açıklama yapmak için başlıca ve en önemli nedeni, menfaat sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılamaktır. Genelde, kamuya sunulması gereken bilgiler belli bir otorite, kuruluş ya da devlet tarafından yasal ve düzenleyici gereksinimler çerçevesinde talep edilmektedir. Sunulan bilgilerin hazırlanması ve içeriği de, bilgilerin tek bir amaca hizmet etmesi ya da birden çok kullanıcıya hizmet etmesi durumunda farklılaşmaktadır. İşletmeler piyasada yetersiz ya da doğru olmayan bilgilerin olduğu durumlarda zaman zaman düzenlemelerin getirdiği zorunluluklar dışında, bilgi talep eden kullanıcılara ilave bilgiler açıklayabilmektedir. Bu tür gönüllü açıklamalar, işletmenin katlanacağı maliyetin elde edeceği yarardan daha fazla olması halinde yapılmaktadır.

Gönüllü finansal raporlama kapsamında kurumlar tarafından açıklanan bilgilerin nitelik ve nicelik açısından gelişmesi büyük ölçüde sermaye piyasasını etkilemektedir. Özellikle, piyasada şeffaflığın artmasına, eksik ya da hatalı bilgiden kaynaklanabilecek risklerin azalmasına, düşük sermaye maliyetine, yüksek işlem hacmine ve yüksek likiditeye neden olabilmektedir. Ayrıca, sermaye piyasasında açıklanan bilgilerin artışı, hisse senetlerinin fiyat değişkenliğini azaltmakta ve sermaye piyasasının etkinliğini artırmaktadır. Öte yandan yapılan ilave açıklamalar şirketlerin muhasebe sistemlerinin gelişmesine, finansal muhasebe sistemi ile yönetim muhasebesi sistemi arasındaki uyumun artmasına etki etmektedir.

Şeffaflık derecesi arttıkça, şirketin ve şirket yöneticilerinin yatırımcılar karşısındaki güvenilirliğinin artacağı kuşkusuzdur. Ancak olumsuz olaylar ile ilgili

dürüst raporlamanın da bu güvenilirliği artırıp artırmayacağı belirsiz bir konudur. Şeffaflığın en önemli dezavantajı, rekabetçi ortamı etkilemesidir. Artan kamuyu aydınlatma ihtiyacı, şirketin rekabetçi avantajını azaltacaktır, çünkü rakipler şirket ile ilgili daha fazla bilgiye sahip olacaktır. Eğer şirket ile ilgili iyi bir bilgi, şirketin sağlamlığı ve gücü ile ilgili ise, şirketler bu bilgileri açıklayarak görünüşlerini daha güçlü hale getirmek isteyeceklerdir. Ancak şirketler buldukları pazar ile ilgili iyi bir bilgiyi açıklamak istemeyeceklerdir, zira rakip şirketler bu bilgi doğrultusunda pazara girebileceklerdir. Bu nedenle, yöneticilerin şirket ile ilgili geleceğe yönelik tahminler yaparken genel açıklamalarda bulunmaları daha doğru olacaktır.³⁸

1.4.1. Kamuya Açıklanacak Bilgilerin İçeriği ve Türleri

Kamuyu bilgilendirmekle yükümlü olan tarafların kamuya sunabilecekleri bilgileri çeşitli açılardan sınıflandırmak mümkündür.

1. İçerik bakımından: Sunulan bilgileri içerik bakımından ikiye ayrılabilir. Bunlar; finansal ve finansal olmayan bilgilerdir.

Finansal bilgi; herhangi bir faaliyet veya işletme ile ilgili olarak üretilen ve para ile ifade edilen bilgidir.³⁹ Finansal bilgi; bir şirketin muhasebe ve dış raporlama sistemi tarafından üretilen ve (halka açık) şirketlerin finansal durum ve performansı ile ilgili, bağımsız denetime tabi tutulmuş ve kamuya açıklanan niceliksel verilerdir.⁴⁰

Finansal bilgi çeşitli formlarda ortaya konulabilmektedir. Ancak, finans literatüründe finansal bilgi denildiğinde ilk akla gelen, işletmeler tarafından düzenlenen; bilanço, gelir tablosu veya kar-zarar cetveli ve nakit akım tablosudur. Bu temel mali tabloların yanı sıra, fon akım tablosu, özkaynak değişim tablosu, yönetim kurulu faaliyet raporu, denetim kurulu raporu, bu tablo ve raporların dipnotları ve bu tablo ve raporlara ilişkin bağımsız denetim raporları ile özel durum açıklamaları da bir işletme ile ilgili finansal bilgi kaynaklarıdır.

Finansal olmayan bilgiler ise, yukarıda sayılan mali tablo, rapor ve dipnotları dışında kalan diğer bilgilerdir.

³⁸ POROY ARSOY , a.g.m., s. 28

³⁹ KÜÇÜKSÖZEN, a.g.e., s.7

⁴⁰ a.k., s. 7.

Bir şirketle ilgili finansal bilgiye dönüşen olay ya da faaliyetin gerçekleşmesinden finansal tablo, rapor ya da özel durum açıklamasında yer almasına kadar izlenmesi gereken ilke ve esaslar muhasebe ve raporlama standartları tarafından belirlenmektedir. Her ülkenin yetkili kurumları muhasebe ve raporlama standartları belirleyerek ilgililere sunulmasını sağlamaktadır. Ulusal standartlar yerel özellikler taşıyabilmekte olup, uluslararası karşılaştırmaya imkân vermek açısından, uluslararası muhasebe ve raporlama standartları esas alınmaktadır.

2. İşlem gördüğü piyasa bakımından: Menkul kıymetlerin ilk defa halka arz edildiği birincil piyasada kamuyu aydınlatma (izahname, sirküler ve ilanlar aracılığıyla) ve birincil piyasada halka arz edilen sermaye piyasası araçlarının işlem gördüğü ikincil piyasada kamuyu aydınlatma (sürekli kamuyu aydınlatmaya ilişkin raporlar, özel durum açıklamaları) olarak 2'ye ayrılır.⁴¹

3. Sunma sıklığı bakımından: Bilgiler, özel durum açıklamaları dışında belirli periyotlarla (haftalık, aylık, üç aylık, 6 aylık ya da yıllık gibi) hazırlanarak ilgililere sunulmakta ve kamuya açıklanmaktadır. Özel durum açıklamaları ise, özel durumun ortaya çıktığı anda en seri haberleşme aracı ile ilgili borsa ve kuruluşlara iletilmek suretiyle kamuya açıklanmaktadır.⁴²

4. Zorunluluk bakımından: Yerel ya da uluslararası otoritelerin belirledikleri muhasebe ve raporlama standartları çerçevesinde sunulması gereken bilgilerin yanı sıra, işletmeler ihtiyaç sahiplerinin beklentileri çerçevesinde ilave bilgileri kamuya açıklamayı tercih edebilirler. Finansal bilgilerin açıklanması, pek çok ülkede sermaye piyasasını düzenleyici kanunlar çerçevesinde düzenlenmiştir. Şirketler düzenleyici kurumlar tarafından zorunlu tutulan finansal bilgilere ek olarak, diğer finansal ve finansal olmayan bilgileri gönüllü olarak açıklamaktadırlar.

5. Sunulan taraflar bakımından: İç raporlama ve dış raporlama olarak ikiye ayrılabilir. İşletmeler, kendilerine ilişkin finansal ve finansal olmayan bilgileri karar alma mekanizmalarında kullanmak amacıyla farklı şekil ve içeriklerde üst düzey yöneticilere ve hissedarlara sunabilmektedir. Bilgilerin şekil ve içerikleri, her

⁴¹ YANLI, a.g.e., s. 108-141

⁴² KÜÇÜKSÖZEN, a.g.e., s. 9

işletmenin kendine özgü durumlara göre değişebilmektedir. Dış raporlamalar genellikle yerel ya da uluslararası düzenlemeler ve standartlar çerçevesinde oluşturularak kamuoyuna sunulmaktadır. İç raporlamada yer alan bilgiler, işletmenin faaliyetlerinin planlanması, koordine edilmesi ve kontrol edilmesi için gerekli içerikte olması gerektiği için dış raporlamaya kıyasla daha kapsamlı ve farklı içeriklerde sunulabilmektedir.

Kamuyu aydınlatma kavramına farklı açılardan bakılacak olursa,⁴³

1. Bilginin niteliği ve açıklanıp açıklanmaması bakımından;

a) Şekli anlamda kamuyu aydınlatma: İlgililere bilgi sunmanın biçimini belirlemekte, muhatapların bu bilgilerden ne şekilde haberdar olacakları ve bunları nasıl öğrenecekleriyle ilgilenmektedir. Bilgilerin yayınlanıp, ilan edilmesi, bildirilmesi, tescil edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir.⁴⁴

b) Maddi anlamda kamuyu aydınlatma: Kamuya sunulan bilgiler anlaşılabilirlikte ve tatmin edici düzeyde olmalıdır.

2. Bilgilerin verilme zamanı açısından;

a) İhraçta kamuyu aydınlatma,

b) Organize piyasalara başvuru halinde kamuyu aydınlatma,

i. Borsaya başvuru halinde,

ii. Teşkilatlanmış diğer piyasalara başvuru halinde.

c) Sürekli kamuyu aydınlatma

d) Periyodik kamuyu aydınlatma

e) Anında kamuyu aydınlatma.

Açıklanacak bilgilerin içerisinde asgari olarak aşağıda sayılan hususlara yer verilmesi gerekmektedir:⁴⁵

- Şirketin finansal durumu ve faaliyet sonuçları,

⁴³ YANLI, a.g.e., s. 106 vd.

⁴⁴ İHTİYAR, a.g.e., s. 119

⁴⁵ SMITH, a.g.m.

- Hakim ortaklar ve oy hakları,
- Yönetim kurulu üyeleri ve kilit noktalardaki yöneticiler için uygulanan ücret politikası, kurul üyelerinin özellikleri, seçilme koşulları, diğer şirket yöneticilikleri ve bağımsız olup olmadıkları,
 - İlgili taraflarla yapılan işlemler
 - Muhtemel riskler,
 - Çalışan ve diğer menfaat sahiplerini ilgilendiren konular,
 - Kurumsal yönetim politikaları ve bunların nasıl uygulandığı
 - Diğer bilgiler.

Öte yandan kamuya açıklanması gereken asgari bilgilerin yanı sıra ilave bilgilerin neler olması gerektiği de önem taşımaktadır. Bu çerçevede; işletmenin faaliyet gösterdiği sektöre göre değişmekle birlikte, ticari hedeflerin yanı sıra iş etikleri, çevre ve benzeri konularda şirket politika ve hedefleri, sektörel ve coğrafi riskler, finansal piyasa riskleri, kur ve faiz riskleri, bilanço dışı riskler, hukuki sorumluluklar gibi bilgilerin kamuoyuna açıklanması da son derece önemlidir.

1.4.2. Kamuyu Aydınlatma Araçları

İşletmeler kamuya açıklayacakları bilgileri farklı şekillerde sunabilirler. İşletmelere ilişkin bilgiler kamuya:

- basın, medya,
- internet siteleri,
- elektronik posta gönderileri,
- cep telefonu üzerinden iletişim,
- özel raporlar, broşürler
- yıllık ve ara dönem raporları,
- ortaklara ve borç verenlere gönderilen mektuplar,
- ortaklar ve potansiyel yatırımcılarla yapılan toplantılar,

- çalışan raporları vb.

aracılığıyla sunulabilmektedir.⁴⁶

İşletmeye ait bilgilerin açıklanmasında, borsada işlem görenler ve görmeyenler bakımından ayırım yapılması mümkündür. Genel olarak, ihraç edilen menkul değerleri borsaya açık olan işletmeler belirlenmiş esaslara uygun olarak belli süreler içerisinde ilgili kuruluşlara bilgileri iletir ve söz konusu kuruluş bu bilgileri kamuya açıklar. Aynı zamanda bu kuruluşlar kendi internet sitelerinde de bazı bilgileri yayınlamak zorundadır. İhraç edilen senetleri borsada işlem görmeyen şirketler ise, değişikliği ilgili kuruluşlara belirlenen formatta ve sürede bildirirler. Halka açık olmayan ama farklı nedenlerle (örneğin fon toplama, kredi kullandırma) kamuyu bilgilendirmekle yükümlü olan kuruluşlar ise, ilgili kuruluşlara belirlenen format ve içerikteki bilgileri belirlenen sürelerde ilettikleri gibi bazı bilgileri de internet sitelerinde ve basın yoluyla duyurmak zorundadır. Şirketler yasal zorunluluklar dışında, kamuya sunmaları gereken ilave bilgileri kendi tercihleri doğrultusunda belli kanallar aracılığıyla duyurabilmektedir.

1.5. İçeriden Öğrenenlerin Ticareti, Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Kamuyu Aydınlatma İlkesi

Sermaye piyasalarının derinleşmesinin ve gelişmesinin önündeki en önemli engellerden biri; içeriden öğrenenlerin ticareti, diğeri ise finansal bilgi manipülasyonudur. Sermaye piyasasında menkul kıymetleri işlem gören işletmelere ait bilgilerin kamuya açıklanmadan önce belirli kişiler tarafından elde edilip, kullanılarak menfaat sağlanması ya da olası zararlarının engellenmesi nedeniyle sermaye piyasasının etkin bir biçimde işlemesi engellenmekte, haksız kazançlar elde edilebilmektedir. Ayrıca, işletmenin kendisi ya da işletme bilgilerinin oluşturulması, raporlanması, denetlenmesi faaliyetleri nedeniyle işletmeyle iş ilişkisi olan kişiler tarafından kamuya sunulması gereken bilgilerin gerçeğe uygun olmayan bir biçimde hatalı ya da eksik olarak duyurulması, taraflar arasında hisse fiyatını etkileyecek şekilde anlaşmalar yapılarak alım-satım yapılması yoluyla

⁴⁶ UYAR ve ÇELİK, a.g.m., s. 94

sermaye piyasasında hisse senetleri fiyatlarının gerçekçi bir biçimde oluşması ve piyasanın etkin bir biçimde işlemesi engellenebilmektedir.

İşletmeyle ilgili ve henüz kamuya açıklanmamış bilgilere bazı kişilerin kendi konumları ya da yürüttükleri faaliyetler nedeniyle erişimleri daha kolay ve hızlı olabilmektedir. Ancak, işletmelere ilişkin bu tür bilgilere sahip olan kişiler zaman zaman bunları kendileri ya da üçüncü şahıslar lehine kullanarak aşırı kazançlar elde edebilmektedir. Elde edilen bilgilerin kötüye kullanılması ve adil olmayan kâr transferlerinin gerçekleşmesi ile içeriden öğrenenlerin ticareti (insider trading) kavramı gündeme gelmiştir. İçeriden öğrenenlerin ticareti kavramı, ABD’de ilk kez 1934 tarihli Menkul Kıymetler Borsası Kanunu ile sermaye piyasası hukukuna girmiştir. AB’de 2003 yılında “İçeriden Öğrenenlerin Ticareti ve Piyasa Manipülasyonları”na ilişkin Yönerge (Market Abuse Directive) çıkarılmıştır. Türkiye’de ise bu kavram, 1992’de yapılan değişiklikler ile ilk kez Sermaye Piyasası Kanunu’nda yer almıştır.⁴⁷

İçeriden öğrenenlerin ticareti; sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek, henüz kamuya açıklanmamış bilgilerin kendisine veya üçüncü kişilere menfaat sağlamak amacı ile kullanılarak, sermaye piyasasında işlem yapanlar arasında fırsat eşitliğini bozacak şekilde haksız yarar sağlanması veya bir zararın bertaraf edilmesi olarak tanımlanmaktadır.⁴⁸

İşletmeye ilişkin henüz açıklanmamış, ama içeriden bilgi edinen (insider) tarafından kullanılan bilginin iki özelliği vardır. Bu bilgi, gizlidir ve sermaye piyasası aracının değerini etkileyebilecek niteliktedir.

Statüleri itibariyle bilgiye erişebilen kişiler; yönetim kurulu başkanı ve üyeleri, denetçiler, müdürler, diğer personel, kontrol gücüne sahip ortaklar ve bunların aileleridir. Geçici olarak bu bilgilere erişebilen kişiler ise, belli amaçlar ve görevleri nedeniyle işletmeye ilişkin bilgilere kısa bir süreliğine ya da dar kapsamda erişebilen kişilerdir. Bunlara örnek olarak; avukatlar, muhasebeciler, bağımsız denetçiler, danışmanlık hizmeti verenler, aracı kuruluşlar, kamu görevlileri verilebilir. İçeriden öğrenenlerle ilişkileri sebebiyle gizli bilgileri alıp

⁴⁷ İHTİYAR, .a.g.e, s. 184

⁴⁸ www.borsaterimleri.com

kullananlar ise ikincil içeriden öğrenenler (dışarıdaki içeridekiler) olarak adlandırılırlar.⁴⁹

Finansal bilgi manipülasyonu ise kısaca menkul kıymet fiyatlarının yapay olarak kontrol edilmesi; geniş anlamda finansal piyasaların genişlik ve derinlikten yoksun, arz ve talebin sınırlı olduğu, katılımcıların önemli bir kısmının pazarın yapısı ve hisse senedi hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığı, oyunun kurallarının konmadığı ya da yeterince bilinmediği ya da kollanmadığı dönemlerde kendini gösteren, gerçekte kriminal bir faaliyet olarak kabul edilen bir olgudur.⁵⁰

Manipülatif işlemler, menkul kıymet borsalarında piyasa fiyatının oluşumunu engelleyecek biçimde finansal bilgilerin manipüle edilmesi, menkul kıymetin mülkiyetinde değişme olmaksızın alım-satım işlemleri yapılması, kendi adına veya üçüncü kişiler arasında belli miktar, tutar ve fiyat seviyelerinde devamlı olarak menkul kıymet alım-satım yapma yönünde anlaşma yapılması yoluyla gerçekleştirilebilmektedir.

Sermaye piyasalarında menkul değer fiyatlarının gerçeğe uygun bir biçimde oluşmasının, piyasaların sağlıklı ve etkin bir biçimde işleyebilmesinin en önemli koşullarından biri şeffaflıktır. Kamuya sunulan bilgilerin doğru, gerçeğe uygun, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir, analize elverişli ve en kısa sürede menfaat sahiplerine ulaştırılması halinde içeriden öğrenenlerin ve manipülatörlerin kendi faaliyetleri sebebiyle haksız kazançlar elde etme imkânı oldukça azalacaktır. Öte yandan, işletmelere ait bilgiler kamuya açıklanmadan önce bilgilerin bu kişiler tarafından elde edilmemesi, değiştirilmemesi ya da yapılan karşılıklı anlaşmalar yoluyla menkul değer fiyatlarının etkilenmemesi için gereken tedbirlerin alınması şarttır. Bu çerçevede, düzenleme ve denetleme yetkisi olan otoritelerin kamunun aydınlatılmasına, kişilerin kendisi ya da üçüncü kişiler adına menfaat sağlamak amacıyla bilgilerin kullanılmasının, değiştirilmesinin engellenmesine ilişkin düzenlemeler yapması ve bu düzenlemelere uyulup uyulmadığının tespitine ilişkin denetimlerin yapılarak, uyulmadığının tespiti halinde idari ve cezai yaptırımların

⁴⁹ İHTİYAR, a.g.e., s. 190-197

⁵⁰ KÜÇÜKSÖZEN, a.g.e., s.17

uygulanması ile sermaye piyasalarının etkin bir biçimde işlemesine katkı sağlanabilecektir.

1.6. Kamuya Açıklanan Bilgilerin Denetimi, Bağımsız Denetimin Kamunun Aydınlatılmasındaki Rolü

İşletmelerin faaliyetlerine ilişkin olarak muhasebe kayıtlarına yansıtılan ve mali tabloları oluşturan işlemlerin, muhasebe ve raporlama standartlarına uyumunun ve işletmenin faaliyetlerini ve performansını gerçeğe uygun bir şekilde yansıtıp yansıtmadığının denetim aracılığıyla doğrulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Denetim; bir örgütün ekonomik faaliyetlerine ve olaylarına ilişkin açıklanan bilgilerin önceden belirlenmiş kriterlere uygunluk derecesini belirlemek ve raporlamak amacıyla bu ekonomik faaliyetlere ve olaylara ilişkin bilgilerle ilgili kanıtların tarafsızca toplanması, değerlendirilmesi ve sonucun bilgi kullanıcılarına raporlanması sürecidir.⁵¹

İşletmelerin finansal tabloları oluşturulduktan sonra öncelikli olarak bu bilgilerin işletmenin kendi iç denetim sistemi aracılığıyla denetlenip, doğruluğunun teyit edilmesi gerekmektedir. İç denetimden sonra özellikle halka açık işletmeler ve diğer kamuya açıklama yapmakla yükümlü işletmelerin bu bilgilerinin bağımsız ve tarafsız dış denetimden geçirilerek kamuya duyurulması önem arz etmektedir. Bu işletmelerin kendi raporlamalarının ve bilgilerinin işletme dışından, bu konuda deneyimli ve tarafsız bir kuruluş tarafından denetlenmesi, yatırımcı ve menfaat sahiplerinin güveninin artmasını sağlayarak sermaye piyasasında işlerliği artırırken, işletmelerin de büyüme ve kârlılık hedeflerine ulaşmaları için kullanacakları kaynakları temin etmelerini kolaylaştıracaktır.

Denetim türlerine kısaca bakacak olursak;

1. İç denetim: Ülkelerin şirketler ya da ticaret kanunlarında ve ilgili sektör düzenlemelerinde, işletmelerin hesap ve işlemlerini denetlemek amacıyla bir iç denetim organı öngörülmektedir. Bu çerçevede, işletmelerin doğru finansal raporlama yapıp yapmadıklarını denetleyebilecek bilgi ve deneyime sahip personel

⁵¹ <http://www.bagimsizdenetim.org> (Erişim tarihi 25 Ekim 2010)

istihdam etmesi gerekmektedir.⁵² İç denetim, şirket ve kurumlarda hesap verebilirlik kavramının yerleşmesine çok büyük katkı sağlamaktadır. İş süreçlerinin etkinliği ve verimliliği, mali raporlama sisteminin güvenilirliği, yasa ve düzenlemelere uygunluk konularında makul bir güvence sağlamak için şirket ve kurum yöneticilerince tasarlanan iç kontrol sistemi, iç denetim faaliyeti ile değerlendirilir. Hata, hile ve suistimallerin (manipülasyon gibi), gelir ve varlık kayıplarının önlenmesinde iç kontrol sistemi ve iç denetim faaliyetinin etkinliği önemli rol oynamaktadır.⁵³ Kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde işletmelerde iç denetime ilişkin birçok düzenleme yapılmış, iç denetim sisteminin kamu ve özel sektörde faaliyet gösteren belli kuruluşlarda kurulması zorunlu hale getirilmiştir.

2. Dış denetim: Bağımsız denetim, şirketlerin finansal tablo ve raporlarının kendi iç bünyelerindeki denetim organları dışında, genel güven duyulan bağımsız kuruluşlar tarafından denetlenmesi ve bu denetim sonucunda düzenlenen bağımsız denetçi raporunun kamuoyuna açıklanması sürecini kapsar.⁵⁴ İşletme yönetiminde ve yönetim kararlarının oluşumunda, muhasebe tarafından üretilmiş ve denetlenmiş güvenilir bilgilere gereksinim vardır. Güven de, ancak bağımsız ve tarafsız bir denetimle sağlanabilir.⁵⁵

1.6.1.Bağımsız Denetimin Önemi ve Yararları

Mali tablolardaki bilgilerin güvenilirliğine ilişkin sorumluluk esas olarak işletme yönetimine aittir. Mali tablo kullanıcılarının tek başlarına, mali tabloların doğruluğunu teyit edebilmeleri mümkün olmadığından, şirket yönetimi tarafından hazırlanan bilgilerin doğruluğunun kabul edilmesi ve mali tablolarda verilen bilgilerdeki yanlışlıklara ilişkin riskin olabildiğince azaltılması gerekmektedir. Bu amaçla, işletme sahipleri ve kamu otoritelerince denetim zorunlu tutulmaktadır.⁵⁶

Bağımsız denetim kavramı, işletmenin finansal tablo ve diğer finansal bilgilerinin ilgili oldukları finansal raporlama standartları uyarınca hazırlanıp

⁵² KÜÇÜKSÖZEN, a.g.e., s. 69

⁵³ Ali Kamil UZUN, “Saydamlığa Ulaşmada İç Denetimin Rolü ve Sorumlulukları”, <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/SAYDAMLI%C4%9EA-ULA%C5%9EMADA-%C4%B0%C3%87-DENET%C4%B0M%C4%B0N-ROL-VE-SORUMLULUKLARI.pdf>

⁵⁴ KÜÇÜKSÖZEN, a.g.e., s. 69

⁵⁵ ÇELEN, a.g.e., s.1

⁵⁶ SAYAR, a.g.e., s.40

hazırlanmadığını, işletmenin yasal zorunluluklara uyup uymadığını ve bu bilgilerin işletmenin finansal durumunu gerçeğe uygun bir şekilde yansıtıp yansıtmadığını ortaya koymak amacıyla gerekli bağımsız denetim tekniklerinin kullanılarak tüm defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek bir rapora bağlanmasını ifade etmektedir.⁵⁷

Denetimdeki amaç, menfaat sahiplerinin ilgilendikleri bilgilerin güvenilir olup olmadığı konusunda görüş bildirmektir. Bu nedenle bağımsız denetim, sermaye piyasasında ve diğer kullanıcıların ihtiyaçlarının karşılanmasında kamuyu aydınlatma hedefine hizmet eden önemli bir süreçtir. Diğer taraftan, bağımsız denetim ile bilgi manipülasyonları aracılığıyla haksız kazançlar elde edilmesinin de önüne geçilmektedir.

Bağımsız denetimin önemini arttıran başlıca sebepler; kullanıcıların bilgiye güvenilir bir şekilde erişebilmesi ve yönetime mali tablolarla ilgili olarak tahmin, analiz, karşılaştırma, denetim ve rapor hazırlama gibi konular üzerinde, geleceğe ait kararların saptanmasında yol gösterici olmasıdır.⁵⁸

Bağımsız denetimin, hem denetlenen firmaya, hem de kamuya ve devlete yararları söz konusudur.

A- Bağımsız denetimin denetimi yapılan firmaya yararlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:⁵⁹

- 1- Denetim sonucu düzenlenen raporlar işletme yönetimine işletmenin olumlu, olumsuz mali durumu hakkında tarafsız ve nesnel bilgi verir.
- 2- İşletme kayıt ve belgelerine dayalı olarak düzenlenen finansal tabloların gerçeği yansıtıp yansıtmadığını anlamasına yardım eder.⁶⁰
- 3- İşletme faaliyetlerinin yasal düzenlemelere uygunluğunu araştırır, uygunsuzluk varsa düzeltir.

⁵⁷ Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ (Seri: X, No: 22)
<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=590&fn=590.pdf>

⁵⁸ ÇELEN, a.g.e., s. 1

⁵⁹ Zülfikar ŞAHİN, “Türkiye’de Bağımsız Denetimin Tarihi Gelişimi, Gerekliliği ve Yararları”,
www.muhasabenet.net/makale_zulfikar%20sahin_turkiye%20de%20bagimsiz%20denetimin%20tarihi%20gelisimi.doc, s. 2

⁶⁰ ÇELEN, a.g.e., s. 2

- 4- İşletme yönetimi ve işletme çalışanlarının sahtekârlık yapma eğilimlerinin azalmasına yardımcı olur.
- 5- Denetlenmiş finansal tablolar vergi beyannamelerini oluşturacaklarından, bu tabloların güvenilirliği, devlet tarafından yapılacak bir vergi denetiminin riskini de azaltır.
- 6- Denetlenmiş finansal tablolar güvenilir, doğru ve şeffaf mali tablolardır. Bu nedenle, işletme yöneticilerinin daha sağlıklı ve doğru karar vermelerine yardım eder.⁶¹
- 7- Finansal tablo ve raporlar üzerinden analizler yaparak, işletmenin ekonomik durumunu yetkili mercilere tam ve güvenilir olarak aktarır. Bu durum, işletmenin kredibilitesini artırır.
- 8- İşletme yönetimi ve çalışanlarının yaptıkları faaliyetlere yardımcı olarak, bu faaliyetlerin etkinliğini artırır.
- 9- İç kontrol sisteminin etkinliğini sağlar.

B - Bağımsız denetimin kamuya yararlarını şöyle sıralayabiliriz:⁶²

1. Finansman sağlayan kuruluşlar, ödünç verme veya mali katılma dolayısıyla temasta buldukları (kredi kullandırdıkları) işletmelerden, iktisadi ve mali durumları hakkında bilgiler ve detaylı raporlar istemektedirler. Bu raporların, açılacak kredilere veya yapılacak finansmanlara dayanak olabilmeleri için yetkili ve tarafsız inceleme organlarınca düzenlenip onaylanması gerekmektedir.⁶³ Bu nedenle, raporlar bağımsız denetime tabi tutulmalıdır.
2. Denetlenmiş finansal tablolar, işverene ve işçi sendikalarına işletmenin devamlılığı hakkında bilgi verirken, ücretlerin ve sosyal yardımların pazarlığında da nesnel bilgiler sağlar.

⁶¹ ŞAHİN, a.g.m., s. 2

⁶² ÇELEN, a.g.e, s. 2

⁶³ a.k., s. 2

3. Bir işletmenin devredilmesi, satın alınması ya da başka bir işletme ile birleştirilmesi hallerinde, alıcı ve satıcı taraflara güvenilir nesnel bilgiler sağlamış olur.
4. Denetlenmiş finansal tablolar işletme ile ilgili taraflara, özellikle işletme ile iş ilişkisi olan müşterilere ve borç verenlere denetlenen işletmenin kârlılığı, faaliyetlerinin verimliliği ve finansal yapısının durumu hakkında güvenilir bilgiler sağlar.
5. Kamuya açıklanan denetlenmiş finansal tablolar, işletmeye yatırım yapacak yatırımcıların işletme ile ilgili olarak gelecekte ortaya çıkması muhtemel riskleri görmesini sağlayarak potansiyel zararlardan korunmasına fırsat sağlar.
6. Denetlenmiş finansal tablolar, bir işletme ile ilişkide bulunan tüm taraflara o işletme hakkında objektif, tarafsız ve güvenilir bilgi verir. Karar vericilerin daha sağlıklı karar vermelerine imkân sağlar.

C –Bağımsız denetimin devlete olan yararlarını şöyle sıralayabiliriz:⁶⁴

- 1- Bağımsız denetim, ülkeye bilgi üretimi ve planlama açısından yararlar sağlar. Sağlıklı verilere dayanılarak yapılan planlama, kamu gelir ve harcamalarında, devletin teşvik, kredi politikalarında ve genel ekonomik politikalarda daha gerçekçi, etkili ve verimli olunmasında temel oluşturur.
- 2- Bağımsız denetim, vergi gelirlerinin artmasında da devlete yardımcı olur. İşletme ortak ve yöneticilerinin vergi konusunda sahtekârlık yapma güdülerini yok eder.
- 3- Vergi denetim elemanları, bağımsız denetçiler tarafından düzenlemiş mali tabloları incelemeye daha az zaman ayıracaklarından, diğer vergi kayıp ve kaçaklarına yönelebileceklerdir.
- 4- Kamu kurum ve kuruluşlarının bağımsız denetime tabi tutulmaları, bu kuruluşlardaki yolsuzlukların önlenmesine ve bu kuruluşların etkin çalışmalarına yardımcı olacaktır.

⁶⁴ a.k., s. 3.

1.7. Kamuyu Aydınlatma Yükümlülüğüne Aykırılığın Sonuçları

Kamuya sunulan bilgilerin ilgili düzenlemelere aykırı olması, bilgilerin bilerek ya da bilmeyerek hatalı, eksik ya da yanıltıcı bir biçimde kamuya sunulması veya zamanında sunulmaması halinde menfaat sahiplerinin karşı karşıya kalabilecekleri riskler ve zararlardan öncelikli olarak işletme yönetim kurulu sorumlu tutulmuştur. Diğer taraftan, bağımsız denetçiler ya da denetim firmaları da denetim yaptıkları işletmenin bilgilerinin doğruluğuna ilişkin bir güvence sağlamak zorundadır.

Kamuyu bilgilendirme yükümlülüğüne aykırı davranılması halinde, düzenleme ve denetleme yetkisi olan otoriteler tarafından çeşitli idari ve cezai müeyyideler uygulanmakla birlikte, gerektiğinde şirketlere uyarıda bulunulabilmekte, masrafı işletmeye ait olmak üzere kamunun doğru bilgilenebilmesi sağlanmakta, şirketlerin halka arzına izin verilmemekte, şirketlere ait menkul değerlerin borsada işlem görmesi geçici ya da sürekli olarak durdurulabilmekte veya kamuya açıklanacak bilgilere ilişkin raporların yeniden düzeltilerek yayınlanması sağlanabilmektedir.

1.8. Finans Sektöründe Kamunun Aydınlatılması Kavramı ve Önemi

1.8.1. Finans Sektörünü Oluşturan Aktörler ve Fonksiyonları

Ülkelerin gelişmelerini ve sanayileşmelerini gerçekleştirebilmeleri için ihtiyaç duydukları önemli faktörlerden biri, yatırımların artırılması ve dolayısıyla da bu yatırımlarda kullanılacak fonların yeterli düzeyde ve nitelikte temin edilebilmesidir. Ancak, finansal piyasalarda yatırımlara aktarılacak bu fonların çok kısıtlı olması ve mevcut fonların düşük maliyetle ve mümkün olan verimlilikle kullanılmaması da önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu nedenle, finans piyasalarına önemli görevler düşmektedir.⁶⁵

Finansal sistemlerde yatırımların finansmanında iki farklı finansman imkânı bulunmaktadır. Bunlardan birincisinde bankacılık sistemi etkin bir rol üstlenmekte, ikincisinde ise sermaye piyasaları ön planda bulunmakta ve asli işlevleri

⁶⁵ Suna OKSAY, “*Finansal Piyasalarda Yeni Yasal Düzenlemeler İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi*”, s.1

üstlenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde fonların toplanması ve dağıtılmasında bankacılık sistemi ağırlıklı ve etkin bir rol oynarken, ekonominin gelişme süreci tamamlandıkça bankacılık sistemi yerini sermaye piyasası kurumlarına bırakmaktadır.

İktisadi açıdan, alıcı ve satıcıların birbirleri ile karşılıklı iletişim içinde oldukları ve alım-satım işlemlerini gerçekleştirdikleri yer olarak tanımlanan piyasaların en önemli türünü finansal piyasalar oluşturmaktadır.⁶⁶ Finansal piyasalar kavramı daha geniş olarak tanımlanacak olursa; “bir ekonomide fon talep edenler ile fon arz edenler arasındaki iletişimi sağlayan, fon akımlarını sağlayan kurumlar ve finansal araçlar ile bunları düzenleyen hukuki ve idari otoritelerden oluşan yapıdır.”⁶⁷

Finansal piyasalar, vadelerine ve faaliyetlerine göre para ve sermaye piyasaları olarak 2'ye ayrılmaktadır:

a. Para Piyasaları: Para piyasaları, genellikle bir yıldan kısa vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasalardır. Para piyasasının başlıca araçları nakit, döviz, altın ve çek, senet, poliçe, bono gibi ticari belgeler ile emtia karşılığı verilen kredilerdir.⁶⁸

Para piyasalarında, çoğunlukla bankalardan oluşan finansal kurumlar, mevduat gibi yollarla tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, fon ihtiyacı içindeki diğer kişilere aktardıkları için fonun dolaylı olarak el değiştirmesinden söz edilmektedir. Para piyasalarında fon arz edenler ile fon talebi olanlar birebir karşı karşıya gelmemekte, fon akımı finansal kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Fon sahipleri, fonlarının kimlere aktarıldığı ile ilgilenmemekte, kendi getirileriyle ilgilenmektedir. Bu nedenle pasif yatırımcı olarak nitelendirilebilirler.⁶⁹

b. Sermaye Piyasaları: Sermaye piyasaları, süresi bir yıldan fazla olan, diğer bir ifade ile orta ve uzun vadeli fon arz ve taleplerinin karşılaştığı piyasalar olarak tanımlanmaktadır. Bu piyasadandan sağlanan fonlar genellikle işletmelerin uzun

⁶⁶ YANLI, a.g.e., s.3

⁶⁷ <http://notoku.com/01-finansal-sistem-finansal-kurumlar-ve-bankalar/>

⁶⁸ <http://www.genbilim.com/content/view/1398/89/>

⁶⁹ YANLI, a.g.e., s.3

vadeli sabit yatırımlarının finansmanı ile çalışma sermayesinin süreklilik gösteren kısmının finansmanda kullanılmaktadır.⁷⁰

Sermaye piyasasının araçları ise, uzun vade içeren hisse senedi, tahvil, katılma ve intifa senetleri, kâr ortaklığı belgesi gibi menkul kıymetlerdir. Sermaye piyasalarında, fon ihtiyacı olan kuruluşlar ihraç ettikleri sermaye piyasası araçları ile yatırımcılardan doğrudan finansman sağlarlar. Fon sahipleri ise doğrudan fon sağladıkları için faiz ya da kâr payı gibi gelirler elde ederler. Sermaye piyasasında yapılan yatırımların vadesi uzun olduğu için risk ve getiri oranları para piyasalarına göre daha yüksektir. Sermaye piyasasında, fon sahipleri piyasa araçlarının kendi risk-getirilerini dikkate alarak yatırım yapmakta, yatırımının ne şekilde ve kimler tarafından kullanıldığını takip edebilmektedir. Bu nedenle, söz konusu yatırımcıların en kısa zamanda ve yeterli bilgiye sahip olarak yatırım kararının yerindeliğini değerlendirebilmesi daha önemli hale gelmektedir.

Finansal sistemlerin işleyişi; firmalar, yatırımcılar, bankalar, aracı kuruluşlar, finansal piyasalarda rol oynayan diğer üyeler hakkında bilgi sahibi olunması ve işlemlerin bu doğrultuda gerçekleştirilmesi temeline dayanmaktadır. Piyasaların etkin bir biçimde işlemesi, ancak bilginin kamusal bir mal haline dönüşmesi ile mümkün olmaktadır. Piyasaların dünya çapında entegrasyonu ve bilgiye erişim kanallarının gelişmesi ile bilgiye sahip olma maliyeti azalmakta, böylece ülke dışındaki yatırımcılar da dahil olmak üzere tüm yatırımcılar için bu piyasalar cazip hale gelmektedir.

Finans sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlar;

- Fon toplama, kredi kullandırma faaliyetleri ile uğraşan bankalar, banka dışı mali kuruluşlar (finansal kiralama şirketleri, faktoring şirketleri, varlık yönetim şirketleri, fonlar, yatırım ortaklıkları, sigorta şirketleri, finansal holdingler vb.), merkez bankaları,
- Menkul kıymet ihracına, alım satım işlemlerine aracılık eden sermaye piyasası kuruluşlarıdır.

⁷⁰ a.k., s. 4-5

Finans sektöründe faaliyet gösteren bankalar, dünya çapında önemli ve etkili bir sektörü temsil etmektedir. Bankalar, finans sektöründe fon toplama-kredi kullandırma faaliyetleri dışında, sermaye piyasalarında hem alıcı hem de satıcı konumuyla fon toplayan-sağlayan taraf olabilmektedir. Birçok kişi, kuruluş, mevduat sahibi ya da borçlanan sıfatıyla bankalardan yararlanmaktadır. Bankalar düzenleyici otoritelerle ve hükümetle olan yakın ilişkileri nedeniyle parasal sistemdeki güvenin sağlanmasında önemli rol oynamaktadırlar. Bu nedenle, bankaların mali durumu ve özellikle likidite durumu, ödeme güçleri ve değişik türdeki faaliyetleri ile ilgili taşıdıkları göreceli riskleri nedeniyle işlem yaptıkları kişilerin bilgi taleplerini karşılama konusunda çok önemli sorumlulukları bulunmaktadır.

Son dönemde likidite ve özkaynak sıkıntıları ya da denetim eksiklikleri nedeniyle banka ve diğer finansal kuruluşlarda yaşanan sorunlar, şirket batmaları sonucunda bu kuruluşlara ilişkin düzenleme ve denetim eksikliklerinin giderilmesinin önemi daha iyi anlaşılmıştır. Bankaların özellikle yüksek kârlar elde etmek ve rekabet gücünü artırmak amacıyla, minimum özkaynak ve çok az likit varlık ile faaliyetlerini yürütmeye çalışması ve bankacılık faaliyetlerine özgü nedenlerle daha farklı risklere (kur riski, karşı taraf riski, faiz riski, likidite riski, operasyonel risk, piyasa riski, sistemik risk, ülke riski, yasal risk⁷¹ gibi) maruz kalması nedeniyle diğer işletmelerden farklı düzenleme ve kısıtlamalara tabi tutulmaktadır. Özellikle, bankaların sermaye yeterlilikleri, kredi kullandırma sınırları, yabancı para risklerini yönetme kabiliyetleri, likidite sıkıntısı yaşamamaları için hem ulusal hem de uluslararası düzeyde düzenlemeler yapılmaktadır.

Bankaların faaliyetleri ve dolayısıyla da muhasebe ve raporlama gereksinimleri diğer ticari işletmelerden daha farklıdır. Banka mali tablo kullanıcıları, bankaların mali durumu ve performanslarını değerlendirmelerine, ekonomik kararlarını vermelerine ve bankacılık faaliyetlerinin kendine özgü niteliklerini daha iyi anlayabilmelerine yardımcı olabilecek ölçüde uygun, yeterli, güvenilir ve karşılaştırılabilir bilgilere ihtiyaç duyarlar. Bu bilgiler ve riskler mali

⁷¹ IFAC, “Audits of the Financial Statements of Banks”, 2001, s. 9-12

tablolar aracılığıyla ilgililere sunulmuş olabilir. Ancak, tek başına mali tablolar yeterli değildir. Banka yönetiminin banka faaliyetlerinden kaynaklanan riskleri nasıl yönettiği ve kontrol ettiğine ilişkin açıklama ve yorumların da mali tablo kullanıcılarına sağlanması gerekmektedir. Böylece, mali tablo kullanıcıları bankalar hakkında daha etkin bir biçimde bilgilendirilmiş olacaktır.

Bir finansal kuruluşun muhasebe sisteminin sağlıklı olmaması ve şirketin finansal durumunun gerçeğe uygun bir şekilde sunulmadığının veya işletmelerin denetimlerinin yetersiz olduğunun anlaşılması halinde, ekonomi içerisinde yer alan kişilerin kuruluşlara, muhasebe ve denetim sistemlerine güveni azalacaktır. Güven eksikliği ise, mudilerin mevduatlarını geri çekmelerine, banka borçlanma senetlerine yatırım yapmamalarına neden olacak ve kuruluşların kaynak bulma imkânları azalırken, kaynak maliyetleri de artacaktır. Bu durumda, sermaye piyasalarının ve para piyasalarının etkin işleyişi bozularak, dolaylı olarak ülke ekonomisindeki yatırım, istihdam, büyüme gibi diğer tüm göstergeler olumsuz yönde etkilenecektir.

Finansal piyasaların diğer aktörleri olan banka dışı mali kuruluşlar, kredi kullandırma ve finansman sağlama gibi fonksiyonları nedeniyle çeşitli risklere maruz kalmaktadırlar. Söz konusu kuruluşların taşıdıkları riskler nedeniyle özellikle sermayedarlarını bilgilendirmesi gerekmektedir. Aracı kuruluşlar ise, sermaye piyasası işlemlerine aracılık ederken, hem yatırım yapmak isteyen kişileri yeterli bir biçimde bilgilendirmek zorunda hem de verdikleri taahhütler çerçevesinde karşı karşıya kaldıkları riskleri ve bu riskleri ne şekilde yönettiklerini menfaat sahiplerine açıklamak zorundadır.

1.8.2. Finansal Krizler ve Şeffaflık

Sermaye hareketlerine getirilmiş olan sınırlamaların kaldırılması ve finansal kuruluşlar ile diğer piyasa katılımcılarının çeşitli ülkelerde işlemler yapabilmesi, tarafların uluslararası anlamda borçlu ve alacaklı konuma gelmesini sağlamaktadır. Bunun sonucunda herhangi bir tarafın yükümlülüğünü zamanında ya da hiç yerine getirememesi halinde, bu kurumlardan alacağı olan taraflar doğrudan, doğrudan etkilenen taraflarla alacak-borç ilişkisi içinde bulunan taraflar da dolaylı olarak etkilenmektedir. Diğer bir ifadeyle, tek bir kuruluşta yaşanan sıkıntının zamanla

diğer kuruluşlara ve hatta diğer sektörler, dolayısıyla tüm ekonomiye etkisi olabildiği görülmektedir. Söz konusu olayın boyutuna göre ulusal krizler, bölgesel ya da global krizlere dönüşebilmektedir.⁷²

Finansal piyasalarda genellikle ters seçim, ahlaki risk olmak üzere iki çeşit asimetrik bilgi problemleri vardır. Asimetrik bilgi dağılımı piyasada taraflar arasında haksız kazanç transferlerine sebep olmakta, fırsat eşitliğini bozmakta ve işlem maliyetlerini artırmakta; bu şekilde piyasa mekanizmasının etkin bir şekilde işleyişine engel olarak, yatırımların ve genel ekonominin zarar görmesine yol açmaktadır. Asimetrik bilgi dağılımının neden olduğu ters seçim nedeniyle kredi tayinlaması da ortaya çıkabilmekte, bu nedenle borçluların daha yüksek faiz oranları ödemeye razı oldukları durumda bile kredi bulamamaları söz konusu olabilmektedir.⁷³ İşletmelerin kaynak bulamaması ya da yüksek maliyetlerle kaynak temin etmesi işletmelerin kârlılığını, büyümesini ve verimliliğini düşürmekte; kaynakların verimsiz alanlara tahsisi nedeniyle geri ödemelerde sorun yaşayabilme ihtimalleri yükselmekte, dolayısıyla bu süreç birbirini besleyen bir döngüye dönüşebilmektedir. Bu nedenle, bankaların kredi kullandıracakları işletmelere ilişkin bilgilerin işletmelerin mali durumunu ve performansını güvenilir biçimde yansıtıyor olduğundan emin olması, bu bilgilerin analiz edilmesi sonucunda işletmenin krediye ilişkin geri ödemeleri yapabilecek finansal güce sahip olduğuna inanması gerekmektedir. Bu da ancak iyi bir kamuyu aydınlatma sisteminin kurulmuş olması ve bu sistemin etkin bir şekilde işlemesi ile mümkün olacaktır.

Bankalar kredi verirken, kredi talep eden işletmeleri belli kriterlere göre elemek isterler. Bankaların bu elemeyi yapabilmesi için bu işletmeler hakkında yeterli bilgiye sahip olması gerekmektedir. Bankalar, bir müşteriye kredi kullandırıp kullandırmayacağına veya hangi koşullarda kredi kullandıracığına karar verirken bazı hususları dikkate alarak karar verir. Bu hususları kısaca sıralayacak olursak, bankalar

- İşletmelerden aldığı mali tablo ve raporları inceleyip analiz etmekte,

⁷² Ali ALP, “Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Piyasalardaki Gelişmeler ve Türkiye”, Ekonomi 2023 Derneği

⁷³ ŞEN, a.g.m., s. 2

- Kendi bünyelerinde kurdukları istihbarat birimleri ile müşterilere ait ilave bilgilere ulaşmakta,
- Müşterinin geçmişteki ve güncel borçlanma ve geri ödeme bilgilerine merkezi sistemler aracılığıyla erişebilmekte,
- Derecelendirme kuruluşlarının işletmelere verdiği dereceleri dikkate almaktadır.

İşletmelerin kredibilitesini iyi bir biçimde değerlendirebilen kredi kuruluşları, kullandıkları kredilerin büyük bölümünde geri ödeme problemi ile karşılaşmazlar. Böylece, kredi kuruluşları karşı tarafın ödememe riskine çok fazla maruz kalmazlar. Ancak, bazı kredi kuruluşları kredi kullandırma konusunda basiretli davranmayıp, kârlılıklarını artırmak amacıyla, geri ödeyebilme kabiliyetine bakmadan kredileri yüksek faiz oranları ile kredibilitesi düşük müşterilere kullandırabilmektedir. Böylece, bu kuruluşlar ciddi bir biçimde karşı taraf riskine maruz kalırlar. Finansal tablolara söz konusu risklerin tam olarak yansıtılmaması ya da yeterli karşılıkların ayrılması halinde ise, mali tablo ve raporların gerçeği tam olarak yansıtmadığı, dolayısıyla kamunun iyi bir biçimde aydınlatılmadığı söylenebilir.

Kredi kullandıran kuruluşların, özellikle de bankaların kredi kullandırırken uymaları gereken sınırlar, aşılmaması gereken yasal oranlar getirilmesi yoluyla kredilerin rastgele kullandırımının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca, birçok ülke uygulamasında bankalar kredi sınırlamaları dışında sermaye yeterliliği, likidite yeterliliği, kur riskini azaltmaya yönelik sınırlamalara da tabidir. Diğer taraftan, ülke uygulamalarında karşılaşılan mevduat sigortası sistemi ile bankaların topladıkları fonların sigorta kapsamına alınmasıyla, bankalar kredi kullandırımı konusunda yeterince hassas davranmayabilmekte ve taşıdıkları riskleri iyi yönetme konusunda başarılı olamamaktadır. Bu nedenle, finans sektöründe önemli ve etkili paya sahip olan bankaların sorumluluğu ve şeffaflığı konusunda gerekli düzenleme ve denetimlerin iyi bir biçimde yapılması sağlanmalıdır.

Küreselleşme sürecinin hızlanması, artan sermaye hareketlerinin ve uzun süreli istikrarın sağlandığı 2000'li yılların başlarında piyasa katılımcıları, riskleri yeterince değerlendirmeden yüksek getiri alanlara yönelmişlerdir. Aynı zamanda,

bu katılımcıların gevşek taahhüt standartları, zayıf risk yönetimi uygulamaları nedeniyle şeffaflıkları azalmış, finansal ürünler nedeniyle oluşan aşırı borç yükü sistemde zayıflıklar yaratmaya başlamıştır. Bütün bu gelişmeler, dünya çapında önemli dengesizlikler yaratmıştır. Ekonomik kriz, ilk etkilerini A.B.D.'de göstermiş ve Eylül 2008'den itibaren de küresel boyuta taşınarak, uluslararası ticaret hacminin daralmasına ve global düzeyde işsizliğin artmasına da yol açmıştır. Finansal piyasalardaki bu gelişmeler ve düzenleme eksiklikleri, aşırılıkların oluşmasına neden olmuş ve nihai olarak piyasaların ciddi şekilde bozulmasına yol açmıştır.⁷⁴

Dünya çapında yaşanan kriz ve skandallar şeffaflık ve sorumluluğun önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Finansal krizlerin en önemli nedenlerinden biri, piyasada işlem yapan tarafların sahip oldukları bilgilerin eşit dağılmamış olması, farklılık arz etmesidir. Yani bilgi asimetrisinin ortaya çıkması ile finansal piyasalardaki bilgi akışı aksamakta, kişiler yeterli ve eşit düzeyde bilgi sahibi olamamakta, dolayısıyla piyasaların etkin bir biçimde işlemesi sekteye uğramaktadır.⁷⁵ Özellikle şeffaflığın ve mali sorumluluğun olmaması, mali zayıflığın firma ve ulusal düzeyde artmasına yol açmakta, bu da meydana gelebilecek krizin çözümü çabalarını karmaşıktırmaktadır. Şeffaflık, bir yandan finansal ve ekonomik dengesizliklerin oluşmasını önlemekte, diğer yandan gerekli politikaların uygulanmasına ve yayılma riskini sınırlamaya yardımcı olmaktadır.⁷⁶ Bu nedenle, ulusal ve uluslararası alanda düzenleme yetkisi olan otoritelerin kamuyu aydınlatma ve bilgi asimetrisinin ortadan kaldırılması konularında işbirliği içerisinde çalışması gerekmektedir.

Muhasebe, raporlama ve denetim standartlarının uluslararası düzeyde kabul görmesi için IASB, FASB ve AB gerekli uyumlaştırma çabalarını uzun zamandır sürdürmektedir. G20 ülkelerinin liderleri de finansal piyasaların ve dünya ekonomisinin ciddi güçlüklerle karşılaştığı günümüz kriz ortamında gerekli reformların yapılması ve küresel refahın yeniden sağlanması için birlikte çalışılması

⁷⁴ TMSK, "2009 Yılı Faaliyet Raporu", 2010, s. 24

⁷⁵ ŞEN, a.g.m., s. 2

⁷⁶ TBB, "Şeffaflık ve Sorumluluk Uluslararası Mali Krizler Mali Sistemlerin Güçlendirilmesi Konularında Çalışma Grupları Raporları", 1999, s.7

hususunda kararlı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin güçlendirilmesi, finansal piyasaların, ürünlerin ve katılımcıların durumlarına uygun olarak düzenlenmesi ve denetime tabi tutulması, finansal piyasalarda sağlamlığın ve bütünlüğün artırılması şeklinde özetlenebilecek hedefler belirlenmiş; bunlardan şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin güçlendirilmesi hedefine ulaşılması amacıyla alınması gereken acil tedbirler belirlenmiştir. Bu tedbirlerin içerisinde; karmaşık işlem ve varlıkların değerlemesine ilişkin rehberler oluşturulması, piyasa katılımcılarının daha iyi bilgilendirilmesi, küresel düzeyde muhasebe standartları oluşturulması için yetkili kuruluşların kendi aralarında ve özel sektörle beraber yürüttükleri çalışmalarını yoğunlaştırması ve finansal kurumların risklerine ilişkin daha fazla bilginin kamuya açıklanması gibi hususlara yer verilmiştir. Ayrıca, G20 Zirvesinde, finansal sistemin güçlendirilmesine yönelik bir bildiri yayımlanmıştır. Bu bildiri de, muhasebe ve finansal raporlama alanında standart belirleyicilerin 2009 yılının sonuna kadar belli konularda harekete geçmeleri gerektiğine karar verilmiştir.⁷⁷

Öte yandan IASB, G20 ve diğer finansal kuruluşların düzenlediği toplantılarda ele alınan konular da dahil olmak üzere küresel finansal krizle beraber ortaya çıkan diğer konuları gözden geçirmektedir. Sorunlara ilişkin küresel bazda çözümler üretilebilmesi için IASB ve FASB yakın bir işbirliği içerisinde çalışmaya başlamıştır.⁷⁸

Uluslararası finansal sistem çerçevesinde, özel sektör, ulusal otoriteler ve uluslararası mali kurumların şeffaflık ve sorumluluğu önem kazanmaktadır. Grupların birbirlerinin kararlarından etkilendiği de dikkate alındığında şeffaflık ve sorumluluğun önemi daha da artmaktadır. Şeffaflığın artması; finansal piyasalarda globalleşmenin artmasına, piyasalardaki dalgalanmaların azalmasına, kara paranın aklanması faaliyetlerinin azalmasına ve mali reformların hızla yapılmasına etki etmektedir. Böylece finansal krizlerin tekrarlanma oranı da azalmaktadır. Şeffaflık tek başına finansal krizleri engelleyici bir unsur değildir. Ancak, düzenli ve uygun bilgilendirme ile ekonomik etkinlik artar ve muhtemel zararlar engellenmiş olur.

⁷⁷ TMSK, a.g.e., s. 24-25

⁷⁸ a.k., s. 25

Bilgi eksikliğinin erken uyarı sistemlerinin etkin olarak işlemlerini engellediği, dolayısıyla gerekli önlemlerin alınamamasına neden olduğu da düşünölmektedir. Bu nedenle, ölkeler otoritelerinin uluslararası muhasebe ve raporlama standartları ile denetim standartlarının geliştirilmesi ve bunlara uyumun sağlanması konusunda gerekli çabaları göstermesi gerekmektedir.

Finans sektöründe yer alan düzenlemeler, bazı ölkelerde ya da uluslararası alanda düzenleme ve denetleme yetkisi olan otoritelerin kendi hedef ve politikaları çerçevesinde farklı içeriklerde olabilmektedir. Bu nedenle, özellikle dünya çapında faaliyet gösteren kuruluşlar ile çok uluslu kuruluşlar farklı mali tablo ve raporların hazırlanması için ilave maliyetlere katlanmak zorunda kalabilmektedir. Uygulamada karşılaşılan düzenleme farklılıklarının yarattığı ilave maliyetlerin azaltılması, karşılaştırılabilir ve uluslararası piyasalarda da geçerli olan mali tablo ve raporlamaların hazırlanması için ulusal ve uluslararası düzeyde muhasebe ve raporlama standartlarına uyumun sağlanması ölkeler ve dünya ekonomisinin gelişimi için önemli bir zorunluluktur.

2. BÖLÜM

KAMUNUN AYDINLATILMASI İLE İLGİLİ ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Kamunun aydınlatılmasına ilişkin olarak birçok ülkenin kendine özgü düzenlemelerinin olması, özellikle uluslararası alanda faaliyet gösteren işletmelerin kamuyu bilgilendirme konusunda sıkıntılar yaşamasına neden olmuştur. Kamuyu aydınlatmaya ilişkin olarak düzenlemeler arasındaki uyumsuzlukların ve farklılıkların giderilmesi, bu tür işletmelerin mali tablolarının uluslararası alanda karşılaştırılabilirliği ve analizini de kolaylaştırmaktadır. Özellikle çok uluslu şirketler, uluslararası sermaye piyasalarında işlem gören şirketler ve dünya çapında ekonomik, ticari faaliyetler sürdüren ve kaynak arayan şirketler için uluslararası düzeyde geçerli olan muhasebe, raporlama ve denetim standartlarının oluşturulması büyük önem arz etmektedir.⁷⁹

Dünyada, bölgesel ya da uluslararası alanda uyumlaştırma çalışmaları yürüten birçok kuruluş bulunmaktadır. Bu alanda faaliyet gösteren kuruluşlar; siyasi birlik ya da kuruluşlar ile standart hazırlayan profesyonel organizasyonlardır. Bu kuruluşların çalışmaları ile ortaya çıkarılan düzenleme ve standartların bir kısmına uyum zorunluluğu getirilirken, bir kısmına uyum isteğe bağlı hale getirilmiştir.

Muhasebe, raporlama ve denetim konularında uluslararası alanda faaliyet gösteren, düzenleme ve standart oluşturma yetkisine sahip en önemli kuruluşlar; IASB, FASB, AB Komisyonları, IFAC ve IOSCO'dur. OECD ise kurumsal yönetim ilkelerini yayınlamakla bilgilendirmenin ve şeffaflığın önemine vurgu yaparak kamuyu aydınlatma sürecine katkı sağlamıştır. Bu kuruluşlar dışında faaliyet gösteren diğer kuruluşlara çalışmanın ilerleyen kısımlarında yer verilecektir.

⁷⁹ Fikret ÇANKAYA, "Uluslararası Muhasebe Uyumunun Ölçülmesine Yönelik Bir Uygulama: Rusya, Çin ve Türkiye Karşılaştırması", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. 3, S. 6, 2007, s. 127-148.

2.1. Uluslararası Muhasebe, Raporlama ve Denetim Standartları Oluşturmakla Yetkili Kuruluşlar ve Bu Kuruluşların Kamuyu Aydınlatmaya İlişkin Düzenlemeleri

2.1.1. International Financial Reporting Standards Board (IFRSB) ve International Accounting Standards Board (IASB)

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Kurulu (IFRSB) bağımsız, kâr amacı olmayan, kamu yararına hizmet eden bir özel sektör kuruluşudur. Temel amaçları;

- Yüksek kalitede, anlaşılır, yaptırım gücü olan, dünya çapında kabul gören Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını (International Financial Reporting Standards-IFRS) standart koyucu organı Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından geliştirmek,
- Bu standartların kullanımını ve özenli uygulamalarını artırmak,
- Ekonomik gelişmeler ile küçük ve orta ölçekli kuruluşların gelişimi çerçevesinde finansal raporlamaları yeniden gözden geçirmek,
- Ulusal muhasebe standartları ile IFRS arasında uyumu sağlayacak çözümler üretmektir.

IFRSB bünyesindeki standart koyucu organlar ve faaliyet alanları aşağıda yer almaktadır.

- Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB): IFRSB'nin standart yapıcı bağımsız organıdır. Kurul, IFRS'lerin oluşturulması ve yayınlanması, standartlara ilişkin görüşlerin IFRS Yorumlama Komitesi (IFRIC) tarafından onaylanması işleriyle ilgilenir. IASB, finansal tablolarda, şeffaf ve karşılaştırılabilir bilgiyi sağlayan, tek ve yüksek kalitede, anlaşılabilir ve uygulanabilir, küresel muhasebe standartları geliştirmeyi amaçlamaktadır. Kurul ayrıca, ulusal muhasebe standardı belirleyicileri ile birlikte çalışarak, dünya genelinde muhasebe standartlarını birbirine yakınlaştırmayı da amaçlamaktadır.⁸⁰

⁸⁰ TMSK, a.g.e., s. 13

- Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Yorumlama Komitesi (International Financial Reporting Interpretation Committee-IFRIC): IASB'nin standartlara ilişkin yorum ve değerlendirmeler yapan organıdır. Farklı ülkelerden gelen temsilcilerden oluşmaktadır.

IFRS'ler genel amaçlı finansal tablolar için önemli olan işlem ve olayların kayda alınması, değerlemesi, sunumu ve kamuya açıklanmasına ilişkin ilkeleri oluşturmaktadır. Standartlar içinde belli sektörlerle özgü işlem ve olaylara ilişkin düzenlemeler de yer almaktadır. IFRS'ler kâr amaçlı kuruluşlar için, genel amaçlı finansal tablolar ve diğer finansal raporlamalara uygulanmak üzere oluşturulmuştur. Genel amaçlı finansal tablolar; hissedarlar, kredi verenler, çalışanlar ve kamuoyu gibi geniş anlamda tüm tarafların bilgi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Finansal tabloların temel amacı, işletmenin finansal durumu, performansı ve nakit akımları hakkında karar alıcılara bilgi sağlamaktır.

IFRS'ler muhasebeciler, finansal analistler ve diğer mali tablo kullanıcıları, birlikler, sermaye piyasaları, düzenleyici ve denetleyici otoriteler, akademisyenler ve diğer fayda grupları ile dünya çapındaki organizasyonlar için uluslararası çapta geliştirilmiştir.

Kuruluş, taslak dokümanları hazırlayarak kamuya sunmakta, gelen görüş ve öneriler çerçevesinde standartları oluşturmaktadır. Ortaya çıkan yeni gelişmeler nedeniyle ihtiyaç duyulan değişiklikler ve ilaveler de bu şekilde oluşturularak kullanıma sunulmaktadır.

IFRSB'nin Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve dokümanında; finansal tabloların niteliksel özelliklerinden (anlaşılabilirlik, ilgili olma, güvenilir olma, tarafsız olma, tam olma, karşılaştırılabilir olma, doğru ve gerçeğe uygun sunma) bahsedilerek, birçok bölümde kamunun aydınlatılmasına ilişkin genel hususlara yer verilmiştir.

IASB'nin yürürlükte olan uluslararası muhasebe ve raporlama standartlarının listesi ve standartların kapsamı özetle EK-1'de yer almaktadır. Kamunun aydınlatılmasına ilişkin en önemli muhasebe standartları Finansal Tabloların Sunuluşu (IAS 1), Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerindeki

Değişiklikler ve Hatalar (IAS 8), Raporlama Dönemi Sonrasında Ortaya Çıkan Olaylar (IAS 10), Konsolide ve Konsolide Olmayan Finansal Tablolar (IAS 27), Finansal Araçlar: Sunum (IAS 32), Ara Dönem Raporlamaları (IAS 34) ve Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Değerleme (IAS 39) standartlarıdır. En önemli finansal raporlama standartları ise, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının İlk Defa Uygulanması (IFRS 1), Finansal Enstrümanlar: Kamuyu Aydınlatma (IFRS 7) ve Finansal Enstrümanlar (IFRS 9) standartlarıdır.

IFRS ve IAS'lerde açık olmadığı düşünülen hususlara ilişkin yorumların (SIC, IFRIC) yer aldığı dokümanlar da mali tablo kullanıcılarına yardımcı olması amacıyla kullanıma sunulmaktadır.

IAS'ler Avrupa Birliği düzenlemeleri gibi yasal uyum zorunluluğu olan araçlar değildir. IAS çalışmalarının başarısı sadece dünya çapındaki firmalar ya da ülkeler tarafından kabul edilmesine dayanmaz, aynı zamanda farklı gruplar, belirli uluslararası organizasyonlar (özellikle IOSCO ve IFAC) tarafından IASB'nin yayınladığı standartların tanınması ve desteklenmesine, özellikle IFAC üyesi muhasebe kuruluşlarının IASB'nin çalışmalarını geliştirme çaba ve kabiliyetlerine de dayanır.

IAS'lerin gelişmekte olan ülkeler için uygun olup olmadığı tartışılmasına rağmen, birçok nedenden dolayı IAS'ler gelişmekte olan ülkelerin çoğunda kullanılmaktadır. IAS'ler ile ilgili yapılan çalışmalarda, gelişmekte olan ülkeler 3'e ayrılır. Standartları olmayanlar, IASB'den bağımsız olanlar ve IASB'ye bağlı olanlar. Araştırmacılara göre; gelişmekte olan ülkelerde, bölgesel muhasebe kuruluşları kendi standartlarını IAS'lere uyumlu hale getirme eğilimindedir.⁸¹ Böylece yeni standartlar oluşturmak ya da mevcut olanları güncellemek için katlanması gereken ilave maliyetlerden kurtulmuş olurlar ve uluslararası düzeyde muhasebe standartlarına uyum sağlamış olurlar.

2.1.2. Financial Accounting Standards Board (FASB)

FASB'ın tarihi 1929'da sermaye piyasasında yaşanan krize dayanmaktadır. Amerika'da 1930'ların ortasında, hem finansal birlik hem de federal devlet,

⁸¹ ÇÜRÜK, a.g.e., s.83

özellikle halka açık şirketlerin finansal tabloları için tek tip finansal raporlama standartlarına olan ihtiyaçlara cevap vermiştir. 1933 Menkul Kıymetler Kanunu ve 1934 Menkul Kıymetler Borsası Kanunu öncülüğünde US Securities Exchange Committee (SEC) kurulmuştur. 1938’de SEC, muhasebe uygulamalarının düzenlenmesi işini özel sektöre bırakmayı hedeflemiştir. American Institute of Certified Public Accountants (AICPA)’nın Muhasebe Süreçleri Komitesi (Committee on Accounting Procedure) 1939’da finansal muhasebe standart koyucu rolünü üstlenmiştir. AICPA sorumluluğunu 1959’da Accounting Principles Board (APB)’ye aktarmıştır. 1971’de AICPA’da özel bir komite, bağımsız bir kuruluşa standart yapıcı rolünün verilmesini önermiş, 1973’te Financial Accounting Foundation (FAF) ile birlikte FASB kurulmuştur. Daha sonra SEC, FASB’ın finansal muhasebe ve raporlama “ilkeleri, standartları ve uygulamaları” rolünü kabul etmiştir.⁸²

FASB, kamu sektörü dışındaki kuruluşların finansal raporlarının hazırlanmasında kullanılacak finansal muhasebe standartları oluşturmak üzere oluşturulmuş özel sektör kuruluşudur. Bu standartlar SEC; AICPA tarafından resmi olarak kabul edilmektedir.

FASB’ın temel amacı, ihraççıları ve finansal bilgi kullanıcılarını da içeren menfaat sahipleri için rehber ve eğitim aracı olarak finansal muhasebe ve raporlama standartları oluşturmak ve geliştirmektir. Bu amaca ulaşmak için FASB’ın 5 hedefi bulunmaktadır.⁸³

- Finansal tabloların temel özelliklerine, ilgili olmasına, güvenilir olmasına, karşılaştırılabilir ve kapsamlı olmasına odaklanarak faydasını artırmak,
- İş alanlarındaki ve ekonomideki değişiklikleri yansıtmak amacıyla standartları güncel tutmak,
- Standart oluşturulması yoluyla finansal raporlama alanındaki önemli eksikliklerin giderilmesini sağlamak,

⁸² <http://www.referenceforbusiness.com/encyclopedia/Fa-For/Financial-Accounting-Standards-Board-FASB.html>

⁸³ http://en.wikipedia.org/wiki/Financial_Accounting_Standards_Board

- Finansal raporlama kalitesini geliştirerek muhasebe standartlarının uluslararası uyumunu artırmak,
- Finansal raporlarda sunulan bilgilerin niteliğinin ve amacının iyi anlaşılmasını sağlamak.

FASB Temmuz 2009'tan itibaren Genel Kabul Gören Muhasebe İlkelerini (US Generally Accepted Accounting Principles-USGAAP) yeniden derlemeye başlamıştır. Şu anda standartlar geçerli olan ve olmayan şeklinde iki düzeydedir.

FASB'ın muhasebe standartlarına ilişkin özet tablo EK-2'de yer almaktadır.⁸⁴ Bu tablodan da anlaşılacağı üzere, FASB düzenlemelerinin bir kısmı genel amaçlı ilkeler oluştururken, bir kısmı konu ya da sektör bazında detaylı olarak hazırlanmıştır. IASB'nin düzenlemeleri ile kıyaslandığında, bazı standartlarda kamuyu bilgilendirme konusunda daha kapsamlı bilgiler istenirken, bazı standartlarda daha dar kapsamlı açıklamalar istendiği anlaşılmaktadır. IASB standartları, FASB standartlarına göre sermaye piyasaları için daha yüksek kalitede finansal bilgi sağlamaktadır.⁸⁵

FASB; USGAAP olarak bilinen muhasebe standartları, "Statements of Financial Accounting Standards (SFAS)" olarak adlandırılan muhasebe standartları ile standartların geliştirilmesinde kullanılan genel kavramları içeren "Statements of Concepts" ve oluşturulan standartlara açıklık getirmeye, detaylandırmaya yönelik açıklama ve yorumları içeren "Interpretations" yayımlamaktadır.

FASB ile IASB, standartların uyumlaştırılmasına ilişkin çalışmalar yürütmektedir.⁸⁶ Bu kuruluşların temel amaçları; kendi düzenlemelerinin uyumlu hale getirilerek tek bir standart seti olarak birleştirilmesidir. İki kurul, yeni ve güncellenmiş standartlarını 2011'in ilk çeyreğinde yayınlamayı planlamaktadır.

⁸⁴ PRICEWATERHOUSECOOPERS, "IFRS and US GAAP Similarities and Differences", 2010, s. 230-231

⁸⁵ Summary of The FASB's IASB/ US GAAP Comparison Project, s. 2,

<http://www.treasury.gov/resource-center/international/standards-codes/Documents/code6.pdf>

⁸⁶ ÇANKAYA, a.g.e., s. 127-148.

2.2. International Federation of Accountants (IFAC)

IFAC, 1977 yılında Münih'te 11. Dünya Muhasebeciler Kongresi'nde kurulmuştur. Kuruluşun merkezi, kurulduğundan beri New York'tadır. Kar amacı gütmeyen, siyasi etkilerden uzak ve muhasebe örgütlerinin bir araya geldiği bir organizasyondur. IFAC, denetim, eğitim, etikler ve kamu sektörü finansal raporlaması alanlarında standartlar geliştirerek kamu yararına hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Kuruluş, bu amacını gerçekleştirmeye çalışırken; finansal tablolarda şeffaflık ve uyumu sağlamaya çalışır, çalışan uzman muhasebeciler için en iyi uygulama rehberlerini oluşturur ve üyelerin uyumu için programlar uygulanmasını sağlar.

IFAC, kamu yararına çalışmakta olan, muhasebe mesleği uzmanlarını güçlendirmek amacıyla kurulmuştur. IFAC bu amacına ulaşmak için aşağıdaki faaliyetleri yürütür.

- Yüksek kalitede uluslararası standartlar oluşturur, bunlara uyumu ve kullanımının artırılmasını destekler,
- Üye kuruluşlar arasında uyum ve işbirliği imkânı sağlar,
- Diğer uluslararası kuruluşlarla uyum ve işbirliği sağlar,
- Muhasebe mesleği uzmanları için uluslararası alanda söz sahibi bir kuruluş olarak hizmet verir.

IFAC, dünya çapındaki muhasebecilerin uyumu ve entegrasyonunu sağlamak ve muhasebecilerin çalışmalarında yüksek kalitede hizmet sağlamak için kendi üyeleri, ilgili kuruluşlar ve ulusal muhasebe organizasyonları ile birlikte çalışmaktadır.

IFAC'ın Standart koyucu kurulları;

- Uluslararası Muhasebe Eğitimi Standartları Kurulu (International Accounting Education Standards Board-IAESB)
- Uluslararası Denetleme ve Güvence Standartları Kurulu (International Audit and Assurance Standards Board-IAASB)
- Uluslararası Muhasebe Meslek Mensupları İçin Etik Standartları Kurulu (International Ethics Standards Board for Accountants-IESBA)

- Uluslararası Kamu Sektörü Muhasebe Standartları Kuruludur (International Public Sector Accounting Standards Board-IPSASB).

2.3. International Organisation of Securities Commissions (IOSCO)

IOSCO, dünyanın sermaye piyasaları düzenleme kuruluşları için en önemli uluslararası işbirliği forumu olarak bilinmektedir. IOSCO, uluslararası politikalar forumunun lideri olarak dünya piyasalarını etkileyen ve tavsiyelerde bulunan, sermaye piyasası düzenlemeleri için uluslararası standartlar oluşturulmasında önemli bir rol üstlenmiştir.⁸⁷ IOSCO'ya üye kuruluşlar, yatırımcıların korunması, istikrarın sağlanması, piyasaların etkin ve şeffaf bir biçimde çalışması ve sistemik risklerin belirlenmesi amacıyla uluslararası düzeyde kabul gören kapsamlı standart düzenlemelerin uygulanması, geliştirilmesi ve denetiminde işbirliği halinde çalışmaktadır. Aynı zamanda, bu kuruluşlar sermaye piyasalarının entegrasyonu sürecinde yatırımcıların güveninin artırılması ve korunması için bilgi paylaşımını ve işbirliğini güçlendirmekte, piyasaların gelişimine yardımcı olması amacıyla bilgi paylaşımının bölgesel ve dünya çapında yayılmasını sağlayarak piyasaların güçlenmesine yardımcı olmaktadır.

Komisyon; yatırımcıların korunması, piyasaların düzgün, şeffaf ve etkin bir biçimde çalışması ve sistemik riskin azaltılması amacıyla sermaye piyasaları düzenlemelerine ilişkin 38 ilke belirlemiştir. Bu ilkeler;⁸⁸

- Düzenleyiciyle ilgili ilkeler,
- Kendi kendini düzenlemeyle ilgili ilkeler,
- Sermaye piyasası düzenlemelerinin yürürlüğe girmesine ilişkin ilkeler,
- Düzenlemelerde işbirliğine ilişkin ilkeler,
- İhraççılara ilişkin ilkeler,
- Denetçilere, kredi derecelendirme kuruluşlarına ve diğer bilgi sağlayıcılara ilişkin ilkeler,
- Ortak Yatırım Şemalarına ilişkin ilkeler,

⁸⁷ <http://www.sc.com.my/main.asp?pageid=628&menuid=314&newsid=&linkid=&type=> (Erişim tarihi 20 Kasım 2010)

⁸⁸ IOSCO, "Objectives and Principles of Securities Regulation", 2010, s. 3-12

- Piyasa aracilarına ilişkin ilkeler,
- İkincil piyasalara ilişkin ilkelerdir.

2.4. ABD’de 1933, 1934 Kanunları, SEC ve Sarbanes Oxley Kanunu

2.4.1. 1933, 1934 Kanunları ve SEC’in Kuruluşu

Amerika’da sermaye piyasasının yasal bir düzenlemeye bağlanmasının karakteristik özelliği, ayrıntılı ve emredici bir şekilde kamuyu aydınlatma sisteminin oluşturulmuş olmasıdır. Bazı istisnalar hariç, bu sistemde nelerin, ne zaman kamuya açıklanması gerektiği öngörülmüştür. Böyle bir sistemin kurulmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlar; yatırımcının korunmasını, bilgilendirilmesini ve sermaye piyasası araçlarının fiyatının tam olarak tespit edilebilmesini sağlamaktır.

Amerika’da kamunun aydınlatılmasına ve yatırımcıların korunmasına ilişkin önemli iki Kanun 1933 ve 1934 yıllarında yayınlanmıştır. 1933 Menkul Kıymetler Kanunu, 1934 ise Menkul Kıymetler Borsası Kanunudur.⁸⁹

1933 Menkul Kıymetler Kanunu’nun temel iki amacı bulunmaktaydı. Bunlar; halka açılması düşünülen işletmelerle ilgili finansal ve diğer önemli bilgilerin yatırımcılara sağlanması ile menkul değerlerin satışında hile, gerçeğe aykırı durumlar ve diğer sahtekârlıkların yasaklanmasıdır. Bununla birlikte, 1933 tarihli Kanun’un kapsamı sınırlıdır. Çünkü bu Kanun’un kayda alma ve kamuyu aydınlatmaya ilişkin hükümleri sadece sermaye piyasası araçlarının dağıtımını kapsamaktadır. Ayrıca, tarafların korunması sadece alıcılar açısından söz konusudur, koruma satıcıları kapsamamaktadır.

Muhasebe standartlarının oluşturulması, genel olarak SEC’in standart koyucu otorite olarak 1934 Menkul Kıymetler Borsası Kanunu çerçevesinde oluşturulması ile olmuştur.

1934 Kanunu’ndaki gerekliliklerin sağlanmasında Komitenin (SEC) faaliyet alanı belirlenmiştir. Standart koyucu otorite finansal raporlamaların doğruluğunun

⁸⁹ İHTİYAR, a.g.e., s. 19-38

ve etkinliğinin geliştirilmesini, Menkul Kıymetler Kanunu çerçevesinde yatırımcıların korunmasını sağlamaya çalışmaktadır.

1934 Menkul Kıymetler Borsası Kanunu, belirli sermaye piyasası araçları ile ihraç edenler açısından kayda alma ve dönemsel rapor düzenleme kuralları öngörmektedir. Kanun, bu kurallar ile bağlantılı olarak diğer bazı hükümler içermektedir. Yatırımcıyı koruma açısından, 1934 tarihli Kanun 1933 tarihli Kanun'a kıyasla daha geniş kapsamlıdır, alıcı ve satıcıları korumaktadır.⁹⁰

Amerika'da kamuyu aydınlatma konusunda uzun bir süre boyunca 1933 tarihli Menkul Kıymetler Kanunu ile 1934 tarihli Menkul Kıymetler Borsası Kanunu birlikte kullanılmıştır. Bu iki paralel sistem nedeniyle mükerrer işlemler, gereksiz kırtasiye masrafları ortaya çıkmaktaydı. Bu nedenle 1966 yılında bütünleşmiş ve dolayısıyla daha etkin bir kamuyu aydınlatma sistemi oluşturulması önerisi ortaya atılmıştır. Öneri, 1934 tarihli Kanun'un esas alınması ve 1933 tarihli Kanun'daki tekrarların ortadan kaldırılması yönündeydi. Halka arz işleminde yapılan raporlamaların periyodik olması da böylece sağlanacaktı. Amerikan Hukuk Enstitüsü bu öneriyi onaylamış ama Kongre bu konuda bir düzenlemeye gitmemiştir.

Bu yöndeki ilk adım 1977 ve 1980 yıllarında yayınlanan direktifler ile 1933 ve 1934 tarihli Kanunlar uyarınca verilmesi gereken tüm belgelerde yer alacak bilgiler açısından da yeknesak kurallar getirilmesi şeklinde olmuştur. Böylece SEC tarafından "bütünleşmiş kamuyu aydınlatma sistemi" kabul edilmiştir.⁹¹

SEC, bütünleşmiş kamuyu aydınlatma sisteminde, kayda aldırana odaklanmış bilgi çerçevesinde, kayıt belgesi ve izahnamede yer alacak açıklamalar açısından üç kategori form öngörmüştür. Bunlar, 1933 tarihli Kanun'da kayda alma başvurusunda öngörülen formlardır. Bu sistem uyarınca, doğrudan sermaye piyasası araçlarının ihracına ilişkin özel bilginin sürekli olarak kayıt belgesi ve izahnamede yer alması gerekmektedir. Kayda aldırana ilişkin bilgiye ise, Borsa Kanunu çerçevesinde düzenlenen raporlarda yer verilecektir.

⁹⁰ YANLI, a.g.e., s. 226-227

⁹¹ a.k., s. 147

Borsada ya da tezgahüstü piyasalarda işlem gören sermaye piyasası araçları açısından sadece kaydettirme aşamasında değil daha sonrasında da kamuyu aydınlatma yükümlülüğü bulunmaktadır. İhraççılar dönemsel raporlama düzenlemek zorundadır. İhraççının durumunda veya faaliyetlerinde meydana gelen özel bazı önemli değişikliklerin de bildirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, borsaya kaydedilmiş tüm sermaye piyasası ihraççılarının güncel bilgilerini açıklamaları da öngörülmektedir (özel durumları açıklama yükümlülüğü). İhraççının finansal durumu ya da faaliyetlerinde ortaya çıkan değişikliği içeren güncel raporun, belirlenen süre içerisinde bildirilmesi gerekmektedir. Özel durum açıklama yükümlülüğü iki şekilde söz konusu olmaktadır. Bunlar:

- Dönemsel raporlama yükümlülüğünü tamamlayıcı nitelikteki bilgilerin açıklanması,
- Esaslı addedilen bilgilerin geciktirilmeksizin kamuya duyurulması ve sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek söylentilerin doğrulanmasıdır.

Dönemsel rapor düzenleme koşullarına ilaveten, uluslararası alanda rüşvetle mücadele etmek amacıyla çıkarılmış olan Kanun'da yapılan değişiklikler sonucu da kamuyu aydınlatma konusunda bazı hükümler getirilmiştir.

Amerikan sermaye piyasası mevzuatına göre, genel olarak, bir ihraççının maddi anlamda halka açık olmayan bilgileri açıklama konusunda doğrulayıcı bir yükümlülüğü de bulunmamaktadır. Bununla birlikte, bazı istisnai durumlarda ihraççı belirli şartlar gerçekleştiği takdirde doğrulayıcı bir açıklama yapmakla yükümlüdür.

2.4.2. Sarbanes-Oxley Yasası

2001 yılında Enron ile başlayıp daha sonra 2002 yılında Tyco, Adelphia, Worldcom ve diğerleri ile arka arkaya devam eden skandallar, Amerikan sermaye piyasasında gerek muhasebe gerekse kamuyu aydınlatma konusundaki düzenlemelerin yetersizliğini gözler önüne sermiştir. SEC mevcut sistemin tekrar gözden geçirilmesi ve maddi konulardaki bilgilerin zamanında ve hızlı bir şekilde açıklanması gereğini ifade etmiştir. Bu çerçevede, Amerikan Kongresi SEC'in

yapacağı düzenlemeleri beklemeden 2002 yılında Sarbanes-Oxley Kanununu çıkarmıştır.⁹²

Sarbanes-Oxley Yasası, SEC'in kurulduğu 1934 yılından bu yana halka açık şirketler açısından getirilmiş olan en önemli düzenlemedir. Yasa her ne kadar ABD'de ortaya çıkan problemler ve özellikle de Enron ve Worldcom başta olmak üzere önemli skandallardan sonra yürürlüğe konulmuş ise de, yasanın düzenlediği konulara ilişkin problemler küreseldir. Yasada yer alan düzenlemeler oldukça ileri seviyededir. Bu sebeple bütün dünyada büyük yankı uyandırmış ve diğer ülke kurumsal yönetim düzenlemelerini önemli ölçüde etkilemiştir.⁹³

Yasa'nın temelinde, yöneticilerin ve şirket çalışanlarının şirkete ilişkin görevlerinde sadakat ve bağlılık ilkelerine uygun hareket etmelerini sağlamak ve buna uygun davranmayanları çok ciddi şekilde cezalandırmak yatmaktadır.⁹⁴ Yapılan düzenleme, ihraççının icra kurulu başkanı ve finans bölümü başkanı açısından bazı yükümlülükler getirmiştir. Bu çerçevede, söz konusu kişilerin yıllık ve ara dönemler itibariyle düzenlenen raporların kontrolünü yapıp, doğruluğunu teyit etmeleri aranmaktadır ve aykırılıklar hem cezai hem de hukuki yaptırıma bağlanmıştır.⁹⁵ Ayrıca, ihraççı ve bağlı şirketlerine ilişkin herhangi bir özel durumun veya bilginin varlığı halinde, bunun söz konusu şirket yöneticilerine ve diğer ilgili şirket çalışanlarına ulaşmasını sağlamak amacıyla bir iç denetim sistemi oluşturulması öngörülmüştür.

1934 tarihli Kanun uyarınca rapor düzenleyen her ihraççının, finansal koşullarında ve faaliyetlerinde meydana gelen önemli değişikliklere ilişkin ek bilgileri hızlı bir şekilde eş zamanlı olarak kamuya duyurması hükmü de bu Kanun ile getirilmiştir.

Başka bir hüküm ise, bilançoda gösterilmemiş kalemlerin ve tahmini rakamların açıklanmasına ilişkindir. Yıllık ve altı aylık ara mali tablolarda gerek şirketin faaliyetleri gerekse finansal durumunda esaslı etkisi olabilecek tüm bilanço

⁹² a.k., s. 243

⁹³ Cengiz Alp EROĞLU, "Sarbanes – Oxley Kanunu: Kurumsal Yönetim ve Kamunun Aydınlatılmasına İlişkin Getirdikleri", SPK Meslek Personeli Derneği Dergisi, Sayı: 7, Mayıs – Haziran 2003, s.1.

⁹⁴ a.k., s.100

⁹⁵ KÜÇÜKSÖZEN, a.g.e., s. 247

dışı işlemlerin ve gelişmelerin kamuya açıklanması gerekmektedir. Aynı şekilde, şirket tarafından açıklanan tüm raporlarda yer alan tahmini finansal bilgilerin de genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri doğrultusunda, gerçeği yansıtacak şekilde sunulması öngörülmektedir.⁹⁶

Bunların yanı sıra, Kanun ihraççının dış denetçi tarafından onaylanması gereken iç denetim raporuna ilişkin bir düzenleme de getirmektedir. Buna göre, ihraççı tarafından yıllık faaliyet raporu ile birlikte bir de iç denetim raporu yayımlanmalıdır. Raporda, şirket yönetiminin finansal raporlama açısından yeterli bir iç denetim sistemi oluşturma ve devamlılığını sağlama yükümlülüğü belirtilerek, mali yılsonu itibarıyla söz konusu iç denetim sisteminin etkinliğine ilişkin olarak şirket yönetimi tarafından yapılan bir değerlendirmeye yer verilmelidir.⁹⁷ Ayrıca bu raporun da Muhasebe Denetim ve Gözetim Kuruluna (Public Company Accounting Oversight Board) kayıtlı bir muhasebe firması tarafından da onaylanması gerekmektedir.

Kanun'da, SEC'in ihraççıların açıkladıkları bilgileri belirli zaman aralıkları ile (en az üç yılda bir) sistematik bir şekilde gözden geçirmesi konusunda da bir düzenlemeye yer verilmektedir.

Kanun, ihraççıların finansal konularda yetkili kişiler açısından bir etik düzenleme yapıp yapmadıklarına ilişkin açıklamalarda bulunmaları konularında da hükümler içermektedir. Bu kurallar, şirket yöneticileri ve çalışanları arasındaki mevcut veya muhtemel çıkar çatışmalarının çözümü de dahil olmak üzere, dürüst bir yönetimin sağlanmasını, kamuya yapılan açıklamaların tam ve doğru, anlaşılabilir ve zamanında olmasını ve ilgili mevzuata tam anlamıyla uyulmasını gerçekleştirmeye yönelik standartlar bütünüdür.

2.5. Avrupa Birliği Direktifleri

Avrupa Birliği (AB) 1957 yılında bireylerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest hareketini düzenlemek ve üye ülkelerin ekonomik entegrasyonunu sağlamak amacıyla, Roma'da oluşturulmuştur. Bu yaklaşım

⁹⁶ Jan R.WILLIAMS ve Joseph V.CARCELLO, "GAAP Guide: Restatement and Analysis Current FASB Standards", 2004, s. xxi

⁹⁷ a.k. s. xxi

nedeniyle düzenlemelerin uyumlaştırılması hususu gündeme gelmiştir. Bunun için AB direktifler yayımlamaya başlamıştır. Üye ülkeler direktiflere uyum amacıyla ulusal düzenlemelerinde değişiklikler yapmış ya da yeni düzenlemeler oluşturmuştur. Bu direktiflerin bir kısmında muhasebe ve finansal raporlama ile denetim konularına da yer verilmiştir.⁹⁸

AB’de muhasebe uyumlaştırması; şirketler hukuku uyumlaştırma programının bir parçasıdır. Avrupa sermaye piyasasının gelişmesinde, üye ülkeler arasında ticarete, işletmeler arası ilişkilerde, şirket devir ve birleşmelerinde muhasebe uyumlaştırması bir çerçeve oluşturmaktadır. AB şirketler hukuku uyumlaştırmasında kullanılan enstrümanlar genellikle direktiflerdir.⁹⁹

AB’nin 1, 4, 7, 8 ve 2006/43/EC sayılı Direktifleri muhasebe, raporlama, denetim uygulamaları ve kamuyu aydınlatma konusunda düzenlenmiş en önemli direktiflerdir. Direktiflerin muhasebe açısından en önemli avantajı; muhasebe kurallarını AB ülkelerinin hepsinde birden yürürlüğe sokarak muhasebe uyumlaştırmasına katkı sağlamasıdır.

AB’nin finansal raporlamaya ilişkin en temel ve en önemli direktifi 4 nolu Direktiftir.¹⁰⁰ 4 nolu Direktifin ilkelerini konsolidasyon muhasebesinin kullanımı ile genişleten 7 nolu Direktif finansal raporlama konusundaki önemli bir diğer direktiftir. 1976’da ilk kez oluşan 7 nolu Direktif 1978’de gözden geçirilmiş, 1983’de de kabul edilmiştir. 7 nolu Direktif, “grup” tanımı, konsolidasyon yöntemi, açıklanması gereken bilgiler ve kamuya açıklama kuralları gibi konsolidasyonla ilgili tüm unsurları kapsar.¹⁰¹ Finansal raporlama ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili diğer AB direktifleri ise; yıllık ve konsolide hesapların denetimine ilişkin 8 nolu Direktif, 8 nolu Direktif yerine getirilen 2006/43/EC nolu Direktif ve üye ülkelerin kamu ve özel sektör kuruluşlarının kendi ülkeleri dışında açacakları şubelerin açıklayacakları bilgilere, yıllık raporlara ilişkin 11 nolu Direktiftir.

⁹⁸ ÇÜRÜK, a.g.e., s. 55

⁹⁹ KURNAZ, a.g.e.

¹⁰⁰ ÇANKAYA, a.g.m, s. 127–148.

¹⁰¹ ÇÜRÜK, a.g.e, s. 54-61

2.5.1. 1 nolu Direktif

1 nolu Direktif “Şirket Ortaklarının ve Üçüncü Kişilerin Menfaatlerinin Korunması İçin Üye Devletlerce Talep Edilen Teminatların Koordinasyonu” başlıklı direktiftir. “Kamuyu Aydınlatma” ilkesi olarak anılan Direktifin amacı, şirket adına yapılan işlemlerin şirketi bağlayacağına yönelik iyi niyetli üçüncü kişilerin işlem güvenliğini korumaktır. Direktif içerisinde, şirket (sadece Direktif kapsamında olan halka açık sınırlı sorumlu şirketler) ile iş ilişkisine giren kişilerin menfaatlerinin korunması ve şirket işlerinde olabildiğince şeffaflığın sağlanması, bu kişilerin şirket hakkında mümkün olduğunca bilgi sahibi olmaları ve dolayısıyla doğabilecek zararları önlemek amacıyla merkezi bir sicil sistemi kurularak şirketlerin tescil edilmesi ve şirkete ait önemli bilgilerin üçüncü kişilere duyurulmasını teminen ilan edilmesi öngörülmektedir.¹⁰² Direktifin “Disclosure” başlıklı 1. bölümünde, üye devletlerin şirketlerin minimum düzeyde açıklayacakları bilgileri zorunlu hale getirmekle sorumlu oldukları ve açıklanması gereken bilgilerin neler olacağına yer verilmiştir.

2.5.2. 4 nolu Direktif

4 nolu Direktif “Sınırlı Sorumlu Şirketlerin Yıllık Hesapları” başlıklı direktiftir. Bu Direktif; yıllık hesap ve raporların sunum ve içeriğine, bunlarda kullanılan değerlendirme yöntemlerine, sınırlı sorumlu şirketlerin kamuya yapacakları açıklamalara ve denetimine ilişkindir. Bu direktif, rekabet eden firmaların halka açıklaması gereken finansal bilgilerin kapsamına ilişkin asgari yasal zorunlulukları ortaya koymaya çalışmaktadır. Yıllık hesaplar; şirketin varlık ve yükümlülüklerini, finansal durumunu ve gelir/giderini doğru ve gerçeğe uygun şekilde sunmalıdır. Direktif, aynı zamanda bilanço, gelir /gider tablosunda, dipnotlarda, yıllık raporlarda sunulması gereken bilgileri tanımlamaktadır.

Direktifte, yıllık raporların asgari düzeyde belli özelliklere sahip yetkili kişilerce denetlenmesi gerektiği de ifade edilmektedir. Ancak, sadece belli ölçeğin altındaki işletmeler bu denetim yükümlülüğünden muaf olabilmektedir. Konsolidasyona ilişkin direktif yürürlüğe girene kadar uygulanmak üzere, konsolide mali tablo hazırlamaya ilişkin hükümler de yer almaktadır.

¹⁰² CPS, “Şirketler Hukukuna İlişkin AB Müktesebat Rehberi”, Aralık 2010, s. 9

Direktifin 2 nci maddesinde; mali tabloların direktif çerçevesinde açık bir şekilde oluşturulmasından, yıllık hesapların işletmenin varlık, yükümlülük, finansal durumu ve kar/zararını doğru ve gerçeğe uygun olarak yansıtması gerektiğinden, hesapların doğru ve gerçeğe uygun bilgi vermeye yetmemesi halinde ilave bilgiler sunulabileceğinden, muhasebe dipnotlarında yer alması gereken hususlardan, yıllık hesapların ve raporların içeriğinden ve denetimi ile yayınlanmasından bahsedilmektedir.

2.5.3. 7 nolu Direktif

7 nolu Direktif “Sınırlı Sorumlu Şirketlerin Konsolide Hesapları” başlıklı direktiftir. 7 nolu Direktif 1989 yılında 4 nolu Direktifin yeterli görülmemesine bağlı olarak kabul edilmiştir. Direktif, konsolide hesapları olan işletmelerin finansal bilgilerini oluşturmak amacıyla getirilmiştir. Direktife göre bazı kuruluşlar, konsolidasyondan muaf olabilmektedir.

Direktifte, kamuya sunulan bilgilerin gerçeğe uygun ve doğru olması gerektiği ifade edilmektedir. Direktifte yer alan diğer hususlar ise; konsolidasyon işlemlerinde uyulacak hususlar, eliminasyon işlemleri, konsolidasyon yöntemleri, konsolide hesapların denetimi, yıllık konsolide raporlar, asgari düzeyde sunulması gereken bilgiler, yıllık konsolide hesapların yayınlanmasıdır.

2.5.4. 8 nolu Direktif

8 nolu Direktif “Yıllık Hesapların ve Konsolide Hesapların Yasal Denetimi” başlıklı direktiftir. 10 Nisan 1984’te kabul edilen 8 nolu Direktif, yıllık hesaplar ve konsolide hesapların denetimine ilişkindir, yatırımcı güveninin oluşturulmasını sağlamaya çalışmaktadır. AB’nin 4 ve 7 nolu Direktifler ile 1986 ve 1991’de yayımlanan Direktifleri yıllık hesapların ve konsolide hesapların denetimini zorunlu kılıyordu. Yasal denetime ilişkin standart bir yaklaşım birlik içerisinde yoktu. Komisyon bu konuda öneride bulundu. 15 Kasım 2000’de komisyon AB’de yasal denetim için kalite güvencesine ilişkin (minimum gereklilikler) tavsiyede bulundu, 16 Mayıs 2002 de AB’de Yasal Bağımsız Denetçiler: Temel İlkeler Seti tavsiyesini, Mayıs 2003’te “AB’de Yasal Denetimin Güçlendirilmesi” başlıklı Tebliği, Mart 2004’te 8 nolu Direktifin yerine geçmek üzere “Yıllık Hesaplar ve Konsolide

Hesapların Yasal Denetimi” başlıklı Tasarı (COM/2004/177), Mayıs 2006’da 8 nolu Direktifi yürürlükten kaldıran “Yıllık Hesaplar ve Konsolide Hesapların Yasal Denetimi” başlıklı” Direktifi (2006/43/EC). sundu.¹⁰³

8 nolu Direktif yasal denetim gerekliliklerini yüksek düzeyde uyumlaştırmayı hedeflemiştir. Yasal denetim belli konularda yeterli bilgi sahibi olmayı gerektirmektedir. Bunlar; mali düzenlemeler ve sosyal düzenlemelerdir. Denetçilerin yüksek düzeyde etik standartlarının olması, kamu yararına hizmet eden kuruluşlar oldukları için tarafsız ve profesyonel davranması gerekmektedir. Kaliteli denetim, piyasaların entegrasyonu ve finansal tabloların etkinliğinin sağlanması yoluyla piyasa işleyişine etki edeceği için yasal denetçilerin ve denetim firmalarının denetim yaparken bağımsız olmaları oldukça önemlidir.

2.5.5. 2006/43/EC nolu Direktif

AB’de yıllık hesapların ve konsolide hesapların denetimine ilişkin yasal denetimi düzenleyen ve 8 nolu Direktifin yerine getirilen yeni Direktif, 29 Haziran 2006’da yürürlüğe girmiş ve üye ülkelerin gerekli yasal düzenlemeleri yapabilmeleri için 29 Haziran 2008 tarihine kadar 2 yıllık geçiş süresi tanınmıştır. Direktif ile getirilen yenilikler;¹⁰⁴

- Denetçi bağımsızlığını sağlamaya yönelik ilkelerin açıkça tanımlanması (denetim ücretinin açıklanması ve denetim firmasının yıllık “şeffaflık raporu” yayınlaması zorunluluğu, denetim dışı danışmanlık hizmetlerinin yasaklanması, denetçi rotasyonu zorunluluğu vb.),
- Yasal denetim için “Kamu Gözetim Kurulları”nın oluşturulması,
- Denetimde kalite güvence sisteminin getirilmesi,
- Denetim komitelerinin kurulmasının zorunlu kılınması,
- Denetim faaliyetlerinin Uluslararası Denetim Standartlarına uygun yapılması zorunluluğunun getirilmesidir.

¹⁰³ Yavuz ÇİFTÇİ ve Alper ERSERİM, “Bağımsız Denetime İlişkin Ulusal ve Uluslararası Güncel Düzenlemelerin İncelenmesi”,

<http://www.mu.edu.tr/private/yciftci/calismalar/yciftci&erserim2beiw.pdf>, s. 16

¹⁰⁴ a.k., s. 167

2.6. OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri

Kurumsal yönetim kavramı; pay sahipleri, azınlık, yönetim kurulunun sorumluluğu, kamuyu aydınlatma ve şeffaflık gibi birçok konuyu içermektedir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD) göre “kurumsal yönetim, işletme yöneticileri, pay sahipleri ve menfaat sahipleri gibi işletmelerdeki farklı katılımcılar arasındaki hak ve sorumluluk ayrımını ve ilişkilerini belirleyen ve ayrıca ortaklıktaki karar alma prosedürünü düzenleyen bir sistemdir.”¹⁰⁵

Yönetim, doğru ve gerçek mali tabloların üretilmesini sağlamalıdır. Bu mali tabloların doğruluğundan ilk derecede sorumlu olanlar yönetim kuruludur. Yönetim kurulu ve denetimden sorumlu komite bağımsız denetçiyi seçmekle sorumludur. Bağımsız denetçi ise denetimde karşılaştığı her türlü sorunu yönetim kuruluna iletmekle yükümlüdür. Denetçi tüm bu süreci bağımsız bir şekilde yürütmelidir.

Şirket yatırımcılarını sürekli bilgilendirmelidir. Şirket tüm pay sahiplerine eşit muamele etmeli, şirket çalışanlarına adil olmalı, çevreye ve topluma duyarlı olmalıdır (sosyal sorumluluk). Bu süreçte çıkar çatışmaları söz konusudur. Kurumsal yönetimin temel görevlerinden biri şirket idaresindeki tüm birimlerin rollerini belirlemek ve bunlar arasında bir denge ve kontrol mekanizması kurmaktır.

OECD altı başlık altında kılavuz ilkeler önermektedir. Bunlar¹⁰⁶:

a. Etkili bir kurumsal yönetim çerçevesi için altyapının sağlam olmasını sağlamak: Kurumsal yönetim çerçevesi şeffaf ve etkin piyasaları desteklemeli, hukukun üstünlüğü ile tutarlı olmalı ve icra edenler, düzenleyici otoriteler ve kurum yetkilileri arasında yetki paylaşımını açıkça ifade etmelidir.

b. Pay sahiplerinin haklarının korunması: Kurumsal yönetim, pay sahiplerine belli konularda (oy kullanma, devir, temlik, toplantılara katılma, yönetim kurulu üyelerini seçme, kârdan pay alma, karar alma süreçlerine katılma, bilgi edinme vb) güvence sağlayarak haklarını korumak zorundadır.

¹⁰⁵Cüneyt YÜKSEL, “Recent Developments of Corporate Governance in the Global Economy and the New Turkish Commercial Draft Law Reforms”, **Journal of International Commercial Law and Technology**, 2008, s.101

¹⁰⁶OECD, “OECD Principles of Corporate Governance”, 2004, s.17-25

c. Pay sahiplerinin eşit işleme tabi tutulması: Kurumsal yönetim azınlık ve yabancı pay sahipleri dahil, bütün pay sahiplerine eşit muamele yapılmasını güvence altına almalıdır. Bütün pay sahipleri, haklarının ihlâli karşısında, yeterli bir telâfi ya da tazminat elde etme fırsatına sahip olmalıdır.

d. Menfaat sahiplerinin hakları: Kurumsal yönetim, menfaat sahiplerinin haklarını (yasal haklar, bilgilenme hakkı gibi) yasalarda belirtildiği şekilde tanımalı, servet ve yeni iş alanları yaratmada şirketler ile menfaat sahipleri arasında etkin bir işbirliğini ve mali olarak güçlü işletmelerin ayakta kalmasını teşvik etmelidir.

e. Kamuyu aydınlatma ve şeffaflık: Kurumsal yönetim, mali durum, performans, mülkiyet ve şirketin idaresi dahil, şirketle ilgili bütün maddi konularda doğru ve zamanında açıklama yapılmasını güvence altına almalıdır.

f. Yönetim kurulunun yapısı ve rolü: Kurumsal yönetim, şirketin stratejik rehberliğini, yönetim kurulu tarafından yönetimin zamanında etkin denetimini, yönetim kurulunun şirkete ve pay sahiplerine karşı hesap verme zorunluluğunu teminat altına almalıdır.

2.7. Basel Komitesi ve Düzenlemeleri

Basel ilkeleri, dünya çapında birçok ülkede uygulanması kabul edilen düzenlemedir. Basel II ilkeleri bankaların kredi, kur, faiz, piyasa ve operasyonel risklerini belli kriterler çerçevesinde hesaplayarak bu riskleri karşılayabilecek minimum özkaynağa sahip olması, denetim otoritelerinin gözden geçirmesi ve kamunun aydınlatılması konularına odaklanmıştır. Basel Komitesi, kamuyu aydınlatma prensiplerini genişleterek, piyasa katılımcılarının bankaların risk yüklenimleri, risk değerlendirme süreçleri ve sermaye yeterlilikleri hakkında daha detaylı bilgi sahibi olabilmelerini sağlamayı amaçlamıştır.¹⁰⁷

Eylül 2010 tarihinde kamuya duyurulan Basel III, Basel II'ye ilave hükümler getiren bir düzenlemedir. Basel III'ün kamuyu aydınlatmayla ilgili olan hedefleri; bankalarda kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının

¹⁰⁷ İbrahim ASLAN, “Basel Kriterleri Ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri”, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/%C4%B0brahim%20ARSLAN/ARSLAN.%20%C4%B0BRAH%C4%B0M.pdf, s. 53 ve 63

geliştirilmesi ile bankaların şeffaflığının ve kamuya bilgi verme yükümlülüklerinin artırılmasıdır.¹⁰⁸

2.8. Diğer Yetkili Kuruluşlar ve Düzenlemeler

2.8.1. Birleşmiş Milletler (United Nations)

Birleşmiş Milletler Muhasebe Standartları Sistemi (United Nations System Accounting Standards-UNSAS), BM Genel Meclisinin talebi çerçevesinde Koordinasyon Yönetim Komitesi (Administrative Committee on Coordination) tarafından oluşturulmuştur. Bu standartların temel amacı; Birleşmiş Milletler Sisteminde genel olarak kabul edilmiş muhasebe ilkelerine dayalı muhasebe ve finansal raporlama çerçevesi oluşturmaktır. Diğer bir amaç ise, organizasyonlar arasındaki muhasebe ve finansal raporlama uygulamalarını geliştirmektir.

Standartlara uyumlu muhasebe ve finansal raporlamalar:¹⁰⁹

- Finansal işlemlerin kapsamlı ve şeffaf uygulama ve açıklamalarını sağlamalı,
- Finansal durumu ve bunun zaman içerisindeki gelişimini değerlendirmeyi sağlamalı,
- Kaynakların hangi gelirlerden sağlanacağını ve nerelerde kullanılacağını belirlemeli,
- Kabul edilmiş bütçe çerçevesinde finansal performansın değerlendirilmesini sağlamalıdır.

Yayınlanan dokümanda organizasyonun kabul ettiği muhasebe standartları Uluslararası Muhasebe Standartları'dır (IASs). Düzenlemenin sonunda IAS'lerin listesi, sunulacak mali tablo formatları (varlık ve yükümlülükler, gelir/gider tablosu, yedeklerdeki değişiklikler, nakit dengesi tabloları, nakit akım tablosu, ödemeler tablosu) bulunmaktadır.

2.8.2. Inter-American Accounting Association (IAA)

Amerika'da 1.100.00 muhasebeciyi temsil eden ulusal bir kuruluştur. IAA'nın amaçları:

¹⁰⁸ BDDK, "Sorularla Basel III", Aralık 2010, s. 1

¹⁰⁹ UN, "United Nations System Accounting Standards" Revision VIII., 2007, s.2

- Muhasebe mesleği için yüksek teknikli ve etik standartlar olmasını sağlamak,
- Mevcut muhasebe uygulamaları ve kavramları hakkında üyelere bilgi sağlamak,
- Üyelerin dünya çapındaki muhasebe gruplarıyla bağ kurmasını teşvik etmek,
- Toplumun sosyal ve ekonomik gelişmelerine üyelerin sağladığı katkılar ile daha iyi hizmet sunmaktır.

2.8.3. Federal Financial Institutions Examination Council (FFIEC)

Kuruluş, finansal kuruluşların federal denetiminde kullanılmak üzere standart ilkeler ile rapor formları tanımlamak ve finansal kuruluşların denetiminde yeknesaklığı sağlamak için tavsiyelerde bulunmak amacıyla kurulmuş bir kuruluştur. FFIEC, finansal kuruluşların gözetimi ve denetimine hizmet amacıyla Uniform Bank Performance Report (UBPR) oluşturmuştur. UBPR, yönetimin ve ekonominin banka bilançoları üzerindeki etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bankaların istikrarını bozabilecek likidite, sermaye yeterliliği, gelirler ve diğer faktörler üzerinde de durmaktadır.

2.8.4. Federation des Experts Comptables Europeens-the Federation of European Accountants (FEE)

FEE Avrupa'daki muhasebe mesleği mensuplarını temsil eden organizasyondur. 32 ülkeden 33 muhasebe uzman kuruluşun üyeliği vardır. Kuruluşun amaçları arasında; Avrupa'da hem kamu hem de özel sektörde muhasebe, yasal denetim ve finansal raporlama uygulama ve düzenlemelerinin uyumu ve liberalizasyonunu artırmak, muhasebe, yasal denetim ve finansal raporlamaya etki edecek gelişmeleri erkenden oluşturmak, bu gelişmeleri üyelere tavsiye etmek, sonuca etkilerini gözlemlemek yer almaktadır.

2.8.5. The Committee of European Banking Supervisors (CEBS)

CEBS, Avrupa Komisyonuna banka denetimi ile ilgili politika ve düzenleme konuları hakkında tavsiyelerde bulunmaktadır. Aynı zamanda, rehber ve tavsiyeler

geliştirerek AB'deki denetim uygulamalarının uyumunu ve işbirliği yapılmasını sağlamaktadır. 2009'dan beri CEBS bankacılık sektörüne ilişkin analizler ve bankacılık sektörünün risk değerlendirme performansları, kırılganlıkları gibi konularda bilgiler sağlamakla görevlendirilmiştir ve AB siyasi kuruluşlarına dönemsel olarak bunları raporlamaktadır. Son yıllarda CEBS, Basel II'ye dayalı olarak çıkarılan Sermaye Yeterliliği Direktifinin uygulanmasına odaklanmıştır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE FİNANS SEKTÖRÜNDE KAMUNUN AYDINLATILMASI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER VE BUNLARIN ULUSLARARASI DÜZENLEMELERLE UYUMU

Türkiye'de finans sektörünün genel ekonomi içerisindeki payına bakıldığında, finansal kuruluşlarının diğer sektör kuruluşlarına kıyasla daha büyük paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Finans sektöründe faaliyet gösteren bankalar, banka dışı mali kuruluşlar ve aracı kuruluşların muhasebe, raporlama ve denetimine ilişkin olarak yapılan düzenlemeler geçmişte farklılıklar arz etmesine rağmen, giderek birbiriyle ve uluslararası standartlarla uyumlu hale gelmeye başlamıştır. Finansal kuruluşların denetim ve gözetim faaliyetlerinin belli otoriteler (BDDK, SPK, Hazine Müsteşarlığı, TCMB) tarafından düzenlenmesi, denetlenmesi ve bu otoriteler arasındaki işbirliğin ve ortak çalışmaların sürdürülmesi ile farklı muhasebe ve raporlama uygulamaları azalmaya devam etmektedir.

Ayrıca, TMSK'nın uluslararası muhasebe ve raporlama standartlarına (IAS, IFRS) birebir uyumlu standartları oluşturarak kullanıma sunması ile kendi muhasebe ve raporlama düzenlemesi olan yetkili otoriteler de kendi düzenleme ve uygulamalarının büyük bölümünün yerine bu standartlara uyumu esas almıştır. Böylece, farklılıklar önemli ölçüde azalmıştır. Ancak, düzenleyici ve denetleyici otoritelerin kendi faaliyet ve amaçları çerçevesinde talep ettikleri bilgilerin tamamen birbirine paralel olmaması nedeniyle işletmeler farklı amaçlar çerçevesinde (vergisel, ticari, denetsel vb.) birden fazla muhasebe ve raporlama sistemi kullanmak zorunda kalmaya devam etmekte ya da tek bir sistem üzerinden üretilen bilgileri ilgili otoritelere sunarken, uygulama ve düzenlemeler arasındaki farklılıklardan kaynaklanan gerekli düzeltmeleri kendileri yaparak bilgileri yeniden uygun formatta oluşturmaktadır.

Türkiye'de kamunun aydınlatılmasına ilişkin olarak düzenleyici ve denetleyici otoritelerin hazırladığı düzenleme ve standartlar önemli ölçüde birbirine paralel olmakla birlikte, zaman zaman bazı konularda farklılıklar görülebilmektedir. Ancak

bu farklılıklar, düzenlemelere konulan yeni hükümler çerçevesinde azaltılmaya çalışılmakta, özel düzenlemesi olan kuruluşların ilgili düzenlemelere uyumlu bir biçimde muhasebe, raporlama ve denetime tabi olduğuna ilişkin hükümler ile mükerrer uygulamalar azaltılmaktadır.

Bunun yanı sıra, işletmelerin vergi düzenlemeleri çerçevesinde kullandıkları muhasebe ve raporlama sistemleri ile sermaye piyasası ve bankacılık mevzuatı gereği kurulan sistemler birbirinden farklıdır. Bu farklılıklar nedeniyle işletmeler farklı otoritelere farklı şekil ve içerikte bilgilerin hazırlanması amacıyla ilave maliyetlere katlanmak zorunda kalmaktadır. Bu durum, henüz tasarı olan ve yasalaşması beklenen yeni Türk Ticaret Kanunu ile tüm kuruluşların uluslararası muhasebe standartları çerçevesinde tek tip muhasebe sistemini kurması ve kullanması ile büyük ölçüde aşılabacaktır.

3.1. Bankacılık Sektöründe Kamunun Aydınlatılması

Türkiye’de finans sektörü 1980’li yıllarda uygulamaya konulan finansal liberalizasyon programı ile önemli bir yapısal değişiklik sürecine girmiştir. Finansal sistemin etkinliğini artırmak amacıyla söz konusu dönemde Türk otoriteleri bankacılık sektörü ve finansal sektörün reformu için yapısal tedbirler almıştır. Örneğin, faiz oranı ve döviz kuru kısıtlamaları kaldırılmış, bankacılık sistemine yeni girişlere izin verilmiş, yabancı bankaların Türkiye’de şube açmaları desteklenmiştir.¹¹⁰ Getirilen yasal ve kurumsal düzenlemeler, Türk finansal sisteminin temel kurumu olan bankaları doğrudan etkilemiş; bu çerçevede bankalar, sistemdeki ağırlıklı paylarını korumakla birlikte, alternatif mali kurum ve piyasaların gündeme gelmesi ile kendilerini yenileme ve değiştirme ihtiyacını her dönemden daha fazla hissetmişlerdir.¹¹¹

Finansal liberalizasyonun getirdiği en önemli değişikliklerden biri, sermaye piyasasının oluşturulması ve geliştirilmesine yönelik düzenlemelerdir. Yeterli kurumsal ve teknik altyapıya sahip ve piyasalarda güven unsurunu yerleştirmiş kuruluş olarak bankaların bu alanda da faaliyet gösterebilmelerinin yasal çerçevesi 1981 tarihli Sermaye Piyasası Kanunu ile oluşturulmuştur. Böylece, Türkiye’de

¹¹⁰ ÇÜRÜK, a.g.e., s.112

¹¹¹ SAYAR, a.g.e., s. 3

finansal aracılık faaliyetlerine ilişkin olarak düzenleyici otoritelerin tercihi bankalar lehine gerçekleşmiş, ancak bu düzenlemeler yapılırken banka dışı aracı kuruluşların da gelişmesine olanak sağlanmıştır.¹¹² Zamanla halka açılan banka sayısı artmaya başlamış ve bankalar bu yolla da fon temin ederek, sermaye piyasasında başka bir açıdan yer almaya başlamıştır. Böylece bankaların hem mevduat sahiplerini hem de yatırımcılarını bilgilendirmesi ihtiyacı gündeme gelmiştir. Ancak mudiler ile bankaya yatırım yapan hissedarların bilgi ihtiyaçları farklılık arz ettiği için bankaların bilgi verme yükümlülüğünün kapsamı daha da genişlemiştir. Bu nedenle düzenleyici otoriteler menfaat sahiplerinin tamamı için gerekli olan kamuyu yeterli aydınlatma mekanizmalarını oluşturma gayreti içerisine girerek, çeşitli düzenlemeler yapmıştır.

Sermaye piyasasının gelişmeye başlaması, halka açık firmaların sayısının artması ile piyasa katılımcıları ve sermaye sahipleri için tam, doğru, karşılaştırılabilir, açık ve güvenilir kısaca şeffaf bilginin zamanında elde edilmesi, düzenli ve verimli bir piyasanın vazgeçilmez bir ögesi olduğu gibi finansal piyasaların disiplini için de daha önemli hale gelmeye başlamıştır.¹¹³ Bu çerçevede, tüm bankalar ve özellikle halka açık bankalar kamuyu aydınlatma düzenlemelerine tabi tutulmuşlardır. Söz konusu düzenlemeler, bankaların finansal risklerinin değerlendirilmesine yönelik olmaktan ziyade, banka yöneticilerinin ve para piyasası politikalarının ihtiyaçlarını gidermek amacıyla yapılmış, ancak bu düzenlemeler zaman içerisinde piyasaların işleyişine de katkı sağlamıştır.¹¹⁴

2001 yılından önce bankalara ilişkin düzenleme ve denetleme görevi T.C. Merkez Bankası (TCMB) ve T.C Hazine Müsteşarlığı tarafından yürütülmekteydi. Halka açık bankalara ilişkin düzenleme ve denetleme yetkisi ise SPK tarafından kullanılmaktaydı. 2001 yılında Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu'nun (BDDK) kurulması ile bankalara ilişkin düzenleme ve denetleme yetkisi büyük ölçüde el değiştirmiş, ayrıca 5411 sayılı Kanun ile sigortacılık ve aracı kuruluşlar

¹¹² a.k., s. 3

¹¹³ Yıldız AKBULUT, "Sermaye Piyasasının Gelişmesinde Muhasebe Bilgilerinin Önemi", **Mevzuat Dergisi**, Mayıs 2001, Sayı: 41

¹¹⁴ SAYAR, a.g.e., s. 30

dışındaki tüm banka dışı mali kuruluşlara ilişkin düzenleme ve denetleme yetkisi BDDK'ya verilmiştir.

İşletmelerin farklı otoritelerin farklı düzenlemeleri çerçevesinde kamuyu mükerrer bir biçimde aydınlatmasının önüne geçilmesini teminen, bazı düzenlemelerde konuya ilişkin özel hükümlere yer verilmiştir. SPK'nın Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ'in 52 nci maddesinde, ortaklıklar ve aracı kurumlar tarafından, varsa kendi özel mevzuatına göre belirlenmiş şekil ve esaslar çerçevesinde mali tablo ve raporların düzenlenmesi ve yayımlanmasının söz konusu Tebliğ'de öngörülen düzenleme ve ilân yükümlülüklerinin yerine getirilmesi hükmünde olduğu belirtilerek, finans sektöründe faaliyet gösteren ve halka açık olan birçok kuruluşun kamuyu aydınlatma konusunda tek bir düzenlemeye tabi olması sağlanmıştır.

3.2. Banka Dışı Finansal Kuruluşlara İlişkin Kamunun Aydınlatılması

Türkiye'de faaliyet gösteren banka dışı finansal kuruluşlar; faktoring şirketleri, ipotek finansmanı kuruluşları, yatırım ortaklıkları, kredi kartı kuruluşları, sigorta şirketleri, finansal kiralama şirketleri, varlık yönetim şirketleri, fonlar, finansman şirketleri, finansal holdingler ve aracı kuruluşlardır.

Mevcut uygulamada bu kuruluşları düzenleme ve denetleme yetkisi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun, Sermaye Piyasası Kurulu'nun ve Hazine Müsteşarlığı'nın elindedir. TCMB'nin finans sektöründe faaliyette bulunan kuruluşlara ilişkin düzenleme ve denetleme görevi önemli ölçüde azalmış olmasına rağmen, para piyasalarında yürüttüğü faaliyetler, para politikalarına ilişkin kullandığı araçlar vasıtasıyla finans sektörünün üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaya devam ettiği söylenebilir.

Sigorta şirketleri ve aracı kuruluşlar dışında kalan mali kuruluşlar kamuyu aydınlatma konusunda BDDK'nın düzenlemelerine, düzenlenmemiş konularda SPK düzenlemelerine; sigorta şirketleri halka açık olup olmadığına bağlı olarak Hazine Müsteşarlığı ve SPK düzenlemelerine, aracı kuruluşlar ise sadece SPK düzenlemelerine tabidir.

3.3. BDDK Düzenlemeleri

3.3.1. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu¹¹⁵

4389 sayılı Bankacılık Kanunu'ndan sonra 2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda, önceki düzenlemeye göre kamunun aydınlatılmasına ilişkin olarak ilave birçok hükme yer verilmiştir.

Kanun'un amaçları arasında kamuyu aydınlatmaya ilişkin olarak yer verilen hususlar aşağıda sıralanmıştır.¹¹⁶

- a) Finansal piyasaların etkin, düzenli ve şeffaf bir yapıya kavuşturulması, böylece finansal hizmetlerden yararlanan bireysel müşterilerin haklarının gözetilmesi,
- b) Kurumsal yönetim ilkeleri hayata geçirilerek iyi yönetimin ve kamuyu aydınlatmanın, şeffaflığın hâkim kılınması,
- c) Finansal sistemin tarafları arasında şeffaflık ve eşitlik gibi genel ilkelerin gözetilmesi, piyasalarda güven ve istikrarın yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılması,
- d) Kurumun ilgili merciler ile bilgi paylaşımının belirli esaslar üzerine inşa edilmesi.

5411 sayılı Kanun ve ilgili diğer düzenlemeler çerçevesinde, bankaların muhasebe ve raporlama sistemlerini uluslararası standartları esas alarak, tüm işlemleri gerçek mahiyetlerine göre muhasebeleştirerek, finansal raporlarını bilgi edinme ihtiyacını karşılayabilecek biçim ve içerikte, anlaşılır, güvenilir, karşılaştırılabilir, denetime, analize ve yorumlamaya elverişli, zamanında ve doğru şekilde düzenlemeleri gerekmektedir. Ayrıca, bankaların kamuyu aydınlatma ilkesi çerçevesinde sundukları bilgilerin güvenilirliğini artırmaları amacıyla bireysel ve konsolide finansal tablo ve raporlamalarını dış denetimden geçirmesi, bu bilgileri ilgili mercilere iletmesi ve ilan etmesi zorunlu tutulmuştur.

Bunların yanı sıra; bankalara faaliyet izni verilmesi, faaliyet izninin iptal edilmesi, sınırlandırılması, ana sözleşmede değişiklik yapılması, sermaye artırması, banka birleşme, bölünme, devir, hisse değişimi ve fona devri gibi hususların Resmi

¹¹⁵ 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı RG'de yayımlanmış, en son 5766 sayılı Kanun ile değiştirilmiş hali

¹¹⁶ www.baskent.edu.tr/~alguner/turkbankaciliksektoru.doc

Gazetede, Ticaret Sicil Gazetesi'nde ya da yerel gazetelerde ilan edilmesi ve diğer basın yayın organlarında duyurulması ile kamunun bankalara ilişkin önemli konularda bilgilendirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Kanun'un kurumsal yönetim hükümleri; yönetim (kurumsal yönetim ilkeleri, yönetim kurulu, denetim komitesi, yöneticiler), iç sistemler (iç kontrol, risk yönetimi, iç denetim), yetkili kuruluşlar (bağımsız denetim kuruluşları, değerlendirme ve derecelendirme kuruluşları, destek hizmeti kuruluşları) ve finansal raporlama ile ilgili düzenlemeleri içermektedir.¹¹⁷

Kanun'da kurumsal yönetim ilkesi çerçevesinde Kurumun kendi faaliyetlerine ilişkin olarak kamuyu aydınlatma zorunluluğuna da yer verilmiştir. Bu çerçevede, BDDK'nın kendi faaliyet sonuçlarını kurumsal yönetim anlayışı, şeffaflık ve hesap verebilirlik esasları çerçevesinde kamuya sunması gerekmektedir.

Öte yandan, Kurumun düzenleyici ve denetleyici kararlarının, sektörün toplulaştırılmış bilgilerinin kullanılarak hazırlandığı bilgilerin, Kurul tarafından yapılan düzenlemelerin, bağımsız denetim, derecelendirme ve değerlendirme şirketlerine verilen izinlerin, bu kuruluşların yetkilerinin kaldırılmasının ilan edilmesi, haftalık bültenler veya raporlar aracılığıyla kamuoyunun bilgisine sunulması da kamunu yeterince bilgilendirilmesi amacıyla Kanun'da yer verilen hükümlerdendir.

3.3.2. Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik¹¹⁸

Bu Yönetmelik ile bankaların muhasebe ve raporlama sisteminde şeffaflık ve tekdüzenin sağlanması, işlemlerin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, işletme faaliyetlerinin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, bankaların bireysel ve konsolide bazda mali durumları, mali performansları ile yönetimin etkinliği hakkında bilgileri içeren finansal tablolarının zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması ve yayımlanması ile

¹¹⁷ Ali Kamil UZUN, "Yeni Bankacılık Kanunu ve Kurumsal Yönetim", s. 1

¹¹⁸ 1 Kasım 2006 tarihli ve 26333 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 21 Aralık 2008 tarih ve 27087 sayılı RG'de yayımlanan Yönetmelik ile değiştirilmiş hali

kamunun belli usul ve esaslar çerçevesinde bilgilendirilmesinin çerçevesi oluşturulmuştur.

Bankaların, Yönetmelik'te sayılan finansal tablolar ile raporları, diğer açıklayıcı notları ve finansal tabloları, denetimden geçmiş yıl sonu ve ara dönem bireysel ve konsolide finansal raporları belirlenen süreler içerisinde Kurum'a ve kendi internet sayfalarında yayımlanmak üzere kuruluş birliklerine (Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği) elektronik ortamda ve matbu olarak iletmesi, ayrıca bunların Ticaret Sicili Gazetesinde ilan edilmesi ve kendi internet sitelerinde en az 5 yıl süreyle yayımlaması gerekmektedir.

Bankalar, ara dönem faaliyet raporlarında bankanın ve konsolide ettiği ortaklıkların ilgili ara dönem itibarıyla finansal durumu ve performansı, bunları etkileyen önemli olaylar ve işlemlere, ilgili ara dönem sonrasına ilişkin beklentiler hakkında değerlendirmelere yer vermelidir. Ayrıca, hazırlanan yıllık faaliyet raporunda yer alan finansal tablolardaki rakamsal bilgileri içeren açıklamalar dışındaki bilgiler ile ilgili değişiklikler ve varsa bunların banka ve konsolide ettiği ortaklıkların ilgili ara dönemdeki finansal durumuna etkilerini de açıklamalıdır.

3.3.3. Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğ¹¹⁹

Bu Tebliğ ile bankaların Türkiye Muhasebe Standartlarını uygulayarak düzenleyecekleri bireysel ve konsolide mali tablo biçim ve içerikleri ile bankaların kamuyu aydınlatma yükümlülüklerine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Tebliğ'de, kamuya sunulacak finansal raporlarda yer alacak hususların neler olduğuna yer verilmiş, Tebliğ ekinde yer alan format haricinde ilave açıklama ve dipnot oluşturulması imkânı da bankalara tanınmıştır. Ayrıca, kamuya açıklanacak finansal tablolar ile bunlara ilişkin açıklama ve dipnotların doğru anlaşılabilir olması için Yönetmelik çerçevesinde talep edilen bilgilerin açıkça ve karşılaştırılabilir biçimde sunulması zorunlu tutulmuştur.

¹¹⁹ 10 Şubat 2007 tarihli ve 26430 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 2 Nisan 2009 tarihli ve 27188 sayılı RG'de yayımlanan Tebliğ ile değiştirilmiş hali

3.3.4. Bankalarca Yıllık Faaliyet Raporunun Hazırlanmasına ve Yayınlanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik¹²⁰

Bu Yönetmelik ile banka ortakları, mudiler ve diğer menfaat sahiplerinin bilgilendirilmesini sağlamak amacıyla bankaların kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde hazırlamaları gereken yıllık faaliyet raporunun içeriğine ve yayınlanmasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Bağımsız denetçi tarafından denetlenen yıllık faaliyet raporlarının kamunun bilgilendirilmesi amacıyla, belirlenen süreler içerisinde yayınlanması zorunlu tutulmuştur.

3.3.5. Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik¹²¹

Bu Yönetmelik'te bankaların kurumsal yönetimlerine ilişkin yapı ve süreçler ile bunlara ilişkin ilkeler düzenlenmiştir. Yönetmeliğin, kurumsal yönetim ilkelerinden biri olan şeffaflık kavramına ilişkin kısmında, banka tarafından pay sahipleri, mudiler, piyasa katılımcıları ve kamuoyunun bankanın yapısı ve amaçları hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmalarının sağlanması hususuna değinilmektedir. Ayrıca, kamuya sunulan bilgilerin ilgili kişi ve kurumların karar vermelerine yardımcı olacak şekilde, zamanında, doğru, tam, anlaşılır, tarafsız, kolay erişilebilir ve eşit bir şekilde sunulmasından bahsedilmektedir. Bu Yönetmelik ile Kanun'da tanımlanan ana ortaklıkların da kurumsal yönetim anlayışı çerçevesinde konsolide finansal tabloları hazırlayarak kamuoyunu bilgilendirmesi zorunlu tutulmuştur.

3.3.6. Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik¹²²

Bu Yönetmelik ile bankaların muhasebe ve finansal raporlama sisteminden sağlanan bilgilerin güvence altına alınmasını sağlamak amacıyla kurulması gereken iç sistemlere ilişkin sorumluluk banka yönetim kuruluna verilmiştir. İç kontrol sisteminin amacı, bankanın varlıklarının korunmasını, faaliyetlerin etkin ve verimli bir şekilde Kanun'a ve ilgili diğer mevzuata, banka içi politika ve kurallara ve bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve finansal raporlama sisteminin güvenilirliğini, bütünlüğünü ve bilgilerin zamanında elde

¹²⁰ 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı RG'de yayımlanmış hali

¹²¹ 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı RG'de yayımlanmış hali

¹²² 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 1 Haziran 2010 tarih ve 27598 sayılı RG'de yayımlanan Yönetmelik ile değiştirilmiş hali

edilebilirliğini sağlamaktır. Bu kapsamda gerçekleştirilecek kontrollerde, finansal bilgileri kullanarak karar alan kişilerin kararlarını olumsuz etkileyecek eksiklik ve hataların azaltılmaya çalışılması için gerekli sistemlerin kurulup kurulmadığının tespit edilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılmasının sağlanması gerekmektedir.

3.3.7. Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ ile Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ¹²³

Bu Tebliğ'lerin amacı; bankalar için muhasebeleştirme ve finansal raporlama açısından tekdüzenin sağlanması, tek tip bilanço ve gelir tablosunun doğrudan elde edilmesinin, denetim ve gözetim için gerekli olan bilgilerin doğrulanabilir ve denetlenebilir bir şekilde doğrudan ve sağlıklı olarak elde edilmesinin, ekonominin izlenmesi ve yönlendirilmesi için yetkili mercilerin ihtiyaç duyduğu bilgilerle, diğer istatistikî bilgilere doğrudan ulaşılmasının, finansal analiz, risk analizi, verimlilik analizi gibi çeşitli analiz ve yorumlar için ihtiyaç duyulan bilgilerin standart bir şekilde elde edilmesinin sağlanmasıdır.

Kamunun doğru ve yeterli bilgilendirilebilmesi için iyi bir muhasebe sisteminin kurulmasının öneminden daha önce bahsetmiştik. Bu Tebliğler çerçevesinde kurulacak iyi bir muhasebe sistemi ile kamunun sağlıklı ve yeterli bir biçimde aydınlatılması için gerekli olan mali tablo ve raporların oluşturulmasını sağlamak mümkün olabilecektir.

3.3.8. Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik¹²⁴

Kamunun bilgilendirilmesinde güvenilirliği sağlamanın en önemli koşullarından biri de mali tablo ve raporların bağımsız ve tarafsız denetçiler tarafından denetlenmesidir. Bankaların mali tablolarının denetimine ilişkin olarak yürürlüğe giren bu Yönetmelik ile bankaların hesap ve kayıt düzeni ile finansal tablolarının doğruluğunu, güvenilirliğini, bankacılık düzenlemelerine uygunluk derecesini belirleyerek rapora bağlama işini yapan denetçilerin faaliyetleri,

¹²³ 26.01.2007 tarih ve 26415 sayılı mükerrer RG'de yayımlanmış, en son 11 Aralık 2009 tarihli ve 27429 sayılı RG'de yayımlanan Tebliğ ile değiştirilmiş hali

¹²⁴ 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı RG'de yayımlanmış hali

yetkilendirilmesi ve yetkilerinin kaldırılmasına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Bu Yönetmelik çerçevesinde yapılan bağımsız denetim ile karar vericilerin kararlarını etkileyebilecek düzeyde öneme sahip hususların tespit edilerek kamunun bilgisine sunulması ve bankanın kendi iç sisteminden sağlanan bilgilerin güvenilirliğinin sağlanması mümkün olmaktadır.

Yönetmelik'te, yetkili denetim kuruluşlarının ve bağımsız denetçilerin faaliyetlerini yürütürken gösterecekleri mesleki özen ve titizlik ile bağımsızlıklarına, doğruluk ve tarafsızlıklarına, gizliliğe, mesleki şüphecilığe, mesleki itibarın zedelenmemesine ve mesleki yeterliliğin kazanılması ve korunmasına dikkat etmesi gerektiğine değinilmektedir.

Yönetmeliğe göre, Kurumun bağımsız denetim kuruluşlarının yetkilendirilmesi, yetkisinin geçici olarak kaldırılması veya sürekli olarak iptali, denetçilerin hangi bankaları denetleyeceklerine ilişkin bilgileri Kurumun internet sayfası aracılığıyla duyurması, böylece kamuyu bilgilendirmesi gerekmektedir.

3.3.9. BDDK'nın Diğer Düzenlemeleri

Bankaların Konsolide Finansal Tablolarının Düzenlenmesine İlişkin Tebliğ¹²⁵ ile ana ortaklık bankaların finansal durumu ve faaliyet sonuçları hakkında bir bütün olarak bilgi edinilebilmesini sağlamak amacıyla hazırlanacak konsolide finansal tablolara ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Bu Tebliğ çerçevesinde, bankaların grup risklerinin daha net bir şekilde sunulması ve dolayısıyla menfaat sahiplerinin daha iyi bir biçimde aydınlatılması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bankaların İzne Tabi İşlemleri İle Dolaylı Pay Sahipliğine İlişkin Yönetmelik¹²⁶ ise bankaların kuruluşuna, şube açmasına ve faaliyet izinlerinin verilmesine ilişkin Kurul kararların Resmî Gazete ve Kurumun haftalık bülteni aracılığıyla duyurulması, sermaye artırımları nedeniyle ana sözleşme değişikliği yapılması gibi durumların Ticaret Siciline tescil edilmesi yoluyla kamunun bilgilendirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

¹²⁵ 8 Kasım 2006 tarihli ve 26340 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 3 Aralık 2008 tarihli ve 27073 sayılı RG'de yayımlanan Tebliğ ile değiştirilmiş hali

¹²⁶ 1 Kasım 2006 tarih ve 2633 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 23 Ocak 2009 tarih ve 27119 sayılı RG'de yayımlanan Yönetmelik ile değiştirilmiş hali

Kamunun bilgilendirilmesine ilişkin hükümler içeren bir diğer düzenleme ise Bankaların Birleşme, Devir, Bölünme ve Hisse Değişimi Hakkında Yönetmelik'tir¹²⁷. Bu Yönetmelik uyarınca; birleşme, devir ya da bölünme suretiyle oluşan yeni banka ya da bankalara verilen faaliyet izinlerinin Resmî Gazete'de yayımlanması, ana sözleşme ve yeni bankanın kuruluşunun Ticaret Sicil Memurluklarına tescili ve ilan olunması, birleşmeye katılan, devredilen bankaların ve finansal kuruluşların tüzel kişiliklerinin sona ermesi halinde kayıtların Ticaret Sicilinden silinmesi işlemlerinin yerine getirilmesi sağlanmaya çalışılarak kamunun bu konularda yeterince ve doğru bir biçimde bilgilendirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu¹²⁸ ile ilgili kuruluşlara verilen faaliyet izinlerine ilişkin kararlar ile verilmiş olan izinlerin iptaline ilişkin gerekçeli kararların Resmî Gazetede yayımlanması zorunlu tutulmuştur. Kanuna göre, kart çıkaran kuruluşların faaliyetlerine ilişkin olarak yayımlanmak üzere bazı bilgilerin (örneğin, kredi kartlarına uyguladıkları faiz, gecikme faizi, yıllık ücret ve her türlü komisyon oranları ile istenilen diğer bilgiler) Kuruma gönderilmesi zorunlu tutulmuştur. Kurum bu bilgilerin bazılarını kamuyu bilgilendirmek amacıyla kendi internet sayfasında yayınlamaktadır. Ayrıca, Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmelik¹²⁹ çerçevesinde bilgi alışverişi ile takas ve mahsuplaşma kuruluşlarının ilgili düzenlemeler çerçevesinde belli dönemler itibariyle hazırlayacakları finansal raporları ile yılsonunda hazırlayacakları faaliyet raporunu bağımsız denetimden geçirerek yayımlaması gerekmektedir.

Yukarıda sayılan düzenlemelerin yanı sıra, Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Banka Bilgi Sistemleri ve Bankacılık Süreçlerinin Denetimi Hakkında Yönetmelik¹³⁰ kapsamında denetim yapma yetkisi olan, denetim yetkisi kaldırılan kuruluşların unvanlarının Kurum internet sitesi aracılığıyla duyurulması; Bankalarda Bilgi Sistemleri Yönetiminde Esas Alınacak

¹²⁷ 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı RG'de yayımlanmış hali

¹²⁸ 1 Mart 2006 tarih ve 26095 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 7 Temmuz 2009 tarih ve 27281 sayılı RG'de yayımlanan Kanun değişikliği ile değiştirilmiş hali

¹²⁹ 10 Mart 2007 tarih ve 26458 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 1 Ağustos 2009 tarih ve 27306 sayılı RG'de yayımlanan Yönetmelik ile değiştirilmiş hali

¹³⁰ 13 Ocak 2010 tarih ve 27461 sayılı RG'de yayımlanmış hali

İkelere İlişkin Tebliğ¹³¹ çerçevesinde, Banka tarafından sunulan elektronik bankacılık/alternatif dağıtım kanalları (internet, telefon, televizyon, WAP/GPRS, Kiosk, ATM vb.) hizmetlerinden yararlanacak müşterilerin; hizmetlere ilişkin şartlar, riskler ve istisnaî durumlarla ilgili olarak açık bir şekilde bilgilendirilmesi gerekmektedir.

BDDK'nın görev ve yetki alanında yer alan banka dışı mali kuruluşlara ilişkin olarak yürürlükte olan düzenlemelerde (örneğin, "Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik", "Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik", "Finansal Holding Şirketlerine İlişkin Yönetmelik") ise söz konusu kuruluşların, Kurul tarafından uluslararası standartlar göz önünde bulundurularak belirlenecek usûl ve esaslara uygun olarak muhasebe sistemlerinde tekdüzeni uygulaması; tüm işlemlerini gerçek mahiyetlerine uygun surette muhasebeleştirilmesi; bireysel ve konsolide finansal raporlarını bilgi edinme ihtiyacını karşılayabilecek biçim ve içerikte, anlaşılır, güvenilir ve karşılaştırılabilir, denetime, analize ve yorumlamaya elverişli, zamanında ve doğru şekilde düzenlemesi, hazırlanan bu rapor ve tabloların bağımsız denetçiler tarafından denetlenerek kamunun bilgisine sunulması zorunlu tutulmuştur.

3.4. T.C. Başbakanlık Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Düzenlemeleri

3.4.1. 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu¹³²

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun konu ve amaç maddesinde sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasının, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasının düzenlenmesi ve denetlenmesinden bahsedilerek, bu amaçlar doğrultusunda kamunun aydınlatılmasının önemine vurgu yapılmaktadır.

Kanun uyarınca; işletmelerin sermaye piyasası araçlarının halka arzında izahname hazırlaması, kurul tarafından kayda alınmasından sonra izahnamenin

¹³¹ 14 Eylül 2007 tarih ve 26643 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 1 Haziran 2010 tarih ve 27598 sayılı RG'de yayımlanan Tebliğ ile değiştirilmiş hali

¹³² 30/7/1981 tarihli ve 17416 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 23/1/2008 tarih ve 5728 sayılı "Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile değiştirilmiş hali

ticaret siciline tescil ve ilanı ile halkın sermaye piyasası araçlarını satın almaya davetini sirküler ile duyurması gerekmektedir. Söz konusu reklam ve ilanların gerçeğe uygun olmaması halinde, kamunun yanlış bilgilendirilmesini önlemek amacıyla Kurul tarafından reklamlar yasaklanabilmektedir. İzahname ve sirkülerde yer alan bilgilerin gerçeği dürüst bir biçimde yansıtmasından ihraççı sorumlu tutulmaktadır. Ancak, izahname ve sirkülerin aracı kuruluşlar ile ihraççılar tarafından müştereken imzalanması gerekmektedir.

Kanun çerçevesinde, ihraççılar ve sermaye piyasası kurumları Kurulca istenecek ve kamuya açıklanacak mali tablo, rapor ve bilgileri (konsolide olanlar dahil) belirlenen şekil ve esaslara, genel kabul görmüş muhasebe kavram, ilke ve standartlarına uyarak düzenlemekle yükümlüdür. Ayrıca söz konusu tablolardan Kurulca belirlenenlerin bağımsız denetleme kuruluşlarına, bilgilerin doğruluk ve gerçeği dürüst bir biçimde yansıtma ilkesine uygunluğu bakımından incelenilerek bir rapor alınması ve kamuya duyurulması gerekmektedir.

Öte yandan, Kanun'un kamunun aydınlatılmasında özel durumlara ilişkin hususları düzenleyen 16 ncı maddesinde, belli durumların ortaya çıkması halinde küçük pay sahiplerinin korunması ve kamunun aydınlatılmasını sağlamak amacıyla yapılacak bilgilendirmelere ilişkin düzenlemeler yapılacağı belirtilmektedir. Bu çerçevede, özel durumların açıklanmasına ilişkin olarak Seri:VII, No:54 ve Seri: VIII, No: 57 düzenlemeler yürürlüğe girmiştir.

Kanun'da Kurulun görev ve yetkilerinin belirlendiği 22 nci maddenin (e) bendinde; kamunun zamanında yeterli ve doğru olarak aydınlatılmasını sağlamak amacıyla, Kurula genel ve özel nitelikte kararlar alması ve her türlü mali tablo ve raporlar ile bunların bağımsız denetimlerinin, sermaye piyasası araçlarının halka arzında yayımlanacak izahname ve sirkülerin ve araçların değerini etkileyebilecek önemli bilgilerin kapsamının, standartlarının ve ilan esaslarının tespit edilmesi ve bu konularda tebliğler yayımlama yetkisi verilmiştir.

Ayrıca, kamunun doğru ve yeterli düzeyde bilgilenmesi ve piyasanın etkin ve istikrarlı bir şekilde işleyişinin sağlanması amacıyla Kurul'a

- Sermaye piyasasını ilgilendiren her türlü iletişim araçları ile yapılan yayın, duyuru ve reklamların izlenmesi ve bunlardan yanıltıcı olduğu tespit edilenlerin yasaklanması ve gereği yapılmak üzere ilgili kuruluşlara bildirilmesi,
- Mali tablo ve raporlar ile diğer belgelerin incelenmesi,
- Gerekli görülen hususlar hakkında ihraççı ve kurum denetçilerinden veya bağımsız denetçilerden ayrıca rapor isteyebilmesi, elde ettiği sonuçları değerlendirerek Kanun'da belirtilen gerekli tedbirlerin alınmasına ilişkin görev ve yetkiler verilmiştir.

Kanun'da Kurulun kamuyu bilgilendirme görevine ilişkin olarak, Kurulun özel nitelikli kararlarından kamuoyunu ilgilendirenlerin Kurulun haftalık bülteni ile ilgili kişi ve kuruluşlara duyurmasından bahsedilmektedir. Ayrıca, Kurulun mevzuat uyarınca açıklanması gerekirken açıklanmamış bilgileri ve mevzuata aykırılıkları tespit etmesi halinde, bu hususları kamuoyuna duyurması gerekmektedir.

Kanun'da, içeriden öğrenenlerin ticareti kavramına yer verilerek, bu kişilerin fiillerinden dolayı ne şekilde cezalandırılacağı açıklanmıştır. Ayrıca, Kurul veya Kurul tarafından görevlendirilenlerce istenecek bilgilerin verilmemesi, eksik veya gerçeğe aykırı olarak verilmesi; defter ve belgelerin ibraz edilmemesi, saklanması, yok edilmesi, defter ve kayıt tutulmaması ve gerçeğe aykırı defter ve kayıt tutulması, muhasebe hilesi yapılması ya da gerçeğe aykırı bağımsız denetleme raporu düzenlenmesi ile düzenlenmesinin sağlanması hallerinde ilgili kişi ve kuruluşların cezalandırılacağı ifade edilerek ilgili kuruluşların muhasebe ve raporlama sistemlerinin sağlıklı olması ve güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Uluslararası muhasebe ve raporlama standartlarına uyum çalışmaları için atılmış en önemli adımlardan biri olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun (TMSK) kuruluşuna ilişkin Kanun'un Ek 1 nci maddesinde; denetlenmiş finansal tabloların sunumunda, finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararı için uygulanacak ulusal

muhasebe standartlarını saptayıp, yayınlayacak yapının kurulmasının dayanağı oluşturulmuştur.

3.4.2. Sermaye Piyasası Kanununa Tabi Ortaklık ve Kuruluşların Mali Tablo ve Rapor Düzenleme, Kamuya Duyurma ve Bağımsız Denetleme Yükümlülüklerinin Belirlenmesine İlişkin Genel Açıklama Tebliği (Seri: XII, No: 1) ¹³³

Bu Tebliğ ile Sermaye Piyasası Kanunu kapsamındaki kuruluşlara ilişkin çeşitli tebliğlerle belirlenen mali tablo ve rapor düzenleme, bağımsız denetim yaptırma ve kamuya duyurma yükümlülükleri tek bir düzenlemede toplanmıştır.

Tebliğ’de, işletmelerin kamuya açıklamak üzere hazırlayacakları yıllık ve ara dönem mali tablo ve raporların Kurul’ca belirlenen standart ilke ve formlara uygun, tutarlı, karşılaştırmalı olarak hazırlanması ve bunların yayımlanmasına ilişkin ortak hükümler yer almaktadır. Mali tablo ve raporların söz konusu standartlara ve düzenlemelere aykırı olması halinde, bunların yayımlanması yasaklanarak kamunun yanlış bilgilendirilmesi de engellenmeye çalışılmaktadır. Belli kuruluşlara yıllık bilanço ve gelir tablolarının yanı sıra ek mali tablo düzenleme yükümlülüğü de Tebliğ ile getirilmiştir. Bağımsız denetimden geçmeden mali tablo ve raporların yayımlanması halinde, bu durumun açıklanması zorunlu tutularak menfaat sahiplerinin yanıltılmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Tebliğ’in 4 üncü maddesinde Kanun’a tabi ortaklıklar, aracı kurumlar, menkul kıymet yatırım ortaklıkları ve menkul kıymet yatırım fonlarınca kamuya açıklanmak üzere düzenlenecek yıllık ve ara dönem mali tablolar için bağımsız denetim yaptırılmasında uyulacak esaslara yer verilmiştir.

Tebliğ uyarınca yıllık mali tablo ve rapor hazırlama ve denetiminin yapılmasını sağlama yükümlülüğü olanlar;

- Hisse senetleri borsada işlem gören ortaklıklar,
- Hisse senetleri borsada işlem görmeyen kayıtlı sermaye sistemindeki ortaklıklar,

¹³³18/2/1992 tarihli ve 21146 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış hali

- Hisse senetleri borsada işlem görmeyen ve kayıtlı sermaye sistemi dışında hisse senetleri halka arz olunan veya arz olunmuş sayılan ortaklıklar,
- Borçlanma senetlerini halka arz etmeleri nedeniyle Kanun'a tabi ortaklıklar,
- Sermaye artırımını veya mevcut payların ortaklarca halka satışı yoluyla hisse senetleri ilk kez halka arz olunacak ortaklıklar,
- Borçlanma senedi ihraç etmek isteyen Kanun kapsamı dışındaki ortaklıklar,
- Aracı kurumlar,
- Bankalar,
- Menkul kıymet yatırım fonları,
- Menkul kıymet yatırım ortaklıklarıdır.

Tebliğ çerçevesinde hazırlanacak mali tablo ve raporların hangi düzenlemeye tabi olarak hazırlanacakları, denetimi, ilanı ve Kurula iletilmesi hususları EK-3'te özetlenmiştir.

3.4.3. Aracı Kuruluşların Kamuyu Aydınlatma Esaslarına İlişkin Tebliğ (Seri: V, No: 77)¹³⁴

Tebliğ'in amacı, aracı kuruluşlar (bankalar dahil) tarafından düzenlenecek olan Kamuyu Aydınlatma Formu ile yatırımcıların, faaliyetlerini sürdüren aracı kuruluşların hukuki ve mali durumları hakkında bilgilendirilmesini sağlamaktır. Bu formların bankalar ve aracı kurumlar tarafından belli süreler içinde, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) ve Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliğinin (TSPAKB) internet sitesinde yayımlanmak üzere TSPAKB'ye iletilmesi gerekmektedir. Bu formların tam, doğru, yeterli ve güncel bilgiler içermesinden aracı kuruluşun yönetim kurulu sorumlu tutulmuştur.

¹³⁴ 30/1/2004 tarihli ve 25362 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 14/10/2008 tarihli ve 27024 sayılı RG'de yayımlanan Tebliğ ile değiştirilmiş hali

3.4.4. Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 1)¹³⁵

Bu Tebliğ ile Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi ortaklıklar ve aracı kurumlarca düzenlenecek mali tablo ve raporlar ile bunların hazırlanması ve ilgililere sunulmasına ilişkin ilke ve kurallar belirlenmiştir.

Tebliğ'de muhasebenin temel kavramlarına (en önemlileri tam açıklama, sosyal sorumluluk, tarafsızlık), muhasebe ilkelerine (Kurul muhasebe standartları hazırlar, düzenlenmemiş konularda genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyulur), mali tablolara ilişkin uygulama standartlarına, mali tablolara ve raporlara ilişkin uyulması gereken şekil ve esaslara yer verilmiştir.

Tebliğ'e göre;

- Mali tablolar, bu tablolardan yararlanan kişi ve kuruluşların karar vermelerine yardımcı olacak ölçüde, yeterli, açık ve anlaşılır olmalı, gelecekte gerçekleşmesi muhtemel olayları içermeli,
- Muhasebe işlemlerinin yürütülmesinde ve mali tabloların hazırlanmasında, seçilen muhasebe ilkelerine ve yayımlanmış olan muhasebe standartlarına uygun olmalı,
- Muhasebe uygulamaları, toplumu oluşturan kişi ve kurumların sosyal sorumluluk bilinci ile aydınlatılması amacı çerçevesinde ve kamuyu aydınlatma ilkesi doğrultusunda yapılmalı,
- İşletme ve muhasebe birimleri yöneticilerinin temel sorumluluğu, bu bilgileri gerçeğe uygun ve doğru olarak hazırlamak ve ilgililerin kullanımına sunmaktır.
- Bu hususlar, işletmelerin sosyal sorumluluk ilkesine uymaları ve kamuyu aydınlatmaları konusunda dikkat etmeleri gereken hususlardır.
- “Satışların Maliyeti Tablosu”, “Kâr Dağıtım Tablosu”, “Fon Akım Tablosu” ve “Nakit Akım Tablosu” Tebliğ'deki esaslara ve ekindeki açıklamalar ile belirlenen tiplere uygun olarak hazırlanmalıdır.

¹³⁵ 29/1/1989 tarihli ve 20064 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 8/3/2008 tarihli ve 26810 sayılı RG'de yayımlanan Tebliğ ile değiştirilmiş hali

Ayrıca, bilanço tarihinden sonra ortaya çıkan hususların gerekli açıklamalar yapılarak yayımlanacak mali tablolarla birlikte açıklanması gerekmektedir.

Mali tablolar, raporlar ve denetim raporları kamuya duyurulmak üzere belli süreler içinde borsaya ve Kurula gönderilmeli, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde yayınlanmalıdır. Menkul kıymetleri borsada işlem görmeyen ortaklıkların mali tabloları ise, yerel gazetelerde ya da mali tablo kullanıcıları tarafından kolaylıkla ulaşılabilecek şekilde kendi internet sitelerinde yayımlanmalıdır.

Tebliğ'in 52 nci maddesinde, ortaklıklar ve aracı kurumlar tarafından, varsa kendi özel mevzuatına göre belirlenmiş şekil ve esaslar çerçevesinde mali tablo ve raporların düzenlenmesi ve yayımlanmasının, bu Tebliğ'de öngörülen düzenleme ve ilân yükümlülüklerinin yerine getirilmesi hükmünde olduğu, bu durumların ilgili düzenlemelere uygun olmaması halinde bu durumun Tebliğ'e aykırılık olacağı belirtilmektedir. Ayrıca, hazırlanan mali tabloların dipnotlarında, tabloların hazırlanmasında uygulanan muhasebe standartlarının sermaye piyasası mevzuatında belirlenen muhasebe standartlarından farklı olması halinde bu farklılıkların mali tablolara olan etkileri ayrıntılı olarak açıklanmalıdır.

Tebliğ'in "Açıklık" başlıklı 54 üncü maddesine göre, yıllık faaliyet raporlarının genel kurul toplantısından en az 15 gün önce ortaklara sunulması ve şirket genel merkezinde ve şubelerinde hazır bulundurulması zorunlu tutulmuştur. Bunun yanı sıra, Tebliğ'de TTK hükümleri çerçevesinde seçilmiş denetçilerin işletme hesaplarını, mali tabloları ve raporları bağımsız denetim ilkeleri çerçevesinde incelemesi, gerçeğe uygunluğu ve doğruluğu konusunda görüş bildirmesi (55.md), işletmelerin denetçi raporu özetlerini mali tablolarla birlikte ilan etmesi (56.md) gerektiği ifade edilmiştir.

3.4.5. Sermaye Piyasasında Ara Mali Tablolara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 3)¹³⁶

Tebliğ'in amacı işletmeler tarafından düzenlenecek ara malî tabloların hazırlanmasına ilişkin olarak uyulması gereken ilke ve kuralları belirlemektir.

¹³⁶ 26/7/1989 tarihli ve 20233 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 23/1/1996 tarihli ve 22532 sayılı RG'de yayımlanan "Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ" Seri: XI, No: 13 ile değiştirilmiş hali

Tebliğ hükümleri çerçevesinde, periyodik ara mali tabloların Kanun kapsamındaki işletmelerden menkul kıymet yatırım ortaklıkları dahil hisse senetleri menkul kıymet borsalarında işlem görenler için 3'er aylık ara dönemler; aracı kurumlar ve menkul kıymet yatırım fonlarının hesap dönemlerinin ilk 6 aylık dönemi için önceki dönem karşılaştırması yapılarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Tebliğ kapsamındaki işletmelerin

a) Birleşme, devir veya tasfiye durumunda bulunmaları,

b) Hesap döneminin ilk üç ayından sonraki bir süre içinde menkul kıymetlerinin halka arzı için Kurula başvuruda bulunmaları

halinde ara mali tabloların düzenlenmesi zorunlu tutulmuştur.

Tebliğ'de bahsedilenler dışında dipnotlarda açıklanması gereken diğer hususlar ile düzenlenmesi gereken diğer mali tabloların neler olduğuna yer verilmiş, ara mali tabloların ve raporların ilan edilmesinde ve Kurul ile borsa bülteninde yayımlanmak üzere ilgili borsaya bildiriminde uyulması gereken hususlara yer verilmiştir.

3.4.6. Menkul Kıymetler Yatırım Fonları Mali Tabloları ve Raporlarına İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 6)¹³⁷

Tebliğ, menkul kıymetler yatırım fonları için mali tablolar ile raporların hazırlanması ve ilgililere sunulmasına ilişkin ilke ve kuralları belirlemiştir. Mali tablo ve raporların düzenlenmesinde esas alınacak hususlara bakıldığında; kamunun iyi bir biçimde aydınlatılması için doğruluk, gerçeğe uygunluk, önemlilik, karşılaştırılabilirlik, anlaşılabilirlik ilkelerinden bahsedildiği görülmektedir.

Tebliğ'de dipnotlarda açıklanması gereken hususlara, mali tablo formatları ve hesap planına yer verilmiştir.

¹³⁷ 28/2/1990 tarihli ve 20447 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 27/1/1998 tarihli ve 23243 sayılı RG'de yayımlanan Tebliğ ile değiştirilmiş hali

3.4.7. Sermaye Piyasasında Konsolide Mali Tablolara ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 21)¹³⁸

Tebliğ'in amacı, ana ortaklık tarafından düzenlenecek konsolide mali tabloların hazırlanması ve ilgililere sunulması ile iştiraklerde, bağlı veya müşterek yönetime tabi ortaklıklardaki pay sahipliğinin muhasebeleştirilmesine ilişkin usul ve esasları belirlemektir. Konsolide mali tabloların Kurulun muhasebe standartları ile ilgili diğer düzenlemelerinde belirlenen esaslar çerçevesinde ilan edilmesi gerekmektedir.

Menkul kıymetleri halka arz olmuş ya da olacak sayılan kuruluşların bu mali tablolar ve raporlarını Tebliğ'e uygun olarak hazırlamamaları halinde, bunların kullanılması "gerçeğe aykırı veya noksan bilgi verme" olarak kabul edilmektedir. Tebliğ'de konsolide mali tabloların düzenlenmesinde uyulması gereken esaslar sıralanmış, konsolide mali tabloların dipnotlarında açıklanması gereken hususlara yer verilmiş, diğer özel mevzuatlar çerçevesinde konsolide mali tablo ve rapor düzenlemesi gereken ortaklıkların bu tabloları düzenlemesine izin verilmiştir. Ayrıca, konsolide mali tablo ve raporların denetlenmesi zorunlu tutulmuştur.

3.4.8. Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 20)¹³⁹

Bilindiği üzere, yüksek enflasyon ortamında faaliyet gösteren işletmelerin mali tablolarında sunulan bilgilerin enflasyon etkisinden arındırılarak kullanıcılara sunulması, mali tabloların daha gerçekçi bir şekilde işletmenin finansal durum ve performansını yansıtmasını sağlayacaktır. Tebliğ'in amacı, yüksek enflasyon dönemlerinde mali tabloların hazırlanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir. Tebliğ'de, dipnotlarda açıklanması gereken hususlara detaylı olarak yer verilmiştir. Yüksek enflasyon dönemi dışında, işletmelerin kullanıcılara ilave bilgi sağlamak amacıyla bu Tebliğ çerçevesinde mali tablo hazırlayarak kamuya sunmasına izin verilmiştir.

¹³⁸ 13/11/2001 tarihli ve 24582 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 17/1/2002 tarihli ve 24643 sayılı RG'de yayımlanan Tebliğ ile değiştirilmiş hali

¹³⁹ 28/11/2001 tarihli ve 24597 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 28/2/2004 tarihli ve 25387 sayılı RG'de yayımlanan Tebliğ ile değiştirilmiş hali

3.4.9. Sermaye Piyasasındaki Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik¹⁴⁰

Yönetmeliğin amacı, kamunun aydınlatılmasını sağlayarak sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışması, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunması maksadıyla, bağımsız denetlemeye tabi olacak ortaklıklar ve yardımcı kuruluşlar tarafından düzenlenen mali tablo ve raporların, belli esas ve standartlar dâhilinde bağımsız denetim kuruluşlarınca denetlenmesine dair esasları belirlemektir.

Bağımsız denetimin, mevzuat ve genel kabul görmüş muhasebe esas ve ilkelerine uygunluk yönünden ilgili defter ve kayıtlar üzerinden yapılması gerekmektedir. Açıklama ve ilanlarda denetim raporlarında yer alan denetçi görüşüne (olumlu, olumsuz veya şartlı) yer verilmelidir. Denetimler; sürekli (her yıl yapılacak denetim), özel (halka arz için izin alınırken, birleşme, devir ve tasfiye durumunda) ve isteğe bağlı olarak yapılabilmektedir.

3.4.10. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ (Seri: X, No:22)¹⁴¹

Tebliğ'de bağımsız denetimin amacı, finansal tabloların düzenlemelere uygun olmasına, işletmenin finansal durumunu gerçeğe uygun ve doğru bir biçimde yansıtmasına ilişkin bağımsız denetçinin görüş bildirmesi olarak tanımlanmıştır. Tebliğ'e göre bağımsız denetçinin görüşü; finansal tabloların güvenilirlik derecesini yükseltir ancak işletmenin gelecekteki durumu hakkında ve işletme yönetiminin işletmenin faaliyetlerini etkin ve verimli bir biçimde yönettiğine dair kesin bir bilgi sağlamaz.

Finansal tablo ve raporların finansal raporlama standartlarına uygun olarak hazırlanması, sunulması, gerçeğe uygunluğu ve doğruluğu yönetim kurulunun sorumluluğundadır. Bağımsız denetim yapılmış olması yönetimin sorumluluğunu kaldırmamaktadır. Bağımsız denetim raporlarının şirket yetkilileri tarafından incelenerek, eksiklik olmadığı, gerçeği doğru biçimde yansıttığı kabul edilerek imzalanması ve bu hususun raporda belirtilmesi gerekmektedir.

¹⁴⁰ 13/12/1987 tarihli ve 19663 sayılı RG'de yayımlanmış hali

¹⁴¹ 12/6/2006 tarihli ve 26196 sayılı mükerrer RG'de yayımlanmış, en son 25/10/2009 tarihli ve 27387 sayılı RG'de yayımlanan Tebliğ ile değiştirilmiş hali

Mali tabloların hazırlanmasına ilişkin hile ve usulsüzlüklerin önlenmesinde ve ortaya çıkarılmasında esas sorumluluk işletme yetkililerine aittir. Ancak, bağımsız denetçi finansal tablolarda hile, usulsüzlük veya hatadan kaynaklanacak önemli yanlışlıkların bulunmadığına dair makul ölçüde güvence sağlamak zorundadır. Ayrıca, bağımsız denetçilerin işletme yönetiminin finansal tablolarda açıklaması gereken hususları yeterince açıklayıp açıklamadıklarını değerlendirmesi de gerekmektedir.

Tebliğ'in sonunda, Tebliğ'de yer verilen hususların uluslararası bağımsız denetim standartlarında hangi standarda denk geldiğini gösteren bir tablo yer almaktadır. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere söz konusu Tebliğ, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) tarafından yayımlanan "Uluslararası Denetim Standartları (International Standards on Auditing-ISA)" ile uyumlu olarak hazırlanmıştır.¹⁴²

3.4.11. Bilgi, Belge ve Açıklamaların Elektronik Ortamda İmzalanarak Kamuyu Aydınlatma Platformuna Gönderilmesine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: VIII, No: 61)¹⁴³

Tebliğ,

a) Sermaye piyasası araçları borsada işlem gören ortaklıklar ile aracı kurumlar ve katılma payları Borsa'da işlem gören fonların kurucuları tarafından Tebliğ kapsamındaki her türlü bilgi, belge ve açıklamanın elektronik ortamda imzalanarak Kamuyu Aydınlatma Platformu'na (KAP) elektronik ortamda gönderilmesine,

b) Bağımsız denetim kuruluşlarınca düzenlenen bağımsız denetim raporlarının elektronik ortamda hazırlanarak imzalanmasına ve ortaklıklar, aracı kurumlar ve fonlara elektronik ortamda gönderilmesine

ilişkin usul ve esasları belirlemektedir.

Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP), sermaye piyasası ve borsa mevzuatı uyarınca kamuya açıklanması gereken bildirimlerin elektronik imzalı olarak

¹⁴² ÇİFTÇİ ve ERSERİM, a.g.m., s. 2

¹⁴³ 30/5/2009 tarihli ve 27243 sayılı RG'de yayımlanmış hali

iletildiği ve kamuya duyurulduğu elektronik sistemdir. Bu Tebliğ kapsamındaki ortaklıklar, aracı kurumlar, fonlar ve bağımsız denetim kuruluşlarının kamuyu aydınlatma usul ve esaslarına ilişkin Kurulun diğer düzenlemelerinde yer alan bildirimlerin gönderim yerine ilişkin hükümlerde yer alan atfların KAP için yapıldığı ifade edilmiştir.

Elektronik ortamda bildirim yapılamadığı hallerde, bildirim en seri haberleşme aracılığıyla KAP'a iletmek üzere Borsa'ya yapılması gerekmektedir.

3.4.12. Özel Durumların Kamuya Açıklanmasına İlişkin Esaslar Tebliği (Seri:VII, No:54)¹⁴⁴

Tebliğ'in amacı; tasarruf sahipleri, ortaklar ve diğer menfaat sahiplerinin zamanında, tam ve doğru bilgilendirilerek sermaye piyasasının açıklık ve dürüstlük içinde işleyişini sağlamak için önemli durumların kamuya duyurulmasını sağlamaktır. Özel durumların açıklanması; sermaye piyasası aracının değerini ve yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyebilecek henüz kamuya açıklanmamış bilgiler ile bunlar dışında kalan ve bu Tebliğ uyarınca açıklanması gerekli olan tüm bilgilerin açıklanması anlamına gelmektedir.

Ortaklıklar hakkında yatırımcıların yatırım kararlarını ve sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek öneme sahip, işletme dışındaki kaynakların yaydığı farklı içerikteki duyuru, haber ve faaliyetlerin doğrulanmasına ilişkin özel açıklamaların kamuya duyurulması konusu da bu Tebliğ'de düzenlenmiştir. Özel durum açıklamalarının en seri haberleşme aracı vasıtasıyla belli formlar kullanılarak borsaya ulaştırılması zorunludur. Özel durum açıklamaları yeterli, zamanında, doğru, tam, dolaysız, anlaşılabilir olmalı, yanıltıcı olmamalıdır.

¹⁴⁴ 6/2/2009 tarihli ve 27133 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 23/10/2010 tarihli ve 27738 sayılı RG'de yayımlanan Tebliğ ile değiştirilmiş hali

3.4.13. İhraç Ettiği Sermaye Piyasası Araçları Bir Borsada İşlem Görmeyen Ortaklıkların Özel Durumlarının Kamuya Açıklanmasına İlişkin Esaslar Tebliği (Seri: VIII, No: 57)¹⁴⁵

Tebliğ'in amacı; SPK'nın kamuyu aydınlatmaya ilişkin diğer düzenlemelerinde olduğu gibi tasarruf sahipleri, ortaklar ve diğer menfaat sahiplerinin zamanında, tam ve doğru olarak bilgilendirilmesini, sermaye piyasasının açıklık ve dürüstlük içinde işleyişini sağlamaktır. Tebliğ, istisnai menkul değerler hariç, ihraç ettiği sermaye piyasası araçları bir borsada işlem görmeyen ortaklıkların kamuya açıklayacakları özel durumları düzenlemektedir. Kamuya duyurulması gereken özel durumların zamanında, yeterli, anlaşılabilir, doğru, tam ve yeterli olması gerektiğine yine burada da değinilmiştir.

Bu Tebliğ çerçevesinde yapılacak açıklamaların, özel durum ortaya çıktıktan ya da özel durumda değişiklik olduktan sonra ortaya çıktığı veya öğrenildiği tarihten itibaren 5 iş günü içerisinde, Kurulun haftalık bülteninde yayınlanmak ya da diğer basın yayın organları aracılığıyla ilan edilmek üzere Kurula iletilmesi gerekmektedir.

3.4.14. SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri

SPK tarafından ilk kez 2003 yılında yayınlanan kurumsal yönetim ilkeleri daha sonra 2005 yılında yeniden gözden geçirilerek gerekli düzeltmeler ve ilaveler yapılmıştır. İlkeler büyük ölçüde OECD ilkeleri ile uyumlu olarak hazırlanmıştır.

İlkeler öncelikle halka açık anonim şirketler için hazırlanmıştır. İlkelerde yer alan prensiplerin uygulanıp uygulanmaması isteğe bağlıdır. Ancak, bu İlkelerde yer alan prensiplerin uygulanıp uygulanmadığına; uygulanmadı ise buna ilişkin gerekçeli açıklamaya, bu prensiplere tam olarak uymama dolayısıyla meydana gelen çıkar çatışmalarına ve gelecekte şirketin yönetim uygulamalarında İlkelerde yer alan prensipler çerçevesinde bir değişiklik yapma planının olup olmadığına ilişkin açıklamaya, yıllık faaliyet raporunun içerisinde yer alan Kurumsal Yönetim Uyum Raporu ile yer verilmesi ve ayrıca kamuya açıklanması gerekmektedir. dökümanda yer alan bazı prensipler tavsiye niteliğindedir. Tavsiye niteliğindeki

¹⁴⁵ 6/2/2009 tarihli ve 27133 sayılı RG'de yayımlanmış, en son 23/10/2010 tarihli ve 27738 sayılı RG'de yayımlanan Tebliğ ile değiştirilmiş hali

prensiplere uyulmaması halinde, açıklama yapmaya gerek olmamakla birlikte gelecekte bunlara ilişkin açıklama yapılması talep edilebilmektedir.¹⁴⁶

İlkeler; pay sahipleri, kamuyu aydınlatma ve şeffaflık, menfaat sahipleri, yönetim kurulu olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

Menfaat sahiplerinin bilgilendirilmesine ilişkin olarak;¹⁴⁷

- Pay sahiplerine ilişkin ilk bölümde, pay sahiplerinin bilgi alma ve inceleme hakkına yer verilmiştir.

- Kamunun aydınlatılması ve şeffaflığa ilişkin ikinci bölümde yer alan prensipler çerçevesinde, şirketlerin pay sahiplerine yönelik olarak bilgilendirme politikası kuralları oluşturmaları ve bu kurallar bütününe sadık kalarak kamuyu aydınlatmaları gerekmektedir. Ayrıca, dünyadaki güncel gelişmeler ve ülkemiz koşulları göz önünde bulundurularak periyodik mali tablo ve raporlarda yer alacak bilgiler bir standarda bağlanmış ve işlevsellik ön planda tutularak ayrıntılandırılmıştır.

- Menfaat sahipleri başlıklı üçüncü bölümde, menfaat sahipleri ile şirket ilişkilerinin düzenlenmesine ilişkin prensipler belirlenmiştir.

- Dördüncü bölümde ise, yönetim kurulunun fonksiyonu, görev ve sorumlulukları, faaliyetleri, hakları ve yöneticilere ilişkin prensipler belirlenmiştir.

Kamunun aydınlatılması ve şeffaflık bölümünde, kamuyu aydınlatma esasları ve araçları belirlenmiştir. Bu çerçevede, kamuya açıklanacak genel ve özel nitelikli bilgilerin menfaat sahiplerinin karar vermesine yardımcı olacak şekilde, zamanında, doğru, eksiksiz, anlaşılabilir, yorumlanabilir, düşük maliyetle kolay erişilebilir ve eşit bir biçimde, belli periyotlarda ya da en kısa sürede sunulması gerekmektedir. Ayrıca, şirket ile pay sahipleri, yönetim kurulu üyeleri ve yöneticiler arasındaki ilişkilerin de kamuya açıklanması zorunlu tutulmuştur.

¹⁴⁶ SPK, “Kurumsal Yönetim İlkeleri”, 2003, s.1-4

<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=66&fn=66.pdf&submenuheader=null>

¹⁴⁷ a.k., s. 4-56

3.4.15. Diğer Düzenlemeler

4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nun¹⁴⁸ 1 nci maddesi ile ilgili kuruluşların kamuya açıklayacakları bilgilerin kapsamına ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesi Kanun kapsamına alınmıştır. Kanun'da emeklilik ile ilgili ilan, reklam ve açıklanacak bilgilere ilişkin hususlar düzenlenmiş, kamuya açıklanacak bilgilerin, açıklanma dönemleri ve süreleri ile ilan ve reklamlarına ilişkin usul ve esasların Kurulun uygun görüşü alınarak Hazine Müsteşarlığı tarafından belirleneceği ifade edilmiştir.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun Çalışmalarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğe¹⁴⁹ göre, Kurulun amacı finansal tabloların gerçek durumu yansıtan, güvenilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaca uygun, anlaşılabilir ve tutarlı olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlamak ve kamu yararı elde edilmesine yönelik bir biçimde uygulanacak olan ulusal muhasebe standartlarını saptamak ve yayımlamaktır. Bu çerçevede Kurulun kendi faaliyetlerini yürütmesi ve kamunun bilgilendirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

3.5. Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK), Türkiye Denetim Standartları Kurulu (TÜDESK) ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK)

TMUDESK, 1994 yılında Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) tarafından kurulmuştur. Kuruluş, mali tabloların gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir olması ve denetim faaliyetlerinin belli bir disiplin içinde yürütülebilmesi için uluslararası muhasebe ve denetim standartlarını esas alarak, ülke yapısını ve koşullarını göz önünde bulundurarak düzenlemeler yapmak üzere kurulmuştur. Kurul, standartlara ilişkin olarak taslak düzenlemeleri yayınlayıp ilgili kişi ve otoritelerden görüşleri topladıktan sonra standartların yürürlüğe girmesini sağlamaktadır. Ancak, TMUDESK'in bu muhasebe standartları oluşturma görevi, 15.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanun'un 27 nci maddesinde yapılan değişiklikle yeni kurulan Türkiye

¹⁴⁸ 7 Nisan 2001 tarih ve 24366 sayılı RG'de yayımlanmış hali

¹⁴⁹ 16 Mart 2004 tarih ve 25404 sayılı RG'de yayımlanmış hali

Muhasebe Standartları Kurulu'na (TMSK) verilmiştir. TMSK, geçmişte yapılan çalışmaları değerlendirerek TMSK'in yayınlamış olduğu Türkiye Muhasebe Standartları (TMS 1–19) taslak metin olarak kabul etmiş ve bunları gözden geçirerek kamuoyunun görüşüne sunmuştur. TMSK tarafından alınan görüşler sonrasında oluşturulan ve yürürlüğe giren Set; Kavramsal Çerçeve, Türkiye Muhasebe Standartları, Türkiye Finansal Raporlama Standartları, TMS Yorumları ve TFRS Yorumları'ndan oluşmaktadır. Kurul tarafından TMS/TFRS adıyla yayımlanmakta olan Standartlar, IASB tarafından yayımlanan standart ve yorumlarla bire bir uyumludur. TMSK tarafından şu ana kadar 1 adet Kavramsal Çerçeve, 39 adet TMS/TFRS ve 27 adet Yorum karara bağlanarak Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu düzenlemelerden TMS 14 Bölümlere Göre Raporlama ve TMS 30 Bankalar ve Benzeri Finansal Kuruluşların Finansal Tablolarında Yapılacak Açıklamalar yürürlükten kaldırılmıştır.

Ülkemizde denetim alanında en önemli gelişmelerden biri de TÜDESK'in kurulmasıyla gerçekleşmiştir. TÜDESK, 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'na göre meslek ruhsatı sahibi olan meslek elemanlarının denetim faaliyetleri ile başka kanunlarla verilen denetim işlemlerini disiplinli bir şekilde yürütebilmesi için uluslararası denetim standartlarını saptaması ve yayınlaması amacıyla TÜRMOB tarafından kurulmuştur. TÜDESK kurulduktan sonra ilk olarak, 2002 yılı sonu itibariyle IFAC'a bağlı olarak çalışan Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (International Auditing and Assurance Standards Board-IAASB) tarafından hazırlanarak yayımlanan Uluslararası Denetim Standartları'nın tercümesini yapmıştır. TÜDESK'in yapmış olduğu Uluslararası Denetim Standartları'nın tercümesi TÜRMOB tarafından yayınlanmıştır.¹⁵⁰

İşletmelerin mali tablolarının denetiminde standart sağlanmasını ve bağımsız denetçi ve denetim kuruluşlarının çalışma esaslarını belirleyecek olan Türkiye Denetim Standartları ve Kamu Gözetimi Kurumunun kurulmasına ilişkin Kanun Tasarısı 2008 yılında Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Söz konusu Kanun

¹⁵⁰ ÇİFTÇİ ve ERSERİM, a.g.m., s. 11

özellikle AB'nin 2006/43/EC nolu Direktifinde yasal denetim için öngörülen kamu gözetim kurullarının kurulması ilkesine uyum sağlanması amacıyla çıkarılmış olmasına rağmen, 5548 sayılı Kanun Anayasa Mahkemesi tarafından oybirliği ile iptal edilmiştir.

3.6. 6762 ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunlarında Kamunun Aydınlatılması

6762 sayılı TTK'da sirküler, izahname hazırlanması, belli hususların tescil ve ilanına ilişkin hükümler yer almaktaydı. 6762 sayılı Kanun çerçevesinde belirlenmiş tescile tabi işlemlerin Ticaret Siciline işlenmesi zorunlu tutulmuş, işlenmemesi halinde cezai müeyyide uygulanmasından bahsedilmiştir. Tescile kayıtlı hususların herkese açık olduğu (tescilin aleniyeti) 6762 sayılı Kanun'un 37 nci maddesinde düzenlenmiş, ilana tabi tescil ve kayıtların aynen ilan edilmesi gerektiği belirtilmişti. Böylece, işletmelere ilişkin olarak bilgi sahibi olmak isteyen herkesin eşit bir biçimde bilgi sahibi olması mümkün olabilmekteydi.

6762 sayılı Kanun'da şirketlerin kuruluşları, sermaye artırımları, nev'i değiştirmesi, sözleşme değişiklikleri, şirket birleşme, devir ve bölünmesi, infisahı, tasfiyesi, yönetici ve denetçilerin atanma ve görevden azli hallerinde kamunun bilgilendirilmesi amacıyla bu hususların tescili ve ilanı zorunlu tutulmuştur. Ayrıca halka açık şirketlerin kuruluşunda, sermaye artırımlarında, tahvil ihracında izahname ve sirküler hazırlama yükümlülüklerine de yer verilmiştir.

Ayrıca, 6762 sayılı Kanun'un 75 inci maddesinde kamunun doğru ve yeterli bilgilendirilmesine değinilmekteydi. Bu madde çerçevesinde ilgililerin; işletmenin iktisadi ve mali durumu hakkında mümkün olduğu kadar doğru bir fikir edinebilmeleri için, envanter ve bilançolarını ticari esaslar gereğince eksiksiz, açık ve kolay anlaşılır bir şekilde memleket parasına göre tanzim etmesi gerekmekteydi.

6762 sayılı TTK'da muhasebe, raporlama, denetim ve kamunun aydınlatılması hususlarında yeterli hüküm bulunmamaktaydı. Bu nedenle, Kanun'da yer alan bu konulardaki ve diğer hususlardaki eksikliklerin giderilmesi amacıyla yeni bir TTK taslağı hazırlanarak, Başbakanlık tarafından 2005 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) sunulmuştur. Ocak 2011'de yasalaşan

yeni TTK'da muhasebe, raporlama, denetim ve kamunun aydınlatılmasına ilişkin olarak getirilen yenilikler aşağıda sıralanmıştır.

- Kanun hükümleri çerçevesinde belirlenen işletmelerin bireysel ve konsolide hesaplarını ve tablolarını oluştururken TMSK tarafından yayımlanan, UFRS'ye uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları'na 2013 yılından itibaren uymaları mecburiyeti getirilmektedir. Böylece, yapılan düzenlemeler uygulamada birliği sağlayacak ve finansal tabloların uluslararası düzenlemeler çerçevesinde hazırlanması sağlanmış olacaktır.
- İşletmelerin tescile tabi işlemlerinin elektronik ortamda takip edildiği sicile ilişkin veri tabanının (Elektronik Ticaret Sicili) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) nezdinde kurulması gerekmektedir. Böylece günümüz teknolojisi ile işletmelere ilişkin bilgilere daha sağlıklı, hızlı ve kolay erişilebilecektir.
- Kanun ile şirketler topluluğu ve konsolidasyon kavramları ilk kez ticaret hukukumuzda girmektedir. Ana (hâkim şirket) ve yavru ortaklıklar (bağlı şirket) arasındaki ilişkiler, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve menfaat dengesi temelinde kurallara bağlanmıştır.¹⁵¹
- İşletmelerin bağımsız denetimi gündeme getirilmiştir. Denetlemenin konusu, bireysel ve konsolide yılsonu finansal tabloları ile yıllık raporlarıdır ve denetimin Türkiye Denetim Standartlarına göre yapılması gerekmektedir.
- Kanun ile sermaye şirketlerine internet sitesi kurma zorunluluğu getirilmektedir. Böylece, şirketin sermaye piyasası aktörlerini ilgilendiren tüm bilgilerinin (ilanlar, finansal tablolar, denetim raporları başta olmak üzere tüm raporlar) burada yayınlanması sağlanacaktır.
- Kamu tüzel kişiliğini haiz Türkiye Denetim Standartları Kurulu'nun kurulmasına ilişkin hükümler getirilmiştir.

¹⁵¹ Fikret SEBİLCİOĞLU, “Yeni TTK'nın muhasebe ve mali işler, finansal raporlama ve denetim fonksiyonlarına ilişkin getirdiği yenilikler nelerdir?”
<http://www.ozdogrular.com/content/view/4998/> , 25.11.2008,

3.7. Maliye Bakanlığı 1 Sayılı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği¹⁵²

Maliye Bakanlığı'nın 1992'de yayımlanan ve 1994 yılından itibaren yürürlüğe giren 1 sayılı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde muhasebenin temel kavramları, muhasebe politikalarının açıklanması, mali tablo ilkeleri, mali tabloların düzenlenmesi ve sunulması, Tekdüzen Hesap Çerçevesi ve Hesap Planı işleyişi ile diğer hususlar düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin amaç kısmında, işletmelerin faaliyet ve sonuçlarının sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesine, mali tablolar aracılığıyla ilgililere sunulan bilgilerin tutarlılık ve mukayese edilebilirlik niteliklerini koruyarak gerçek durumu yansıtmasının sağlanmasına ve işletmelerde denetimin kolaylaştırılmasına değinilmektedir. Ayrıca, kamuya sunulacak bilgilerin karar vericiler tarafından en iyi şekilde ve süratle kullanılabilmesi için anlaşılabilir, ihtiyaca uygun, güvenilir, karşılaştırılabilir olmasından ve zamanında hazırlanıp sunulması gerektiğinden bahsedilmektedir. Tebliğ'de, mali tablolarının amaçları,

- Yatırımcı, kredi veren ve diğer menfaat sahiplerinin karar almalarına yardımcı olmak,
- Gelecekteki nakit akımlarını değerlendirmeye imkân sağlamak
- İşletme faaliyet sonuçlarına ilişki bilgi sağlamak

olarak açıklanmaktadır.

3.8. 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu¹⁵³

Banka, bu Kanunla ve mevzuatla kendisine verilen yetki ve görevlerle ilgili olarak düzenlemeler yapmaya ve bunları uygulamaya, bu düzenlemelere tabi kurum ve kuruluşlar nezdinde bunlara uygun hareket edilip edilmediğini ve kendisine gönderilen bilgilerin doğru olup olmadığını denetlemeye görevli ve yetkili kılınmıştır. TCMB Kanunla verilen görev ve yetkiler çerçevesinde, söz konusu kuruluşların bilgilerinin güvenilirliğini sağlamaya çalışmalı, böylece kamunun yeterli ve doğru bir biçimde bilgilenmesine katkı sağlamalıdır. Ayrıca Banka, Para Politikası Kurulu aracılığıyla para politikası hedefleri ve uygulamaları konusunda

¹⁵² 26 Aralık 1992 tarih ve 21447 sayılı RG'de yayımlanmış hali

¹⁵³ 14.01.1970 tarihinde kabul edilmiş, en son 23.07.2010 tarih ve 6009 sayılı Kanun ile değiştirilmiş hali

belirli dönemler itibarıyla raporlar hazırlayarak Hükümetin ve belirleyeceği esaslar doğrultusunda kamuoyunun bilgilendirilmesini sağlamakla da görevlendirilmiştir. Kamuoyunun bilgilendirilmesine ilişkin olarak, Kanun'da Bankanın kendi görevlerini yerine getirirken ilan etmesi gereken bazı hususlara (altın, döviz alış-satış fiyatları, banknot değiştirilmesi vb) yer verilmiş, ayrıca kamunun aydınlatılmasını sağlamak amacıyla gerekli görülen istatistikî bilgilerin yayımlanması işi de Bankanın görevleri arasında sayılmıştır.

Kanun'da, Bankanın özel denetime tabi tutulması ve bu konuda kamuoyunu aydınlatması hususu gündeme getirilmiş, kurumsal yönetim anlayışı çerçevesinde şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine uyumu sağlanmaya çalışılmıştır.

Ayrıca Kanun'un 44 üncü maddesi çerçevesinde, TCMB Türkiye'de faaliyette bulunan mevduat bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, finansal holding şirketleri, finansal kiralama şirketleri, faktöring şirketleri, finansman şirketleri ile Banka ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunca belirlenecek diğer mali kuruluşların müşterilerinin risk durumlarına ilişkin bilgileri nezdinde toplamak, BDDK ve ilgili kuruluşlar ile paylaşmak üzere Risk Merkezi kurmaya yetkili kılınmıştır. Kanun hükümleri çerçevesinde söz konusu kuruluşlardan müşterilerin risk durumlarına ilişkin bilgiler bu merkezde toplanarak, BDDK'nın uygun görüşü çerçevesinde paylaşımı sağlanabilmektedir. Banka bu risk merkezinde topladığı bilgileri bankalar ve ilgili diğer kuruluşlarla paylaşarak sorunlu kredi, çek ve senetlerle ilgili risk bilgilerini söz konusu kuruluşların kullanımına sunmaktadır.

3.9. T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Düzenlemeleri

Kamu İşletmelerinin Faaliyetlerinin İzlenmesi ve Raporlanmasına Dair Tebliğ¹⁵⁴ ile kamu sektöründe şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin artırılmasını teminen, genel yönetim kapsamı dışında kalan kamu işletmelerinin faaliyetlerinin etkin bir şekilde izlenmesi, malî ve malî olmayan verilerinin toplanması, derlenmesi ve raporlanmasına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Tebliğ'de Müsteşarlığın ilgili kuruluşlardan talep edeceği mali ve mali olmayan verilerin neler olduğu açıklanmış, tabloların doldurulma esasları, derlenmesi ve Müsteşarlıkça derlenerek

¹⁵⁴ 17 Haziran 2009 tarih ve 27261 sayılı RG'de yayımlanmış hali

yayımlanması hususlarına yer verilmiştir. Türkiye’de faaliyette bulunan kamu bankaları bu Tebliğ çerçevesinde gerekli raporlama ve açıklamaları yapmak zorundadır.

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu’nda¹⁵⁵ ise, Müsteşarlığın bireysel emeklilik sisteminin güvenli ve etkin biçimde işletilmesini sağlama görevinden bahsedilerek, katılımcıların hak ve menfaatlerinin korunması amacıyla şirketlerin ve bireysel emeklilik araçlarının faaliyetlerinin gözetim ve denetimine yönelik alt yapı oluşturulması, bireysel emeklilik hesapları, emeklilik planları, işlemlerin konsolidasyonu, katılımcılara ait bilgilerin saklanması, kamunun ve katılımcıların bilgilendirilmesi, istatistik üretimine ilişkin işlemlerin yapılması ve diğer görevlerin yerine getirilmesi için özel hukuk hükümlerine göre kurulmuş bir tüzel kişiyi emeklilik gözetim merkezi olarak görevlendirmesi hükme bağlanmıştır.

Ayrıca, Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik¹⁵⁶ ile belli bir sigorta ilişkisine girmek isteyen kişilerin, sözleşmenin müzakeresi, kurulması sırasında sözleşmenin konusu, teminatları ve diğer özellikleri hakkında oluşabilecek bilgi eksikliklerinin giderilmesi, sözleşmenin devamı sırasında ortaya çıkabilecek ve sigorta ettireni, sigortalı veya lehdarı etkileyebilecek nitelikteki değişiklik ve gelişmelerden ilgililerin haberdar edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Sigorta ve Reasürans Şirketleri ile Emeklilik Şirketlerinin Finansal Raporlamaları Hakkında Yönetmelik¹⁵⁷ ve Sigorta ve Reasürans Şirketleri ile Emeklilik Şirketlerinin Konsolide Finansal Tablolarının Düzenlenmesine İlişkin Tebliğ¹⁵⁸ ile sigorta, reasürans şirketleri ve emeklilik şirketlerinin hesap ve kayıt düzenlerinde şeffaflık ve tekdüzenin sağlanması, işlemlerinin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerinin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, konsolide ve konsolide olmayan bazda mali durumları, mali performansları ile yönetimin etkinliği hakkında bilgileri içeren finansal tablolarının zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması, yayımlanması ve belgelerin saklanmasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Bu

¹⁵⁵ 14 Haziran 2007 tarih ve 26552 sayılı RG’de yayımlanmış hali

¹⁵⁶ 28 Ekim 2007 tarih ve 26684 sayılı RG’de yayımlanmış hali

¹⁵⁷ 14 Temmuz 2007 tarih ve 26582 sayılı RG’de yayımlanmış hali

¹⁵⁸ 31 Aralık 2008 tarih ve 27097 sayılı mükerrer RG’de yayımlanmış hali

Yönetmelikler ile şirketlerin TMSK'nın muhasebe ve raporlama standartlarına uyumu sağlanmıştır.

3.10. 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Malî Müşavirlik ve Yeminli Malî Müşavirlik Kanunu ve İlgili Diğer Düzenlemeler

3568 sayılı Kanun'un¹⁵⁹ amaç maddesinde, işletmelerde faaliyetlerin ve işlemlerin sağlıklı ve güvenilir bir şekilde işleyişinin sağlanması, faaliyet sonuçlarının ilgili mevzuat çerçevesinde denetlemeye, değerlendirmeye tabi tutularak gerçek durumun ilgililerin ve resmi mercilerin istifadesine tarafsız bir şekilde sunulmasından bahsedilmekte ve böylece muhasebeci ve denetçilerin kamuyu aydınlatma konusundaki görevleri açıkça tanımlanmaktadır.

Ayrıca, yeminli mali müşavirlerin bildirim ve bilgi verme yükümlülüklerini gelişen teknolojik imkânlardan yararlanarak; güvenilir, hızlı, kolay ve hızlı bir biçimde idareye iletmesine imkân sağlayacak yöntemler de Yeminli Mali Müşavirlerin Tasdik Sözleşmelerine İlişkin Bildirimlerinin ve Sürekli Bilgi Verme Yükümlülüklerinin Elektronik Ortamda Yerine Getirilmesi Hakkında Genel Tebliğ (Sıra No: 1) ile tanımlanmıştır.

3.11. 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik

4982 sayılı Kanun'un¹⁶⁰ amacı; demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları hakkında bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

Kurum ve kuruluşların Kanun'da yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunması ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru bir biçimde sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri alması gerekmektedir. Kurum ve kuruluşların yayınladıkları, ilan ve benzeri yollarla kamuya açıkladıkları bilgiler dışında kalan diğer bilgiler bu yolla talep edilebilmektedir. Kanun hükümleri çerçevesinde talep edilen tüm bilgilerin

¹⁵⁹ 13 Haziran 1989 tarih ve 20194 sayılı RG'de yayımlanmış hali

¹⁶⁰ 27 Nisan 2004 tarih ve 25445 sayılı RG'de yayımlanmış hali

kamuya sunulması hususu kısıtlanmakta; kuruluşların kendi düzenlemelerinde “sır” kapsamında sayılan, gizlilik arzeden, milli savunma ve milli güvenliğe, ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verebilecek nitelikteki bilgilerin başvurana verilemeyeceği belirtilmektedir.

Kanun çerçevesinde yürürlüğe giren Bilgi Edinme Hakkı Kanun’unun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğe¹⁶¹ göre, bilgi edinme taleplerinin karşılanması ve taleplerin azaltılması amacıyla söz konusu kuruluşların bazı bilgileri ihtiyari olarak yayınlatabilmesi mümkündür. Bilgi edinme hakkı elektronik ortamda ya da diğer iletişim araçları vasıtasıyla kullanılabilir. Bilgi talep edenlerin bilgiye erişim süreleri normal koşullarda 15 işgünü, özellikle durumlarda ise 30 iş günü olarak belirlenmiş, böylece bilgiyi kullanacak kişilerin bilgiye geç erişmesinden kaynaklanabilecek sorunlar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

3.12. Türkiye’deki Mevcut Düzenlemelerin Değerlendirilmesi, Türkiye Uygulaması ile Uluslararası Uygulamalar Arasındaki Farklılıkların Tespiti ve Giderilmesine İlişkin Çözüm Önerileri

Geçmişte Türkiye’de yürürlükte olan muhasebe ve raporlama düzenlemelerine bakıldığında, farklı düzenleme ve denetleme otoritelerinin kendi faaliyet alanları ve amaçları çerçevesinde oluşturdukları düzenlemelerin birbiriyle uyumlu olmadığı, farklı muhasebe sistemlerinin kullanıldığı, birden çok şekil ve içerikte muhasebe sistemi ve raporlama formatı olduğu, bu uygulamaların uluslararası alanda geçerli olan düzenlemelerden oldukça uzak olduğu söylenebilir. Türkiye’de yakın geçmişte kamunun iyi bir şekilde aydınlatılmasına ilişkin olarak birçok kuruluş tarafından, kendi düzenleme ve uyumlaştırma faaliyetleri çerçevesinde hazırlanmış çok sayıda düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin ulusal ve uluslararası düzenlemelere uyumunun ve ekonomideki, teknolojiye, işlem ve faaliyetlerdeki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaçları karşılaması amacıyla gerekli düzenleme ve değişiklik çalışmaları hali hazırda yürütülmektedir. Muhasebe, raporlama ve kamuyu aydınlatma konularında uluslararası düzenlemelere uyum açısından önemli adımlar atılmıştır.

¹⁶¹ 27 Nisan 2004 tarih ve 25445 sayılı RG’de yayımlanmış hali

Özellikle, dünya çapında ve Türkiye’de muhasebe ve denetim eksikliğinden kaynaklanan kriz ve skandalların yaşanması, küreselleşme sürecinde ülkelerin ve işletmelerin uluslararası düzeyde kabul gören düzenleme ve standartlara uyma ihtiyacının giderek artması, uluslararası örgüt ve kuruluşların uyumlaştırma ve yaygınlaştırma çabalarının yoğunlaşması gibi nedenlerle Türkiye’deki mevcut düzenlemelerin hem kendi içinde hem de uluslararası düzeyde tutarlı ve uyumlu olması yönünde ilgili kuruluşlar tarafından yürütülen çalışmalar hala devam etmektedir.

TMSK tarafından uluslararası standartlara birebir uyumlu olarak hazırlanan muhasebe ve raporlama standartlarının yürürlüğe girmesi, SPK ve BDDK’nın da bu standartlara atıflar yaparak kendi faaliyet alanındaki kuruluşlar için bu düzenlemelere uyumu zorunlu tutması ile yatırımcı ve menfaat sahiplerinin doğru, gerçeğe uygun, zamanında ve yeterli bir biçimde bilgilendirilmesi için gerekli olan iyi bir muhasebe sisteminin kurulması sağlanmıştır.

Öte yandan uyumlaştırma açısından önemli bir konu da Basel kriterleridir. Bu kriterler, risk esaslı denetim mekanizmasını öngörmekte ve işletmelerin mali tablolarını daha açık, şeffaf ve güvenilir bir şekilde sunmasını sağlayarak, piyasa disiplininin artırmakta ve risk yönetimi kültürünün gelişmesine imkân sağlamaktadır.¹⁶²

Türkiye’de yürürlükte olan mevcut düzenlemelere bakıldığında, muhasebe ve raporlama ile denetim konusunda tam anlamıyla bir standart uygulama sağlanmamış olduğu görülmekle birlikte, özellikle finansal kuruluşların ve sermaye piyasası düzenlemeleri çerçevesinde kamuyu bilgilendirmekle yükümlü işletmelerin büyük ölçüde muhasebe, raporlama ve denetim standartlarına uyum sağladığı, bu işletmeler dışında kalan işletmelerin de 6102 sayılı TTK’nın ilgili hükümlerinin 2013 yılından itibaren yürürlüğe girmesiyle uygulamaya geçirecekleri yeni muhasebe, raporlama ve denetim faaliyetleri çerçevesinde uyum sürecinin tamamlanacağı düşünülmektedir.

6102 sayılı TTK’nın yürürlüğe girmesi ile denetim alanında ve ticari faaliyetlerin gelişmesiyle ilgili birçok alanda da yeni düzenlemelerin yapılması

¹⁶² ÇANKAYA, a.g.m., s.127-148

sağlanacaktır. TTK'nın yasalaşması ile iyi yapılandırılmış bir bağımsız denetim sistemiyle işletmelerin yurt içinden ve yurt dışından kredi olanaklarının genişlemesinden başlayarak, ülkenin vergi gelirlerinin arttırılmasına kadar birçok katkı sağlanacaktır. Öte yandan, bağımsız denetim sisteminin etkin çalışmamasından kaynaklanabilecek muhasebe ve denetim yolsuzluklarının da önemli ölçüde önüne geçilebilecektir.¹⁶³

Muhasebe standartlarının sağlıklı olarak uygulanabilmesi için bu standartların denetlenmesi gerekmektedir. Denetim sürecinin sağlıklı olarak yürütülmesi, uluslararası denetim standartlarına uyumlu denetim faaliyetlerinin sürdürülmesine bağlıdır. Bu nedenle çok başlılığı önleyecek ve bütün kesimleri bağlayıcı Türkiye Denetim Standartları'nın yayınlanması kaçınılmazdır. Bu standartların herkes tarafından benimsenmesi ve denetim standartları yayımlayan kurulun bu konuda bağımsız ve tek otorite olması gerekmektedir.¹⁶⁴ Bu durum, 6102 sayılı Kanun ile Türkiye Denetim Standartlarının uluslararası denetim standartlarıyla uyumlu olarak belirlenmesi görevinin Türkiye Denetim Standartları Kurulu kuruluncaya kadar TÜRMOB ile ilişkili bir Kurula verilmesi ile sağlanmış olacaktır.

¹⁶³ ÇİFTÇİ ve ERSERİM, a.g.m., s. 21

¹⁶⁴ a.k., s.20

SONUÇ

Kurumsal yönetim ilkelerinden biri olan şeffaflık ilkesi gereği, işletmelerin ve belli kuruluşların kendi faaliyetleri hakkında kamuyu aydınlatmaları günümüzde bir zorunluluk haline gelmiştir. İşletmeyle menfaat ilişkisi olan tüm tarafların, özellikle işletmenin ortaklarının işletmenin faaliyetlerine ilişkin beklentilerinin karşılanmasının tek yolu bu kişilerin yeterli bir biçimde bilgilendirilmesidir. Bilgilendirmenin yeterli ve iyi bir biçimde yapılabilmesinin ön koşulu ise; işletmenin finansal durumu ve performansını doğru ve gerçeğe uygun bir şekilde yansıtmasını sağlayacak bir muhasebe sisteminin kurulmasıdır. Sağlıklı bir biçimde işleyen muhasebe sisteminden üretilen mali tablo, rapor ve bilgilerin güvenilirliğinin artırılması ise ancak denetim ile gerçekleştirilebilir. Denetim, işletmelerin kendi iç kontrol sistemleri ve bağımsız dış denetçilerin yapacağı denetimler aracılığıyla sağlanır. Hazırlanan mali tablo, rapor ve açıklamaların denetiminden sonra kamuya sunulması aşamasında, ilgili kişilerin söz konusu bilgilere eş anlı ve eşit şekilde ulaşması yoluyla kamunun iyi bir biçimde aydınlatılması sağlanacaktır.

Geçmişte birçok ülkenin kendine özgü muhasebe ilke ve uygulamaları bulunmaktaydı. Bu nedenle işletmeler finansal raporlama sürecinde farklı yöntemler kullanmaktaydılar. Özellikle küreselleşme ve küreselleşmeye bağlı olarak tüm dünyada geçerli olan standartlara gereksinim duyulması, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın (UFRS) hazırlanmasını gerektirmiştir.¹⁶⁵

Küreselleşmeye bağlı olarak ülkeler arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler artmaktadır. Bu nedenle, işletmelerin kamuyu bilgilendirmelerinde uluslararası düzeyde geçerli standart ve uygulamaları kullanmaları çok önemli hale gelmektedir. Bu çerçevede uluslararası muhasebe, raporlama ve denetim standartları oluşturan kuruluşlar, hazırladıkları düzenleme ve uygulamaların kullanımının yaygınlaşması için dünya çapında faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir. Farklı kuruluşların bu yöndeki çalışmalarının birbiriyle uyumlu hale getirilmesi ya da tek bir standartlar seti oluşturulması ve bu standartların ülkeler tarafından kabul görüp, uygulamada yeknesaklığın sağlanması ile kamunun yeterli, anlaşılır,

¹⁶⁵ <http://www.xbrl.org/PastEvents>

karşılaştırılabilir, erişilebilir, analize elverişli ve güvenilir bir biçimde bilgilendirilmesi mümkün olacaktır.

Menfaat sahiplerinin bilgilendirilmesinde teknolojik imkânların kullanılması kamuyu aydınlatma ve bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır. Bu gelişmeler çerçevesinde, işletmeler de finansal bilgilerini elektronik ortamda sunmaya başlamışlardır. Yapılan araştırmalar internet ortamında yapılan finansal raporlamanın kağıt üzerinde yapılan raporlamadan çok daha güçlü olduğunu göstermiştir.¹⁶⁶

Gelişen ve dünya çapında yaygınlaşmaya devam eden muhasebe, raporlama, denetim ve kamuyu bilgilendirme sistemleri ile menfaat sahiplerinin iyi bir biçimde bilgilenmesi ve karar vericilerin daha sağlıklı bir biçimde karar alması sağlanmaya çalışılmaktadır. Kamunun yeterli bir biçimde aydınlatılması sonucunda menfaat sahiplerinin hakları korunmuş ve zarar görmeleri engellenmiş olacaktır. Ayrıca, işletmelerin daha kolay ve ucuz kaynak temin etmeleri sağlanacak, dolayısıyla sermaye piyasaları daha etkin bir biçimde faaliyet gösterecek, sermaye piyasalarının dünya çapında entegre olması ile etkin kaynak tahsisi ve yatırımların artması sağlanacaktır. Böylece, ülke ve dünya ekonomilerinin daha hızlı büyümesi ve gelişmesi mümkün olacaktır.

¹⁶⁶ UYAR ve ÇELİK, a.g.m., s. 96

ÖZET

1990'lı yıllardan itibaren bilgilendirme eksikliği ve yetersiz denetim faaliyetleri nedeniyle dünya çapında muhasebe ve denetim skandalları yaşanmış, şirket batmaları ve finansal krizler ortaya çıkmıştır. Bu nedenle kamunun zamanında, gerçeğe uygun ve güvenilir bir biçimde bilgilendirilmesi, mali tablo ve raporların iyi bir biçimde denetlenmesi konularındaki düzenleme ve denetleme eksikliklerinin giderilmesine ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır.

Diğer taraftan; sermaye piyasalarının entegrasyonu, uluslararası alanda faaliyet gösteren şirketlerin ve ülkeler arası ticari faaliyetlerin hızla artması ile bilgilendirmenin yeterli, güvenilir, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir, gerçeğe uygun ve standart bir şekilde yapılmasının önemi giderek artmıştır. Şeffaflık ilkesi gereği işletmelerin kendi faaliyetleri hakkında kamuyu aydınlatmaları zorunluluk haline gelmiştir. Bu çerçevede, ulusal ve bölgesel otoriteler ile uluslararası düzeyde muhasebe, raporlama ve denetim konularında standart hazırlayan kuruluşlar; şirket ortakları ve diğer menfaat sahiplerinin işletmelerle ilgili menfaatlerinin korunması amacıyla çeşitli düzenleme ve uygulamalar geliştirmeye başlamıştır. Yapılan düzenlemeler, kamunun sağlıklı bir biçimde bilgilendirilmesini sağlamak amacıyla oluşturulmuş standartlar ile kötü niyetli kişilerin menfaat sahiplerini zarara uğratabilecek faaliyetlerinin önlenmesine ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

Yapılan tüm düzenleme ve uygulamaların temel amacı; işletme ortakları ve işletmeyle ilgili diğer menfaat sahiplerinin yeterli bir biçimde bilgilendirilmesini sağlamak, bu kişilerin eksik ya da yanlış bilgilendirilmesinden dolayı karşı karşıya kalacakları risk ve zararları azaltmak, sermaye piyasalarının etkin bir biçimde işleyişine katkı sağlamak ve genel olarak ülke ve dünya ekonomisinde büyüme ve ilerlemeler yaratmaktır.

Uluslararası alanda muhasebe, raporlama ve denetim standartları oluşturulması, bu standartların kullanımının desteklenmesi yönünde birçok ülke otoritesi ve uluslararası kuruluş faaliyet göstermektedir. Dünya çapında genel eğilim IASB tarafından yayımlanan muhasebe ve raporlama standartlarının ve

IAASB tarafından yayımlanan uluslararası denetim standartlarının kullanımı yönündedir.

Türkiye’de ise, TMSK’nın kuruluşu ve TMS ve TFRS’lerin yayımlanması ile uluslararası muhasebe ve raporlama standartları kullanılmaya başlanmıştır. 6102 sayılı TTK’nın ilgili hükümlerinin yürürlüğe girmesi ile henüz TMS ve TFRS’leri kullanmayan işletmeler de bu standartları kullanmaya başlayacaktır. Diğer taraftan, 6102 sayılı Kanunda denetime ilişkin birçok hüküm yer almaktadır. Bunlar, Türkiye Denetim Standartlarının kullanımının zorunlu hale getirilmesi ve Türkiye Denetim Standartları Kurulunun kurulmasıdır. Böylece, finansal piyasaların entegrasyonuna ve kamunun sağlıklı bir biçimde bilgilendirilmesine katkı sağlayacak muhasebe, raporlama ve denetim standartlarına büyük ölçüde uyum sağlanacak ve vergi kayıplarının önüne geçilecektir. Ayrıca, işletmelerin ulusal ve uluslararası finansal piyasalarda kaynak bulmasının önü açılmış, kaynak tahsisinin daha etkin bir şekilde yapılması ve dolayısıyla yatırımların artmasıyla ülke ve dünya ekonomisinin gelişmesi sağlanmış olacaktır.

ABSTRACT

Since the 1990s, accounting and auditing scandals, bankruptcies and financial crises took place around the world due to lack of information and inadequate audit activities. Therefore, it was realized that there was a need to eliminate the shortages of regulatory and supervisory issues in order to provide timely, fair and reliable information, financial statements and reports.

On the other hand, the importance of satisfactory, reliable, understandable, comparable, fair and standard disclosure has gradually increased due to the integration of capital markets, and transnational companies operating in the international area with the increase of commercial activities. According to the principle of transparency, it became an obligation to inform stakeholders about firm's activities. In this context, national, regional authorities and institutions constituting international standards on accounting, financial reporting and auditing have constituted many regulations and applications to protect investors and other stakeholders of the companies. The regulations and applications include standards and regulations which aim to inform stakeholders in a sound way and protect them from destructive actions of malicious people.

The primary objectives of all regulations and applications are informing investors and stakeholders satisfactorily, diminishing their risks and losses due to deficient or improper disclosure, contributing to the effective functioning of capital markets and creating growth and progress in the country and the world economy in general.

There are many national authorities and international organizations operating to constitute accounting, reporting and auditing standards, and to support the adoption of these standards. The globally trend is using international accounting, reporting standards issued by IASB and auditing standards issued by IAASB.

In Turkey, however, international accounting and reporting standards began to be used with the establishment of Turkish Accounting Standards Board and the publication of Turkish Accounting and Reporting Standards. Companies which are

not subject to the international accounting and reporting standards will have to use these standards in accordance with Turkish Trade Law No 6102. Moreover, there are many articles in terms of auditing in the Law No. 6102. These are implementation of Turkish Auditing Standards and establishment of The Turkish Auditing Standards Board. Thus, Turkey will achieve to comply with the international accounting, reporting and auditing standards in the near future that will contribute to the integration of financial markets and to inform public in a sound way ,and prevent loss of tax. Besides, it will enable companies to find financial source in national and international markets easily; provide efficient allocation of resources and it will ensure development of countries and world as a consequence of investment increase.

EKLER

EK-1

IASB Muhasebe ve Raporlama Standartları	
Standartlar	Kapsamı
IAS 1- Finansal Tabloların Sunuluşu	Finansal tabloların amaçları, tabloların neler olduğu, genel özellikleri, gerçeğe uygun sunum ve diğer hususlar
IAS 7- Nakit Akış Tablosu	Nakit akım tablosunun sunumu, nakit akımlarının kaynaklarına göre raporlanması ve diğer açıklanması gereken hususlar
IAS 8- Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerindeki Değişiklikler ve Hatalar	Kullanılan muhasebe politikaları, muhasebe politikalarındaki değişiklikler, muhasebe tahminindeki değişiklikler, kamuya açıklanacak hususlar, hatalar
IAS 10- Raporlama Dönemi Sonrasında Ortaya Çıkan Olaylar	İşletmenin raporlamalarının yayınlanmasından önce ve sonra ortaya çıkan durumların mali tablolara yansıtılması ve işletmelerin düzeltilmiş mali tablolarının kamuya duyurulması
IAS 24-İlişkili Taraf Açıklamaları	İlişkili taraflar, bu taraflarla yapılan işlemler ve taahhütler ile bunların finansal tablolarda yer alması, açıklanması gereken hususlar
IAS 27-Konsolide ve Konsolide	Konsolide finansal tabloların sunumu,

Olmayan Finansal Tablolar	konsolide finansal tabloların kapsamı, konsolidasyon işlemleri, açıklanması gereken hususlar
IAS 29- Hiperenflasyonist Ekonomilerde Finansal Raporlama	Finansal tabloların yeniden oluşturulması, konsolide finansal tablolar, açıklanması gereken hususlar
IAS 32- Finansal Araçlar: Sunum	Finansal araçların tanımı, sunumu, açıklanması gereken hususlar
IAS 34- Ara Dönem Raporlamaları	Ara dönem finansal tabloların içerikleri, açıklanması gereken hususlar
IAS 39- Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Değerleme	Finansal araçlar, muhasebeleştirme, değerlendirme, riskten korunma muhasebesi, açıklanması gereken hususlar
IFRS 1- Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının İlk Defa Uygulanması	Muhasebeleştirme, sunum ve kamuya açıklamaya ilişkin hususlara yer verilmiştir. Kamuya açıklama ve sunum kısmında, IAS 1 ile uyum için, işletmenin ilk IFRS'ye uyumlu finansal tablolarının nasıl olması gerektiği belirtilmektedir.
IFRS 7- Finansal Enstrümanlar: Kamuyu Aydınlatma	IAS 30 Bankalar ve Benzeri Finansal Kuruluşların Finansal Tabloları standardı IASB tarafından 1990 yılında yayınlanmıştır. Ağustos 2005'te IASB, IAS 30 yerine IFRS 7'yi yayınlamıştır. Standartta finansal enstrümanların sınıfları ve açıklama düzeyleri, finansal

	<p>durum ve performans için finansal tabloların önemi, diğer açıklamalar, finansal enstrümanlardan kaynaklanan risklerin niteliği ve etkileri, kalitatif açıklamalar, kantitatif açıklamalar (kredi riski, vadesi gelmiş ya da değeri düşmüş finansal varlıklar, kredi türevleri, likidite riski, piyasa riski, duyarlılık analizi, diğer piyasa riski açıklamaları) başlıkları yer almaktadır.</p>
IFRS 9- Finansal Enstrümanlar	IAS 39'a benziyor. IAS 39'un yerini alması hedefleniyor.
<p>Diğer Muhasebe Standartları: IAS 2- Stoklar, IAS 11-İnşaat Sözleşmeleri, IAS 12- Gelir Vergileri, IAS 16- Arazi, Fabrika ve Ekipmanlar, IAS 17- Kiralama İşlemleri, IAS 18- Hasılat, IAS 19- Çalışanlara Sağlanan Faydalar, IAS 20 Devlet Teşviklerinin Muhasebesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması, IAS 21- Kur Değişiminin Etkileri, IAS 23- Borçlanma Maliyetleri, IAS 26- Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama, IAS 28- İştiraklerdeki Yatırımlar, IAS 31- İş Ortaklıklarındaki Paylar, IAS 33- Hisse Başına Kazanç, IAS 36- Varlıkların Değer Düşüşleri, IAS 37- Karşılıklar, Şarta Bağlı Varlık ve Yükümlülükler, IAS 38- Maddi Olmayan Duran</p>	<p>Her bir standardın “Açıklamalar” bölümünde, ilgili olduğu konulara ilişkin açıklanması gereken hususların neler olduğu belirtilmiştir.</p>

Varlıklar, IAS 40- Yatırım Amaçlı Varlıkları, IAS 41- Tarım	
Diğer Finansal Raporlama Standartları: IFRS 2- Hisse Bazlı Ödemeler, IFRS 3- İşletme Birleşmeleri, IFRS 4- Sigorta Sözleşmeleri, IFRS 5- Satış Amaçlı Elde Tutulan Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler, IFRS 6- Maden Kaynaklarının Araştırılması ve Değerlendirilmesi, IFRS 8- Faaliyet Bölümleri	Her bir standardın “Açıklamalar” bölümünde, ilgili olduğu konulara ilişkin açıklanması gereken hususların neler olduğu belirtilmiştir.

EK-2

FASB Standartlarının Genel Çerçevesi	
Genel İlkeler - Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri	Varlıklar - Nakit ve nakit benzeri - Alacaklar, - Yatırımlar, - Stoklar, - Diğer varlıklar ve ertelenmiş maliyetler, - Maddi olmayan varlıklar- şerefiye ve diğerleri, - Arsa, arazi, fabrika ve ekipmanlar
Sunum - Finansal tabloların sunumu, - Bilanço, - Özkaynak tablosu, - Detaylı gelir tablosu, - Gelir tablosu, - Nakit akım tablosu, - Finansal tablo dipnotları - Muhasebe değişiklikleri ve hataların düzeltilmesi, - Fiyat değişimleri,	Yükümlülükler - Yükümlülükler, - Varlık itfası ve çevresel taahhütler, - Ertelenmiş kazançlar, - Taahhütler, - Gayrinakdi krediler, - Taahhütler, - Borçlar, - Kaynakların özkaynaklardan ayrılması

<ul style="list-style-type: none"> - Hisse başına kazanç, - Ara dönem raporlamaları, - Sınırlı sorumlu işletmeler, - Bireysel finansal tablolar, - Riskler ve belirsizlikler, - Sektör raporlamaları, 	
	<p>Özkaynaklar</p> <ul style="list-style-type: none"> - Özkaynak
<p>Giderler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Satılan mallar ve hizmet maliyeti, - Ücretler, - Diğer giderler, - Araştırma geliştirme - Gelir vergileri 	<p>Gelirler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gelir tahakkukları
<p>Esaslı işlemler</p> <ul style="list-style-type: none"> - İş birleşmeleri, - Ortak sözleşmeler, - Konsolidasyon, - Türevler ve riskten korunma, - Rayiç değer hesaplaması ve kamuya yapılacak açıklamalar, - Finansal enstrümanlar, - Döviz kuru işlemleri, 	<p>Sektörler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tarım, - Havayolları, - Yüklenicilik faaliyetleri, - Kalkınma kuruluşları - Eğlence sektörü, - Madencilik, - Finansal hizmetler, - Özel satış hakkı olan işletmeler

<ul style="list-style-type: none">- Kiralama- Parasal olmayan işlemler,- İlgili taraflara ilişkin açıklamalar,- Yeniden yapılanma,- Sonradan ortaya çıkan olaylar,- Transfer ve bakım hizmetleri	<ul style="list-style-type: none">- Sağlık kuruluşları,- Kar amaçlı olmayan işletmeler,- Plan muhasebesi,- Emlakçılık,- Düzenlenmiş faaliyetler,- Software
---	---

EK-3

Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi Ortaklık ve Kuruluşların Mali Tablo ve Rapor Düzenleme, Kamuya Duyurma ve Bağımsız Denetim Uygulaması				
	HAZIRLANMASI	DENETİMİ	İLANI	KURULA İLETİLMESİ
A. Hisse Senetleri Borsada İşlem Gören Ortaklıklar				
Yıllık mali tablolar, rapor ve denetim	Seri: XI, No:1 Tebliği ve bu tebliğe ek, değişiklik veya açıklık getiren tebliğlerde yer alan hükümlere göre	Seri: X, No: 4 Tebliği çerçevesinde sürekli denetlemeye tabi	Seri: XI, No: 1 Tebliğinin 49'uncu maddesine göre	Seri: XI, No: 1 Tebliğin 48'inci maddesi hükümleri çerçevesinde
Periyodik ara bilanço ve gelir tablosu	Kurul'un Seri: XI, No: 3 Tebliği ve bu tebliğe ek, değişiklik veya açıklama	Seri: XI, No: 14 Tebliğ hükümleri çerçevesinde		Yayınlanmak üzere - Bağımsız dış denetimden geçmiş olanlar ilgili ara dönemi izleyen 5 hafta

	getiren tebliğler çerçevesinde			içinde, - Bağımsız denetimden geçmemiş olanlar yayınlanmak üzere 3 hafta içinde
Yıllık ve ara dönem mali tablolarının ve denetim raporlarının menkul kıymetlerin ihraç başvurularında kullanılması		Seri: X, No: 7 Tebliği çerçevesinde		
Birleşme, devir veya tasfiye durumunda düzenlenecek mali		Seri: X, No: 7 Tebliği çerçevesinde	Bağımsız denetleme raporunun özeti ilgili genel kurul	Genel kurul toplantısını izleyen 30 gün içinde

tablolar ve bağımsız denetleme			toplantısından önce pay sahiplerinin emrine hazır bulundurulur ve genel kurulda okunur.	
B. Hisse Senetleri Borsada İşlem Görmeyen Ortaklıklar				
1. Çıkarılmış Sermayesi 2 Milyar TL ve Daha Fazla Çıkarılmış Sermayeye Sahip Ortaklıklar				
Yıllık mali tablo, rapor ve denetim	Seri: XI, No: 1 Tebliği ve bu tebliğe ek, değişiklik veya açıklama getiren tebliğlerde yer alan hükümlere göre	Seri: X, No: 4 Tebliği çerçevesinde	Seri: XI, No: 1 Tebliğinin 49 uncu maddesine göre	Seri: XI, No: 1 Tebliğinin 48'inci maddesi hükümleri çerçevesinde
Ara dönem mali tablo, rapor ve	Seri: XI, No: 3 Tebliği ve bu tebliğe	Seri: X, No: 14 Tebliği		

denetim	ek, değişiklik veya açıklama getiren tebliğlerde yer alan hükümlere göre	çerçevesinde		
Borçlanma senetlerinin ihracında		Bu Tebliğin 4'üncü maddesi (d) bendi hükümleri		
Ortaklıkların mevcut paylarının ortaklar kanalıyla halka arzı halinde	Seri: XI, No: 3 Tebliği ve bu tebliğe ek, değişiklik veya açıklama getiren tebliğlerde yer alan hükümlere göre	Seri: X, No: 14 Tebliği çerçevesinde		
Birleşme, devir veya tasfiye durumlarında		Seri: X, No: 9 Tebliği hükümlerine	Bağımsız denetleme raporunun özeti	İlgili genel kurul toplantısını izleyen 30 gün içinde

düzenlenecek mali tablolar ve bağımsız denetim		göre	ilgili genel kurul toplantısından önce pay sahiplerinin emrine hazır bulundurulur ve genel kurulda okunur.	
2. Çıkarılmış Sermayesi 2 Milyar TL'den Az Olan Ortaklıklar				
Yıllık mali tablo ve raporlar	Seri: XI, No:1 Tebliğ ve bu Tebliğe ek, değişiklik veya açıklama getiren ve bu tebliğlerde yer alan hükümlere göre		Seri: XI, No: 1 tebliğin 49'uncu maddesine göre	Seri: XI, No: 1 tebliğin 48'inci maddesine göre
Ara bilanço ve gelir tablosu ve	Seri: XI, No: 3 Tebliğ ve bu Tebliğe			

denetim	ek, değişiklik veya açıklama getiren tebliğlerde yer alan hükümlere göre			
Borçlanma senetlerinin ihracında		Seri: X, No: 9 Tebliğine göre bağımsız özel denetleme yaptırma yükümlülüğü hakkında, bu Tebliğin 4'üncü maddesi (d) bendi hükümleri		
Ortaklıkların mevcut paylarının ortaklar kanalıyla halka arzı halinde	Seri: XI, No: 3 Tebliğ ve bu Tebliğe ek, değişiklik veya açıklama getiren			

	tebliğlerde yer alan hükümlere göre			
Birleşme, devir veya tasfiye durumunda		Seri: X, No: 9 Tebliği hükümlerine göre	Aynı Tebliğin 9'uncu maddesi çerçevesinde ortaklıklara	Aynı Tebliğin 9'uncu maddesi çerçevesinde
C. Hisse Senetleri Borsada İşlem Görmeyen ve Kayıtlı Sermaye Sistemi Dışında Hisse Senetleri Halka Arz Olunan veya Arz Olunmuş Sayılan Ortaklıklar				
1. 5 Milyar TL ve Daha Fazla Ödenmiş Sermayeye Sahip Ortaklıklar				
Yıllık mali tablo, rapor ve denetim	Seri: XI, No: 1 Tebliği ve bu Tebliğe ek, değişiklik veya açıklama getiren tebliğlerde yer alan hükümlere göre	Seri: X, No: 4 Tebliği çerçevesinde	Seri: XI, No: 1 Tebliğinin 49'uncu maddesine göre	Seri: XI, No: 1 Tebliğinin 48'inci maddesine göre
Ara bilanço ve	Seri: XI, No: 3	Seri: X, No: 14		

gelir tablosu ve denetim	Tebliğ ve bu Tebliğe ek değişiklik veya açıklama getiren tebliğlerde yer alan hükümlere göre	Tebliğ çerçevesinde		
Borçlanma senetlerinin ihracında		Bu Tebliğ'in 4'üncü maddesi (d) bendi hükümleri		
Ortaklıkların mevcut paylarının ortaklar kanalıyla halka arz halinde	Seri: XI, No: 3 Tebliği ve bu Tebliğe ek değişiklik veya açıklama getiren tebliğlerde yer alan hükümlere göre	Seri: X, No: 14 Tebliği çerçevesinde		
Birleşme, devir veya tasfiye		Seri: X, No: 9 Tebliği	Bağımsız denetleme	İlgili genel kurul toplantısını izleyen 30 gün içinde

durumlarında		hükümlerine göre	raporunun özeti ilgili genel kurul toplantısından önce pay sahiplerinin emrine hazır bulundurulur ve genel kurulda okunur.	
2. Ödenmiş Sermayesi 5 Milyar TL'den Az Ortaklıklar				
Yıllık mali tablo ve rapor	Kurul'un Seri: XI, No: 1 Tebliği ve bu Tebliğe ek, değişiklik veya açıklama getiren ve bu tebliğlerde yer alan hükümlere göre		Seri: XI, No: 1 Tebliği'nin 49'uncu maddesine göre	Seri: XI, No: 1 Tebliği'nin 48'inci maddesine göre

Ara bilanço ve gelir tablosu	Seri: XI, No: 3 Tebliği ve bu Tebliğe ek, değişiklik veya açıklama getiren tebliğlerde yer alan hükümlere göre			
Borçlanma senetlerinin ihracı		Seri: X, No: 9 Tebliğine göre bağımsız özel denetleme yaptırma yükümlülüğü hakkında, bu Tebliğin 4'üncü maddesinin (d) bendi hükümleri		
Ortaklıkların mevcut paylarının	Seri: XI, No: 3 Tebliği ve bu Tebliğe	Seri: X, No: 9 Tebliği		

ortaklar kanalıyla halka arz halinde	ek, değişiklik veya açıklama getiren tebliğlerde yer alan hükümlere göre	çerçevesinde		
Birleşme, devir veya tasfiye durumlarında		Seri: X, No: 9 Tebliği hükümlerine göre	Aynı Tebliğin 9'uncu maddesi çerçevesinde ortaklara duyurulur	Aynı Tebliğin 9'uncu maddesi çerçevesinde Kurul'a gönderilir.
D. Borçlanma Senetlerini Halka Arz Etmeleri Nedeniyle Kanun'a Tabi Ortaklıklar				
Yıllık mali tablo ve rapor	Seri: XI, No: 1 Tebliği ve bu Tebliğe ek, değişiklik veya açıklama getiren ve bu tebliğlerde yer alan hükümlere göre		Seri: XI, No: 1 Tebliği'nin 49'uncu maddesine göre	Seri: XI, No: 1 Tebliği'nin 48'inci maddesine göre
Ara bilanço ve	Kurul'un Seri: XI,	Bu Tebliğ'in		

gelir tablosu ve denetim	No: 3 Tebliği ve bu Tebliğe ek, değişiklik veya açıklama getiren tebliğlerde yer alan hükümlere göre	4'üncü maddesinin (d) bendi hükümleri		
Ortaklıkların sermaye artırımını veya mevcut paylarının ortaklarca halka arzı suretiyle halka açılmaları durumunda	Kurul'un Seri: XI, No: 3 Tebliği ve bu Tebliğe ek, değişiklik veya açıklama getiren tebliğlerde yer alan hükümlere göre	X, No: 9 Tebliği hükümlerine göre		
E. Sermaye Artırımı veya Mevcut Payların Ortaklarca Halka Satışı Yoluyla Hisse Senetleri İlk Kez Halka Arz Olunacak Ortaklıklar				
Mali tablo	Hesap dönemlerinin	Seri: X, No: 9		

düzenleme ve denetim	ilk üç ayı içindeki halka arzlar için: Seri: XI, No: 1 Tebliğine uygun yıllık mali tablolar; daha sonraki halka arzlar için ise Kurul standartlarına uygun yıllık mali tabloların yanı sıra Kurul'un Seri: XI, No: 3 Tebliğine göre ara bilanço ve gelir tablosu	Tebliğine göre		
F. Borçlanma Senedi İhraç Etmek İsteyen Kanun Kapsamı Dışındaki Ortaklıklar				
Mali tablo ve denetim	Hesap dönemlerinin ilk üç ayı içindeki ihraçlar için yıllık	Bu Tebliğin 4'üncü maddesinin (d)	Halka arz şeklinde olacaksa Seri: XI, No:1	Halka arz şeklinde olacaksa Seri: XI, No:1 hükümleri çerçevesinde yıllık mali

	mali tablolar; daha sonraki ihraçlar için Seri: X, No: 3 Tebliğine uygun ara bilanço ve gelir tablosu düzenlemekle yükümlüdürler. Halka arz şeklinde olacaksa Seri: XI, No:1 hükümleri çerçevesinde yıllık mali tablo hazırlama	bendi hükümleri	hükümleri çerçevesinde yıllık mali tablo ilanı	tabloların kurula bildirimini
G. Aracı Kurumlar				
Yıllık mali tablo, rapor ve denetim	Seri: XI, No: 1 Tebliğinde ve bu Tebliğe ek, değişiklik veya açıklık getiren tebliğlerde yer alan	Seri: X, No: 4 Tebliği çerçevesinde	Seri: XI, No: 1 Tebliğinin 49'uncu maddesine göre	Seri: XI, No: 1 Tebliğinin 48'inci maddesine göre

	hükümlere göre			
Periyodik ara bilanço, gelir tablosu ve denetim	İlk altı aylık ara dönemleri için Kurul'un Seri: XI, No: 3 Tebliği ve bu tebliğe ek, değişiklik veya açıklama getiren tebliğler çerçevesinde			Ara dönemi izleyen 5 hafta içinde
H. Bankalar				
Bankalar aracılık faaliyetlerinde buldukları takdirde bu faaliyetlerine ilişkin işlem ve hesaplarını Kurulun tebliğlerinde yer alan denetleme ilke ve kurallarına göre denetlettirecek, Genel kurul toplantısını izleyen 30 gün içinde Kurula gönderecektir.				
K. Menkul Kıymet Yatırım Fonları				
Yıllık mali tablo, raporlar ve	Seri: XI, No: 6 Tebliğinde yer alan	Aynı madde uyarınca Seri:X,	Hesap bitim dönemini izleyen	İlanı izleyen 5 iş günü içinde

denetim	standart, ilke ve formlara uygun olarak aynı Tebliğin 12'nci maddesinde belirtilen sürede	No:4 Tebliği çerçevesinde	3 ay içinde	
Periyodik ara bilanço, gelir tablosu ve denetim	Seri: XI, No: 3 Tebliği ve bu Tebliğe ek, değişiklik veya açıklama getiren tebliğler çerçevesinde	Düzenlenen 6 aylık ara bilanço ve gelir tablosu, Seri: X, No: 14 Tebliğ hükümleri çerçevesinde	Ara dönemi izleyen 5 hafta içinde	İlanı izleyen 5 iş günü içinde
L. Hisse Senetleri Borsada İşlem Gören Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları				
Yıllık ve ara mali tablo ve rapor düzenleme, kamuya açıklama ve bağımsız denetlemeye ilişkin yükümlülükleri hakkında "Hisse Senetleri Borsada İşlem Gören Ortaklıklar"a ilişkin bu Tebliğ'in 2. bölümü hükümleri aynen uygulanır.				

KAYNAKÇA

Kitaplar

CHORAFAS, Dimitris N.; **Reliable Financial Reporting and Internal Control: A Global Implementation Guide**, Wiley, 2000

ÇÜRÜK, Dr. Turgut; **An Analysis of Factors Influencing Accounting Disclosure in Turkey**, İstanbul, İMKB, 2001

DUNN, John; **Financial Reporting and Analysis**, A John Wiley and Sons, Ltd. Publications, 2010

EHRMANN, Michael; **Transparency, Disclosure and The Federal Reserve** European Central Bank, 2005

ERNST and YOUNG, **International Financial Reporting Standards (IFRS) : A Strategic Opportunity for Listed Companies Around The World**, Ernst and Young, 2007

FARRAR, John; **Corporate Governance: Theories, Principles and Practice**, Oxford, 2000

GÜRBÜZ, A. Osman; ERGİNCAN, Yakup; **Kurumsal Yönetim, Türkiye'deki Durumu ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler**, Literatür Yayıncılık, 2004

HARLOW, Carol; **Accountability in the European Union**, Oxford University Press, 2002

İHTİYAR, Mustafa; **Sermaye Piyasası Hukukunda Kamuyu Aydınlatma İlkesi**, İstanbul, Beta, 2006

KARSLI, Muharrem; **Sermaye Piyasası, Borsa, Menkul Kıymetler**, İstanbul, Alfa, 2004

KÜÇÜKSÖZEN, Cemal; **Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma**, Ankara, SPK, 2005

KÜÇÜKSÖZEN, Cemal; **Sermaye Piyasasında Yatırımcının Korunması: Türk Sermaye Piyasasının Bu Açıdan Değerlendirilmesi**; Ankara, SPK, 1999

LEO, Ken; REDFORD, Jennie; **Financial Accounting Issues**, John Wiley&Sons Australia, Ltd., 1999

NOBES, Cristopher W.; **International Accounting and Comparative Financial Reporting**, Bookcraft (Bath) Ltd.GB, 1999

O'REGAN, David; **International Auditing**, John Wiley&Sons, Inc., 2003

SAYAR, Dr. A.R. Zafer; **Bankaların Halka Açılması ve Banka Yatırımcılarının Korunması**, Ankara, SPK, 2003

TARANTINO, Anthony; **Manager's Guide to Compliance : Sarbarnes Oxley, COSO, ERM, COBIT, IFRS, Basel II, OMB's A-123, ASX 10, OECD Principles, Turnbull Guidance, Best Practices and Case Studies**, John Wiley and Sons Inc., 2006

TMSK; **Türkiye Muhasebe standartları TMS/IFRS 2009**, TMSK 2009

WILLIAMS, Jan R.; CARCELLO, Joseph V.; **Miller GAAP Guide: Restatement and Analysis Current FASB Standards**, Aspen, 2004

YANLI, Veliye; **Sermaye Piyasası Hukuku Çerçevesinde Halka Açık Anonim Şirketler ve Kamunun Aydınlatılması**, İstanbul, Beta, 2005

Tez, Makale, Yayın, Çalışma, Not ve Sunumlar

AKBULUT, Yıldız; “*Sermaye Piyasasının Gelişmesinde Muhasebe Bilgilerinin Önemi*”, **Mevzuat Dergisi**, Mayıs 2001, Sayı: 41,

<http://www.mevzuatdergisi.com/2001/05a/01.htm> (Erişim tarihi 25 Mart 2010)

ALP, Ali; “*Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Piyasalardaki Gelişmeler ve Türkiye*”, **Ekonomi 2023 Derneği**,

http://ekonomi2023.org/index.php?option=com_content&view=article&id=89:kuereselleme-suerecnde-uluslararası-piyasalardak-gelmeler-ve-tuerkiye&catid=7:goerueler&Itemid=18 (Erişim tarihi 12 Ekim 2010)

ARAS, Güler; “*Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Muhasebe ve Denetim Uygulamalarına Yansımaları*”, **İç Denetim Dergisi**, Sonbahar 2007, Sayı 20

<http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/Akademik%20Makaleler/ARAS-Tide%20Article4%20csrauditing.pdf> (Erişim tarihi 18 Mart 2010)

ARIKAN, Yahya; “*Uluslararası Muhasebe Standartları Türkiye Uygulaması*”,

<http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/36MaliCozum/08-YAHYAARIKAN60.doc> (Erişim tarihi 15 Kasım 2010)

ASLAN; İbrahim; “*Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri*”,

http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/%C4%B0brahim%20ARSLAN/ARSLAN,%20%C4%B0BRAH%C4%B0M.pdf, (Erişim tarihi 17 Eylül 2010)

BARAZ, Barış; “*Yönetim Kurullarının Kurumsal Yönetişim Açısından Kritik Önemi: Eskişehir’de Bir Araştırma*”, **PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi**, (e-dergi), ISSN 1305-7979, Yıl:5 Sayı:2 (Temmuz-2009),

BAŞPINAR, Ahmet, “*Türkiye’de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış*”, **Maliye Dergisi**,

BDDK, “*Sorularla Basel III*”, Aralık 2010,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf (Erişim tarihi 5 Aralık 2010)

CPS (CORPORATE&PUBLIC STRATEGY ADVISORY GROUP), “*Şirketler Hukukuna İlişkin AB Müktesebat Rehberi*”, 2009

<http://www.mess.org.tr/content/MESS%20-%20Sirketler%20Hukuku%20Aral%20B1k%202010%20-%20f.pdf> (Erişim tarihi 6 Ağustos 2010)

ÇANKAYA, Fikret; “*Uluslararası Muhasebe Uyumunun Ölçülmesine Yönelik Bir Uygulama: Rusya, Çin ve Türkiye Karşılaştırması*”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 6, 2007, s.127-148

ÇELEN, Erol; “*Bağımsız Denetimin Önemi, Yararları ve Kamuyu Aydınlatma İlkesi*”, İSMMMO Yayınları- **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 55, 2001,

<http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/55MaliCozum/20%20-%202055%20EROL%20%C3%87ELEN.doc> (Erişim tarihi 12 şubat 2010)

ÇİFTÇİ, Yavuz; ERSERİM Alper, “Bağımsız Denetime İlişkin Ulusal Ve Uluslararası Güncel Düzenlemelerin İncelenmesi”,

<http://www.mu.edu.tr/private/yciftci/calismalar/yciftci&erserim2beiw.pdf> (Erişim tarihi 8 şubat 2010)

DELOITTE, “Karakteristik Çizgilerle Türk Ticaret Kanunu Tasarısı”, Kurumsal Yönetim Serisi,

http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Turkey/Local%20Assets/Documents/turkey-tr_audit_TTKtasarisi_261207.pdf (Erişim tarihi Ocak 2010)

DİNLER, Arzu Meltem; “Kurumsal Yönetişim”, **PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi**, (e-dergi), ISSN 1305-7979, Yıl:5 Sayı:2 (Temmuz-2009)

DUMAN, Koray; “Finansal Krizlere Karşı Politika Tercihleri”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (8) 2004,

EROĞLU, Cengiz Alp; “Kurumsal Yönetim İlkeleri Çerçevesinde Kamunun Aydınlatılması”, Yeterlilik Etüdü, 2003

EROĞLU, Cengiz Alp; “Sarbanes – Oxley Kanunu: Kurumsal Yönetim ve Kamunun Aydınlatılmasına İlişkin Getirdikleri”, **SPK Meslek Personeli Derneği Dergisi**, Sayı: 7, Mayıs – Haziran 2003

FELO, Andrew J.; “Voluntary Disclosure Transparency, Board Independence and Expertise, and CEO Duality”, April 2009, <http://ssrn.com/abstract=1373942> (Erişim tarihi 21 Ekim 2010)

FREDERICK, Richard; “Disclosure: A Corporate Governance Tool that Really Works?”, The Third Meeting of the Russian Corporate Governance Roundtable, The Role of Disclosure in Strengthening Corporate Governance and Accountability Moscow, 15-16 November 2000, <http://www.oecd.org/dataoecd/54/40/1920852.pdf> (Erişim tarihi 18 Kasım 2010)

IFAC; “Audits of the Financial Statements of Banks”, IFAC, 2001

<http://web.ifac.org/download/b006-2010-iaasb-handbook-iaps-1006.pdf> (Erişim tarihi 18 Kasım 2010)

IOSCO, “*Objectives and Principles of Securities Regulation*”, Haziran 2010
<http://www.compliance-exchange.com/governance/library/ioscoprinciples2010.pdf>
(Erişim tarihi Temmuz 2010)

KURNAZ, Niyazi; “*Muhasebe Standartları*”, Sunum,
www.niyazikurnaz.net/TMS/GENEL.pps (Erişim tarihi 1 Haziran 2010)

KUTLAR, Aziz; SARIKAYA, Murat; “*Asimetrik Enformasyon ve Marjinal Maliyet Fiyatlama Modeli Çerçevesinde Türkiye’de Kredi Tayınlaması ve Faiz Oranlarının Tahmini*”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 4, Sayı 1, 2003

McGee, Robert W.; “*Corporate Governance and The Timeliness of Financial Reporting: A Case Study of the Russian Energy Sector*”, Andreas School of Business Working Paper, Barry University, **SSRN**, 2007,
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=978114 (Erişim tarihi 5 Temmuz 2010)

OECD, “*OECD Principles of Corporate Governance*”, 2004,
<http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf> (Erişim tarihi 2 Eylül 2010)

OKSAY, Suna; “*Finansal Piyasalarda Yeni Yasal Düzenlemeler İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi*”, <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oksay4.pdf> (Erişim tarihi 11 Ekim 2010)

POROY ARSOY, Aylin; “*Kurumsal Şeffaflık ve Muhasebe Standartları*”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi** (C.X ,S II, 2008)

PRICEWATERHOUSECOOPERS, “*IFRS and US GAAP Similarities and Differences*”, September 2010,
http://www.pwc.com/us/en/issues/ifrs-reporting/assets/ifrs-simdif_book-final-2010.pdf (Erişim tarihi 20 Ekim 2010)

SEBİLCİOĞLU, Fikret; *Yeni Türk Ticaret Kanunu Tasarısı' nın Finansal Raporlama ve Bağımsız Denetim Konularında Getirdiği Yenilikler*, 25.11.2008 <http://www.ozdogrular.com/content/view/4998/> (Erişim tarihi 30 Kasım 2010)

SMITH, Richard B., “*Role of Disclosure in Corporate Governance*”, US SEC Commission, <http://policy-tracce.gmu.edu/resources/publications/borgia01.pdf> (Erişim tarihi 3 Mart 2010)

SPK, “Kurumsal Yönetim İlkeleri”, 2003 <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=66&fn=66.pdf&submenuheader=null> (Erişim tarihi 13 Mayıs 2010)

ŞAHİN, Zülfikar; “*Türkiye’de Bağımsız Denetimin Tarihi Gelişimi, Gerekliği ve Yararları*”, www.muhasabenet.net/makale_zulfikar%20sahin_turkiye%20de%20bagimsiz%20denetimin%20tarihi%20gelisimi.doc (Erişim tarihi 21 Eylül 2010)

ŞEHİRLİ, Kübra; “*Kurumsal Yönetim*”, Yeterlik Etüdü, 1999, <http://www.econturk.org/spk2.pdf> (Erişim tarihi 12 Ekim 2010)

ŞEN, Ali; “Asimetrik Bilgi-Finansal Kriz İlişkisi”, <http://sbe.dumlupinar.edu.tr/14/1.pdf> (Erişim tarihi 23 Ekim 2010)

TBB, “*Şeffaflık ve Sorumluluk Uluslararası Mali Krizler Mali Sistemlerin Güçlendirilmesi Konularında Çalışma Grupları Raporları*”, 1999 http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/seffas.doc (Erişim tarihi 12 Haziran 2010)

TEKİN; Ali Güner, “*Kurumsal Yönetişim (Corporate Governance) Hakkında*”, **Ekonomistler Bülteni** – Nisan 2003 <http://www.angelfire.com/ok4/aligunertekin/200304CGHk.pdf> (Erişim tarihi 3 Mayıs 2010)

TMSK, “*2009 Yılı Faaliyet Raporu*”, Nisan 2010

TOKGÖZ, İbrahim Bülent; “*Kurumsal Yönetim Uyum Raporu: Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık, Menfaat Sahipleri*”, Sunum,
http://slidefinder.net/k/kurumsal_y_net_m_uyum/raporu_kamuyu_aydinlatma/1857725 (Erişim tarihi 17 Kasım 2010)

Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği ve Deloitte, “*Nedir Bu Kurumsal Yönetim*”,
Kurumsal Yönetim Serisi,
http://www.deloitte.com/view/tr_TR/tr/fikirlervecozumler/yayinveraporlar/kurumsal_yonetim/be74d056580fb110VgnVCM100000ba42f00aRCRD.htm (Erişim tarihi 15 Mayıs 2010)

Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği ve Deloitte, “*Kurumsal Yönetimin Anonim Ortaklıklarda Yansımaları*”, Kurumsal Yönetim Serisi,
http://www.deloitte.com/view/tr_TR/tr/hizmetlerimiz/denetim/c095344d9a0fb110VgnVCM100000ba42f00aRCRD.htm (Erişim tarihi 14 Haziran 2010)

ULUSOY, Yasin; “*Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Bağımsız Dış Denetimin Fonksiyonları ve Denetçi Bağımsızlığı*”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** Cilt : 7, Sayı : 2, 2005, s.265-300,
<http://web.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/DergiMiz7-2/PDF/ulusoy8.pdf> (Erişim tarihi 28 Ocak 2010)

UYAR, Süleyman; ÇELİK, Muhsin; “*Sürekli Kamuyu Aydınlatma ve İnternet Ortamında Finansal Raporlama Sürecinde Kullanılan Diller*”, **Ege Akademik Bakış: Ekonomi, İşletme, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Dergisi**,
http://eab.ege.edu.tr/pdf/6_2/C6-S2-M9.pdf (Erişim tarihi 22 Mart 2010)

UZAY, Şaban, “*Denetçilerin Denetiminde Yeni Bir Model Olarak Kamu Gözetim Kurulu ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt 8, S.4, Aralık 2006,
http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/Akademik%20Makaleler/SUZAY_KG.pdf (Erişim tarihi 18 Kasım 2010)

UN, “*United Nations System Accounting Standards*” Revision VIII., Ocak 2007

<http://www.un.org/auditors/panel/docs/UNSAS.pdf> (Erişim tarihi 21 Nisan 2010)

UZUN, Ali Kamil; “Saydamlığa Ulaşmada İç Denetimin Rolü ve Sorumlulukları”,

<http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/MODAV->

[Ali%20Kamil%20UZUN.pdf](http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/MODAV-Ali%20Kamil%20UZUN.pdf) (Erişim tarihi 7 Eylül 2010)

UZUN, Ali Kamil, “Yeni Bankacılık Kanunu ve Kurumsal Yönetim”, **İç Denetim Dergisi**, s.13

<http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/DeloitteMakaleleri/YENIBANKA>

[CILIKKANUNUVEKURUMSALYONETIM.pdf](http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/DeloitteMakaleleri/YENIBANKA-CILIKKANUNUVEKURUMSALYONETIM.pdf) (Erişim tarihi 18 Kasım 2010)

YAYLAÖNÜ, Uğur; “Kamunun Aydınlatılmasında ve Hisse Senedi Değerlemede Nakit Akım Tabloları”, SPK Yeterlilik Etütleri (16. Dönem), Yayın No:148, Cilt 2, Haziran 2004,

YILMAZ, Baki; ALKAN, Alper Tunga; “Muhasebenin Sosyal Sorumluluk Kavramı Açısından Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde, Kurumsal Yönetim Anlayışının Algılanma Biçimi Üzerine Bir Araştırma”,

http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Baki%20YILMAZ%20-

[%20Alper%20Tunga%20ALKAN/YILMAZ,%20Baki%20vd..pdf](http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Baki%20YILMAZ%20-%20Alper%20Tunga%20ALKAN/YILMAZ,%20Baki%20vd..pdf) (Erişim tarihi 30 Nisan 2010)

YÜKSEL, Cüneyt; “Recent Developments of Corporate Governance in the Global Economy and the New Turkish Commercial Draft Law Reforms”, **Journal of International Commercial Law and Technology**, 2008, s.101-111

İnternet Siteleri

<http://www.bddk.org.tr> (Erişim tarihi 5 Aralık 2010)

<http://dergiler.ankara.edu.tr> (Erişim tarihi 28 Ocak 2010)

<http://eur-lex.europa.eu> (Erişim tarihi 11 Ağustos 2010)

<http://europa.eu> (Erişim tarihi 24 Kasım 2010)

<http://www.fee.be> (Erişim tarihi 1 Nisan 2010)

<http://www.ffiec.gov> (Erişim tarihi 9 Kasım 2010)

<http://www.hazine.gov.tr> (Erişim tarihi 23 Kasım 2010)

<http://www.iasplus.com> (Erişim tarihi 7 Aralık 2010)

<http://www.ifac.org> (Erişim tarihi 7 Aralık 2010)

<http://www.ifrs.org> (Erişim tarihi 15 Kasım 2010)

<http://www.iosco.org> (Erişim tarihi 16 Ekim 2010)

<http://kap.gov.tr> (Erişim tarihi 3 Kasım 2010)

<http://www.maliye.gov.tr> (Erişim tarihi 11 Ekim 2010)

<http://www.mevzuat.gov.tr> (Erişim tarihi 3 Ekim 2010)

<http://www.muhasibetr.com> (Erişim tarihi 25 Haziran 2010)

<http://www.mulkiyederigi.org> (Erişim tarihi 9 Nisan 2010)

<http://www.oecd.org> (Erişim tarihi 3 Ekim 2010)

<http://www.pwc.com> (Erişim tarihi 17 Kasım 2010)

<http://www.sec.gov> (Erişim tarihi 21 Eylül 2010)

<http://www.spk.org.tr> (Erişim tarihi 30 Ekim 2010)

<http://www.ssrn.com> (Erişim tarihi 28 Ağustos 2010)

<http://www.tcmb.gov.tr> (Erişim tarihi 15 Eylül 2010)

<http://www.tkyd.org/tr> (Erişim tarihi 23 Temmuz 2010)

<http://www.tmsk.org.tr> (Erişim tarihi 18 Kasım 2010)

<http://www.turmob.org.tr> (Erişim tarihi 8 Kasım 2010)

<http://www.ulakbim.org.tr> (Erişim tarihi 17 Haziran 2010)

<http://www.un.org> (Erişim tarihi 6 Ağustos 2010)

<http://xbrl.org> (Erişim tarihi 3 Kasım 2010)